

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLERİN
SOSYO-EKONOMİK DURUMLARINA YÖNELİK BİR
DEĞERLENDİRME

BARTOLA MAVRIC

2501131332

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Kadir YILDIRIM

İSTANBUL 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BARTOLA MAVRİC Numarası : 2501131332
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İSTANBUL ARAŞTIRMALARI Danışmanı : DOÇ.DR. KADİR YILDIRIM
Tez Savunma Tarihi : 14.06.2016 Saati : 14 :00
Tez Başlığı : 'İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI
GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK
DURUMLARINA YÖNELİK BİR
DEĞERLENDİRME"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. AHMET KALA		Kabul
2- DOÇ.DR. KADİR YILDIRIM		Kabul
3- . YRD.DOÇ. DR. KENAN DEMİR		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR. KAYA BAYRAKTAR		
2- YRD. DOÇ. DR. ŞEVKET KAMİL AKAR		

ÖZ

İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

BARTOLA MAVRIC

Göç, yıllar boyunca farklı şekillerde söz edilmişsınır tanımayan, karışık bir olgudur. Tarih boyunca, modern zamanlara dek göçün sebepleri değişmemiştir. Göçün en büyük nedenleri “itme ve çekme faktörleri” olarak sınıflandırılmıştır. İtme faktörlerinin en iyi örneklerinden birisi, Afrikalıların kölelik sebebiyle göçe zorlanmasıdır, bu da göçün neden bugün Afrika’da hâlâ yaygın olduğunun nedenlerinden birisidir. Atlantik köle ticaretinin gerçekleştiği yüzyılda, çoğunluğu Batı Afrika’dan olmak üzere 15 milyon insan köleleştirilmiş, ardından Amerika ve Avrupa’daki Yeni Dünya’ya götürülmüştü. Bugün, yüzyıllar sonra bile Afrika dışarıya en fazla göç veren kıtadır. Ancak bugün Afrika insanı kendi arzusuyla göç etmektedir. Afrikalıların dışarı göçünün ana hedef merkezi olan Avrupa’nın kalabalıklaşması, yeni gelen göçmenler için fırsatların azalmasına ve bu sebeple göçmenlerin kendilerine yeni bir istikamet belirleme çabalarına neden oldu. Bu doğrultuda Türkiye, özellikle de İstanbul, 2000’li yıllar sonrası yaşanan ekonomik gelişme ve göçmenlere yönelik fırsatların artmasıyla Afrikalı göçmenler arasında cazip halee gelmeye başladı. Başlarda İstanbul Avrupa’ya gitmeyi planlayan göçmenler için bir geçiş noktasıydı. Ancak zamanla birçok Afrikalı göçmen için yurt olmuştur. Afrikalı nüfusun en yoğun olduğu yer Kumkapı bunun bir kanıtıdır. Bu araştırmada İstanbul’daki Afrikalıların hayatları ve karşılaştıkları sosyo ekonomik sorunlar incelenmiştir.

Göçün tarihine yönelik genel bir değerlendirme yapılan bu tez çalışmasında, Türkiye’nin göç tarihi ve göç alan bir yer olarak şu anda karşılaştığı sorunlar değerlendirilmiş, bu çerçevede de İstanbul’daki Afrikalı göçmenlere ve karşılaştıkları sorunlara yer verilmiştir. Araştırmanın sonucu olarak, yazar göçün önlenemez bir eylem

olduğunu, göçün doğal düzen gereğince gerçekleştiğini anlamıştır. Bu konuyla ilgili ortak kaniya tamamıyla farklı bir çerçeveden bakmak gerektiği oldukça açıktır.

Anahtar Kelimeler: Göç,Mülteci, Afrikalı Göçmenler,Kölelik,İstanbul

ABSTRACT

AFRICAN MIGRANTS in ISTANBUL TOWARDS SOCIO – ECONOMIC ASSESSMENT

BARTOLA MAVRIĆ

Human migration is a boundless and complex phenomenon addressed in different ways over recent years. Throughout history until modern times, the reasons for migration have not changed. The major reasons for migration are categorized as “push” and “pull” factors. One of the best examples of the push factors is the African forced migration through slavery, which is one of the reasons why migration in Africa today is still very common. During the century when the Atlantic slave trade took place, 15 million people mostly from West Africa were enslaved and taken to the New World, in America and Europe. Today, centuries later, Africa is the continent with the highest number of migrants living aboard. Today, however, they are migrating by their own will. As Europe became overcrowded with migrants, opportunities for new arriving migrants dropped; migrants had to now choose a new destination, Turkey, specifically Istanbul. At first, Istanbul was to be a transfer destination for migrants planning to go to Europe, but with time, it became a home for many African migrants. The neighborhood with the highest concentration of Africans, Kumkapı, is proof of that. One research followed the lives of Africans in Istanbul and the social and economic problems they face.

The dissertation is written in three chapters. The first chapter will provide a general view on the history of migration. The second chapter will be about Turkey’s migration history and it being faced with new challenges as a migrant destination. The last chapter will present the main topic of the research, African migrants in Istanbul and the problems they face. As conclusion of the research, the author had an epiphany that migration is an unpreventable act; it has actually become a natural order of how life has

come to be. It is clear that the general view on that aspect of life needs looking at from a completely different perspective.

Key Words: Migration, Refugee, African Migrants, Slavery, Istanbul

ÖNSÖZ

Tez konusu olarak bu konuyu seçme fikri aklıma ülkemi eğitim için terk ettikten sonra gelmiştir. Yurtdışında yaşadıkdan sonra göç konusuna olan ilgim daha da artmıştır. Afrikalı göçmenlere ve onların İstanbul'daki yaşam koşullarına olan özel ilgim, İstanbul sokaklarında yaşayan Somalili bir göçmen ile tanıştıktan sonra ortaya çıktı. Daha sonra birçok Afrikalı göçmenle tanışma fırsatım oldu. Hikâyesini benimle paylaşan insanların çoğu genelde seyyar satıcılar olmuştur. Saha araştırmamı birçok Afrikalı göçmenin hayatını sürdürdüğü ve aynı zamanda çalıştığı İstanbul'un Kumkapı Mahallesiinde yapma kararını verdim. Araştırma bir yıldan uzun sürdü. Kendi alan çalışmamın yanında, kitap ve akademik makaleler gibi yazılı kaynaklara da başvurdum. Konuyu daha iyi anlayabilmek için Afrika'nın sömürge olduğu ve transatlantik köle ticaretinin olduğu dönemleri de araştırdım. Araştırmanın amacı okuyucuyu İstanbul'daki Afrikalı göçmenler ve onların yaşam koşulları hakkında bilgilendirmektir. Bunun yanında bu konuyla ilgili bilgimi de pekiştirmek istedim.

Araştırmalarım boyunca benden tavsiyelerini eksik etmeyen danışmanım Doç. Dr. Kadir Yıldırım'ın çabaları olmasaydı, bu tezi tamamlamak benim için mümkün olmazdı. Ayrıca hikâyesini benimle paylaşan, hayatlarına girmeme izin veren, bu teze aradığım içeriği bulmamda yardımcı dokunmuş ve tüm bunları benim için mümkün kılan herkese ve lisansüstü eğitimim boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen Türkiye Bursları Programının değerli çalışanlarına sonsuz teşekkür ederim.

Bartola Mavrić

İÇİNDEKLER

	<u>sayfa</u>
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİK LİSTESİ	xii
FOTOĞRAF LİSTESİ	xiii
GÖRSEL LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL BİR PERSPEKTİFTEN GÖÇ OLGUSUNA YÖNELİK GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1.1 GÖÇÜN TANIMI	5
1.1.1. Göçün Türleri.....	6
1.1.2. Göç Eden İnsanlar ve Sınıflandırılmaları Meselesi	7
1.1.3. Göçün Altında Yatan Unsurlar: İtici&Çekici Faktörler.....	9
1.2. GÖÇÜN KISA TARİHİ	12
1.3. AFRİKA TARİHİNDE GÖÇ VE KÖLELİK	15
1.4. MODERN KÖLELİK VE GÖÇ HAREKETLERİ	18

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE ULUSLARARASI GÖÇ; TARİHTE VE BUGÜN

2.1. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN TARİHİ.....	27
2.1.1.Osmanlı Döneminde Göç.....	28
2.1.2.Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si'nde Göç.....	31
2.2. TÜRKİYE'NİN GÖÇ VEREN ÜLKEYKEN GÖÇ ALAN ÜLKE KONUMUNA GEÇMESİ	36
2.3. 2000'LER SONRASI TÜRKİYE'YE GÖÇÜN ARTIŞI	38
2.4. İSTANBUL'A GÖÇ VE GÖÇMENLER.....	41
2.4.1. Siyahi Göçmenler	41
2.4.2. Kadın Göçmenler ve Ev İşçiliği	44
2.4.3. Suriyeli Mülteciler.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLER VE SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI

3.1. DÜNYADA AFRİKALI GÖÇMENLER VE GÖÇ NEDENLERİ	52
3.2. İSTANBUL'A SAHRAALTI AFRİKA ÜLKELERİNDEN GELEN GÖÇMENLER	55
3.2.1. Türkiye ve İstanbul'un Artan Cazibesi	55
3.2.2. Avrupa Hayallerinin Bir Durağı Olarak İstanbul ve Afrikalı Göçmenler	55
3.2.3. Göç Türleri ve Kalış Biçimlerine Göre İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Sınıflandırılması	57

3.3. AFRİKALI GÖÇMENLER İÇİN İSTANBUL'DA KONAKLAMA KOŞULLARI.....	58
3.4. MESLEKLERİ VE ÇALIŞMA ALANLARINA GÖRE İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLER VE ÇALIŞMA KOŞULLARI.....	59
3.5. İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLERİN EKONOMİK VE TOPLUMSAL ETKİLERİ.....	70
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	80

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>sayfa</u>
Tablo 1: Modern Köleliğin En Çok Yaygın Olduğu Ülkeler, 2013 Yılı	
Tablo 2: Modern Köleliğin En Az Yaygın Olduğu Ülkeler, 2013 Yılı	21
Tablo 3: 2000 - 2010 Yılları Arasında Uyruklara Göre Türkiye'ye Gelme Yüzdeleri	27
Tablo 4: 2001 – 2010 Yılları Arasında Türkiye'ye En Çok Göç Veren Beş Ülkeden Gelen Düzensiz, Transit Göçmen ve Düzensiz İşçi Göçmen Sayısı	32
Tablo 5: 2013 Yılına Ait Ülke, Köken, Hedef Ülke Bilgilerini İçeren Küresel Göç Hareketleri	48

GRAFİK LİSTESİ

	<u>sayfa</u>
Grafik 1: Türkiye’de 2005 – 2015 arasında İnsan Kaçakçılığı Mağduru Olarak Tespit Edilen İnsan Sayısı	26
Grafik 2: 1980, 1990 ve 2000’lerin ortasında Yurtdışındaki Türk Göçmen Stoku	34
Grafik 3: 2014’teki İlk 10 AVRR Transit Ülkesi	39

FOTOĞRAF LİSTESİ

	<u>sayfa</u>
Fotoğraf 1: Çok Sayıda Afrikalı Göçmen'in Olduğu Kumkapı Mahallesi Bir Apartman Dairesi	43
Fotoğraf 2: Aksaray Sokaklarında Rus Seks İşçisi	46
Fotoğraf 3: Yardım için Taksim Sokaklarında Dilenen Suriyeli Bir Aile	50
Fotoğraf 4: Kumkapı Mahallesi Bir Afrika Kuaför Salon	61
Fotoğraf 5: Tarlabası, Beyoğlu'nda Bir Afrika Gece Kulübünün Girişi	61
Fotoğraf 6,7: Afrikalı Bir Sokak Satıcısının Sergilediği Ürünler Ve İstanbul Sokaklarında Sokak Satıcılığı Yapan Başka Bir Afrikalı	64
Fotoğraf 8: Afrikalı Bir Sokak Satıcısı Aksaray Sokaklarında Müşterisiyle Konuşurken	65
Fotoğraf 9: Afrikalı Bir Sokak Satıcısının Şişli'deki Sergisi	66
Fotoğraf 10: Afrikalı Bir Seks İşçisi Aksaray'da Potansiyel Bir Müşteriyle Pazarlık Yaparken	72
Fotoğraf 11: Afrikalı ve Türk Sokak Satıcıları İzinsiz olarak Ürünlerini Sergilerken	73
Fotoğraf 12: Afrikalı Bir Kız Çocuğu İstanbul'da Dışarıda Oynarken	74

GÖRSEL LİSTESİ

	<u>sayfa</u>
Görsel 1: Afrika'dan Amerika'ya Gerçekleşen Köle Ticareti (1650-1860)	17
Görsel 2: Enzo Ikah'ın Belgesel Filminin Kapağı	68

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e. :	Aynı Eser
a.g.e. :	Adı Geçen Eser
C. :	Cilt
COMPAS:	Göç, Siyaset ve Toplum Araştırmaları Merkezi
EUROSTAT :	Avrupa İstatistik Ofisi
GIGA :	Alman Küresel ve Bölgesel Çalışmalar Enstitüsü
IFRC:	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
IIED:	Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü
ILO:	Uluslararası Çalışma Örgütü
ISMS:	International Journal on Multicultural Societies
NGO :	Non Governmental Organization
OECD:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OHCHR:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
SETA:	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı
UGÖ:	Uluslararası Göç Örgütü
UNDESA:	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Bölümü
UNFPA :	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNHRC: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

GİRİŞ

Yazar tezin konusunu belirlerken kısmen de olsa kendi kişisel deneyimlerinden ilham almıştır. İstanbul'a ilk defa Ağustos 2012'de gelmiştir. İstanbul'da sadece on gün kalmış olmasına rağmen, İstanbul'dan ayrılmadan önce çok yakında buraya geri döneceğinin farkında olan yazar, bir sonraki kış mevsiminde İstanbul'a yeniden bu kez eğitimi için kalmaya gelmiştir. Bu sebeple ekonomik veya sosyal sebeplerden değil, sadece eğitim maksadıyla Türkiye'de bir göçmen olmuştur. Bu sırada, zor zamanlar geçireceğini düşünmüş; en yoksul, en aç kişinin kendisi olduğunu sanmış ancak tamamlaması gereken bir eğitimi olduğundan, sonuna kadar azimle mücadelesini sürdürmüştür. Yazar bugün üç yıl önce zor olarak nitelendirdiği şeyler konusunda ne kadar haksız olduğunun bilincine varmıştır.

İstanbul'daki yabancı göçmenlerin Türk toplumuna yabancılaşma düzeyleri, yaşam koşulları ve sayıları onu hayrete düşürmüştür. İstanbul'daki insanların eğilimlerinin farkına vardıktan sonra bu yabancılaşmanın nedenini araştırmakla ilgilenmiştir. Ayrıca İstanbul'daki Afrikalı göçmenler konusunda tezini yazmakla doğru bir tercih yaptığının ikna olmuştur. Konuyu araştırırken konuyla ilgili bilgiler edinmeyi arzulamış, hatta cüretkâr bir şekilde sorunun kökenine inmeye çalışmıştır.

Özellikle Afrika'dan Türkiye'ye gelengöçmenlerin sorunlarına bir çözüm bulmak için, yaklaşık yüzyıl kadar öncesinde saklı sorunun özüne inmek zorunda kalmıştır¹. Bunu kanıtlamak için, bu tezin ilk bölümü Afrika ülkelerinden Avrupa ve Türkiye'ye olan göçün tarihiyle ilgili olacaktır. Tarih boyunca göçün sebepleri değişmemiştir². İnsanlar, ekonomik durumlarını iyileştirmek için göç etmektedir; diğer sebeplerse: eğitim, toplumsal, kültürel ve küreselleşme gibi amaçlar olabilmektedir. Ne

¹Nathan Nunn, **The Long -Term Effects of Africa's Slave Trades**, The Quarterly Journal of Economics, MIT Yayınları, Harvard Üniversitesi 2008, s. 140–146.

²Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), **The Phenomenon of Migration, Its Significance or Meaning in Human Societies Throughout History**, Cenevre, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) Yayınları, 2012, s. 3–5.

yazık ki,göçün en yaygın sebeplerinden birisi, göç veren ülkedeki savaş ve güvensizlik durumlarıdır³. “İtme” ve “çekme” göçün sebepleriyle ilgili iki önemli kategoridir⁴.

“Günümüzde, doğduğu ülkeden ayrı yaşayan insanların sayısı tarihte hiç görülmemiş derecede çoktur. Uluslararası göçmenler aynı yerde yaşıyor olsalardı, dünyanın en kalabalık beşinci ülkesini oluştururdu.”

- UNFPA

Bu araştırmanın ana konusu İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerdir. İstanbul gelişen ekonomisiyle çokbüyük bir şehir olduğundan göçmenler için oldukça cazip bir hedef ülkedir⁵. İstanbul’un kalbiTaksim’de gece vakti yürürken yabancı göçmenlerin, deyim yerindeyse “uluslararası pazarda” çalıştıklarını görebilirsiniz. Bu pazarların yasal ve orada çalışanların izinleri olmamasına karşın, aynı sebepten dolayı (günü kurtaracak kadar para kazanmak) her zaman oraya gitmeleri insanı etkilemektedir. Arap ülkelerinden, özellikle Suriye’den, Afrika’dan ve son zamanlarda da Ekvator’dan göçmenlerin geldiği görülebilmektedir⁶.

İstanbul sokaklarında ve merkezi yerlerde yapılacak kısa bir gezinti, Afrikalı ve diğer bölgelerden çok sayıda göçmenin koalylıkla fark edilmesine imkan vermektedir. Bu doğrultu da yazar da Afrikalı göçmenleri gözlemlemiş; bir zaman sonra onlarla konuşmaya karar vermiştir. Çoğu zaman anlatılan hikâyeler birbirine benzemektedir.Bu sırada yazar her geçen gün onlar hakkında daha çok şey öğrenmiş ve konuya olan ilgisi

³Uluslararası Göç Örgütü (IOM), **Migration, Development and Environment**, SAYI35, Uluslararası Göç Örgütü Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları, 2008, s. 7– 8.

⁴Globalization 101, **Migration and Globalization**, New York, Suny Levin Institute Yayınları, 21.10.2015, s. 2.

⁵Kristen Sarah Biehl, **Migration, Urban Space and Diversity: A Case from Istanbul**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul, 2014, s. 55– 58.

⁶Kelly T. Brewer, Deniz Yüksek, **A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in Istanbul**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 43- 55,

Helene Marie-Lou De Clerck, “Sub-Saharan African Migrants in Turkey: A Case Study on Senegalese Migrants In Istanbul”, **Ankara Üniversitesi Yayınları**, Ankara, Sayı:1, s. 39 – 58, 2013,

Kılıç Buğra Kanat, Kadir Üstün, **Turkey’s Syrian Refugees Toward Integration**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul, 2015, s. 27- 29.

artmıştır. Her gün daha iyi bir hayat arayışı içinde olan çok sayıda göçmen İstanbul'a gelmekte ve anlatılacak, aktarılabilecek hikaye ve yaşam sayısı da sürekli artmaktadır.

Araştırmayı daha derinlemesine yapmak için kaynak olarak; kitap, akademik makale gibi bazı araştırmalardan ve yazarın yurtdışında yaşarken edindiği kişisel tecrübelerinden faydalanmıştır. Bu tez üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm uzun süredir Afrika'dan Avrupa ülkelerine gerçekleşen göç hareketinin en büyük iki nedeni olan göçün ve köleliğin tarihi hakkında olacaktır. Aslına bakılırsa bu, Afrikalıların Avrupa'ya göç edişinin başlangıcı olarak düşünülebilmektedir⁷. Bu dönemde zorla göç ettirilen Afrikalılar günümüzde onlara uzun zaman önce vaat edilen daha iyi bir hayat arayışı için göç etmektedirler.

İkinci bölüm Türkiye'nin göç veren bir ülkeden, göç alan bir ülke durumuna geçmesi hakkında olacaktır. Bir sonraki ve son bölüm ise sosyo-kültürel farklılıklar ve bunların her iki tarafa etkisi hakkında olacak ve bu sebeple hem yerel halk hem de göçmenler üzerinde yoğunlaşılacaktır. Yazar araştırma sırasında Türkiye'nin göç veren ülkeden göç alan ülkedeki durumuna geçmesinin olumsuz etkilerini gözlemlemiştir. Yazarın gözlemlerinden yola çıkılarak Afrikalı göçmenlerin İstanbul'da çok zor şartlar altında yaşıyor oldukları söylenebilir. Bunun temel nedenlerinden biri, ten renklerinin farklı oluşu ve her iki taraf arasında mevcut bazı yanlış kanılardır. Yazar birçok kez Afrikalıların yerel halk tarafından ayrıma uğradığına, yerel halkın onlara aşağılayıcı anlamda kullanılan "zenci" şeklinde hitap ettiğine tanıklık etmiştir.⁸ İşin en acı tarafı ise bu kelimeyi kullanan insanların gerçekte kelimenin ne anlama geldiğini bilmiyor olmasıdır. Onlar kökeni köleliğe dayanan bu kelimeyi ayrımcılık anlamında değil, bir sevgi belirtisi olarak kullandıklarını iddia

⁷Jeremy Ball, **The Atlantic The Atlantic The Atlantic Slave Trade Slave Trade Slave Trade**, Kaliforniya, Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, 2000, s. 57- 63.

Patrick Manning, **African Population, 1650 – 1950: Methods for New Estimates by Region**, Pittsburgh, Pittsburgh Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 2-7.

⁸Kökeni Arapça'dan *dazenj*dir, Osmanlı Devletinde köleleri diğerlerinden ayırmak için kullanılmıştır (Ehud R. Toledano, **The Ottoman Slave Trade and its Suppression: 1840 – 1890**, New Jersey, Princeton Üniversitesi Yayınları, 2014, s.14.)

etmektedirler⁹.Bu doğru olabilir, ancak Akademik çevrede “Z” harfiyle başlayan kelime örnekleri verirken,birçok akademisyenin “zenci” örneğini vermesi oldukça ilginçtir. Son konu aşağıdaki sorulara cevap niteliğinde olacaktır:

1. Afrikalı göçmen sorunun kökeninde ne vardır?
2. İstanbul göç edilen bir yer olarak neden bu kadar caziptir?
3. İstanbul göçmenlerin son durakları mı?
4. Yerel halk ve göçmenler uyum içinde nasıl yaşayabilirler?

Bu araştırmanın amacı sürekli büyüyen göçmen sorunu hakkında insanları bilgilendirmek ve böylece hem göçmenlere hem de yerel halka yardımcı dokunacak çözümler bulmaktır.Bu araştırma sırasında röportajlara katılan kişilerin isteği üzerine, gerçek kimlikleri gizlenmiş,ancak ülkeleri gizlenmemiştir. Ayrıca yazar bu araştırma için fotoğraflar çekmiş ve kişisel arşivindeki bu fotoğrafları tezinde de görsel malzeme olarak kullanmıştır.

⁹A.e.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL BİR PERSPEKTİFTEN GÖÇ OLGUSUNA YÖNELİK GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1.1.GÖÇÜN TANIMI

İnsan göçleri yıllar boyunca farklı şekillerde konu edilmiş, sınır tanımayan, karışık bir olgudur. Akademisyenler göç olgusuna sosyal bilimler disiplinleri çerçevesinden bakarken, hükümetler ve politika belirleyiciler bu olguyu yönetilmesi ve kontrol edilmesi gereken bir sorun olarak görmektedirler. Göç insanların dünyanın bir yerinden başka bir yerine, genelde siyasi bir sınırın ötesine, geçici veya kalıcı olarak kalmak üzere gitmeleri anlamına gelmektedir. İnsanlar taşınabilmekte (gönüllü göç) veya taşınmaya mecbur (zorunlu göç) bırakılabilmektedir.¹⁰

Göç insanlık tarihi boyunca Afrika’da ortaya çıkan ilk insan gruplarının şu an dünya üzerinde bulundukları yerlere göç etmesiyle başlayan ve daha sonra süreklilik kazanıp bu gün de devam etmekte olan bir olgudur.¹¹

Göç birçok ölçüde meydana gelmektedir: Kıtalararası (kıtalar arasında) olabileceği gibi, ülke içinde bölgelerarası da (ülkelerin içinde gerçekleşen göçler) gerçekleşebilmektedir. En çok bilinen göç örneklerinden biri de kırsal alandan kente gerçekleşen; köyden insanların şehre fırsat arayışıyla gitmesi anlamına gelen göçtür¹².

¹⁰The International Steering Committee for the Campaign for Ratification of the Migrants Rights Convention: **Guide on Ratification of the International Convention on the Protection of the Rights of all Migrants Workers and Members of Their Families**, (Çevrimiçi) <http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/opensslPDFViewer.html?docid=4bf684f09&query=migrant%20definition>, 11.12.2015, s. 3.

¹¹Robert E.B. Lucas, **African Migration**, Boston, Boston University Publications, 2013, s. 4.

¹²Cecilia Tacoli, Gordon McGranahan, David Satterthwaite, **Urbanization, Rural–Urban Migration and Urban Poverty**, Londra, International Institute for Environment and Development (IIED) Publications, 2015, s. 7.

1.1.1. Göçün Türleri

Göçün kıtalararası, ülkeler arası ya da ülke içinde farklı bölgeler arasında yapılması, göç edenin beşeri sermaye ve nitelikleri, göçün bireysel ya da toplu bir şekilde yapılması, göçe neden olan faktörler, gönüllülük ve zorunluluk unsurları gibi kriterler nedeniyle göç olgusu da derinleşmekte ve göç hareketleri birbirinden farklı özellikler kazanabilmektedir. Bu doğrultuda göçle ilgili olarak literatürde de yeni alt türler ortaya çıkabilmektedir. Göç olgusuna ilişkin literatürde halihazırda dokuz tür göç çeşidi üzerinde daha fazla durulduğunu görmekteyiz. Bunlar:

- İç göç: Bir eyalet, ülke veya kıta içinde yeni bir yere taşınmak.
- Dış göç: Farklı bir eyalette, ülkede veya kıtada bir yere taşınmak.
- Göç: Yeni bir ülkeye taşınmak (ör: *Pilgrimler* Amerika'ya taşındı.)s
- Nüfus transferi: Bir hükümet geniş bir grubu bölgeden, genellikle etnik veya dini sebeplerden ötürü çıkmaya zorlandığında gerçekleşmektedir, bu aynı zamanda istemsiz veya zorunlu göç olarak da bilinir.
- Zorunlu göç: (ayrıca “istemsiz” veya “zorunlu” göç olarak da bilinir): Bireylerin ülkelerini savaş, siyasi istikrarsızlık veya dini zulümler sebebiyle terk etmesi durumunda gerçekleşmektedir.
- Adımlı göç: Kademeli olarak çiftlikten köye, köyden kasabaya, kasabadan da nihayetinde kente yapılan göçlerdir.
- Zincirleme göç: Bir aile içinde veya belirli bir grup içinde yaşanan. Zincirleme göç genelde bir aile ferdinin diğerlerini de yaşadığı yere getirmesi için para yollamasıyla başlar. Zincirleme göç “göç alanlarıyla” sonuçlanır, insanlar özel bir bölgede veya küçük kasabalarda kümelenip bir arada yaşamaktadırlar.
- Dairesel göçü: Göçmenlerin gönüllü olarak yaşadıkları yerlere geri ayrıca “dönüş göçü” olarak da bilinir.
- Mevsimlik göç: Belli süreliğine çalışmak için veya iklim sebebiyle olan göç sürecidir, (örnek: Çiftlik çalışanlarının hasat için bir yere çalışmaya gitmesi veya ölü şehirlere gitmesi).

- Düzensiz göç: Bir ülkeye yasadışı girmek ve kalmak veya yasal süre içerisinde ülkeyi terk etmemek anlamına gelmektedir. Dünyada bugün itibariyle gittikçe daha fazla önem kazanan bir sorun haline gelen düzensiz göçü daha detaylı değerlendirdiğimizde, bu göçlere başvuran göçmenlerin çeşitli nedenlerden etkilendikleri ve çeşitli statülerle izinsiz olarak yabancı oldukları ülkelerde yaşayabildiklerini görmekteyiz. Aşırı nüfus, göçmen kaçakçılığı, illegaliteye ve suça konu olma ve kalacak yer sorunu gibi sosyal ve ekonomik problemlere neden olabilen düzensiz göçün aktörlerini, yasadışı göçmenler, kaçak işçiler, ülkeye yasadışı giren göçmenler, kaçakçılık mağdurları gibi zor durumdaki insanlar oluşturmaktadır. Bu insanların meydana getirdiği düzensiz göçleri de 3 ana başlık altında değerlendirebiliriz. Bunlar:
- Transit göç
- Dairesel göç
- Sığınmacı¹³ ve mülteci hareketleridir.

¹³Kendi ülkesinden zulüm korkusuyla kaçan ve (yasal ve fiziksel) korunma için başka bir ülkeye sığınan ancak korunma isteği değerlendirilmeyen kişiye sığınmacı denir. Ortalama olarak yaklaşık bir milyon insan her yıl sığınacak yer armaktadır. 2014'ün ortalarında, 1.2 milyondan fazla sığınmacı olmuştur, (Çevrimiçi) http://www.roads-to-refuge.com.au/whois/whois_definitions.html, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c137.html>, 11.12.2015,

Daha fazla bilgi için kaynağa bakınız: Leonore Loeb Adler, Uwe Peter Gielen, Migration: **Immigration and Emigration in International Perspective**, Portsmouth, Greenwood Publications, 2003.; Anita Böcker, **Regulation of Migration: International Experiences**, Amsterdam, Het Spinhuis Publications, 1998; Regine Fischer, **Rural-Urban Migration**, Munich, GRIN Verlag Yayınları, 2011.; Çağlar Özden, Maurice W. Schiff, International Migration, Economic Development & Policy, New York, World Bank Publications, 2007.; Brian M. DuToit, Helen I. Safa, **Migration and Urbanization: Models and Adaptive Strategies**, Berlin, Walter de Gruyter Publications, 1975.; International Organization for Migration (IOM), **World Migration 2008: Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy**, Genève, Hammersmith Publications, 2007.

1.1.2. Göç Eden İnsanlar ve Sınıflandırılmaları Meselesi

Göçün nedenleri ve göç edenlerin göç edilen ülkedeki yerleşim türleri ya da sürelerine göre göç eden insanlara yönelik sınıflandırma ve vasıflandırmalar da farklılaşabilmektedir. Bu doğrultuda göç eden kişiler göçmen, daimi göçmenve mülteci şeklinde sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda göç eden kişiler göçmen, daimi göçmenve mülteci şeklinde sınıflandırılabilir.

- Göçmen: Başka bir ülkede yaşamak için ülkesini terk eden kimse,
- Daimi Göçmen: Yerleşmek üzere bir ülkeden başka bir ülkeye giden kimse.
- Mülteci: Irk, din, milliyetçilik, toplumsal bir gruba veya siyasi bir fikre bağlılık karşısında yaşayacağı zulme karşı kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç eden kimse.
- Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler: Yerini, yurdunu ülkesindeki siyasi, toplumsal, çevresel sorunlar yüzünden terk etmeye mecbur kalan kimse.
- Göç akımı: Özel bir ülkeden, bölgeden veya şehirden belli bir yere yapılan göç hareketi¹⁴.

Günümüzde siyasi istikrarsızlık dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen bir olay haline gelmiş ve günden güne ortaya çıkan çatışmalar, insanların ülkelerini terk etmelerine sebep olmuştur. Ülke dışına insan hareketliliğinin hız kazanması ve uluslararası kamuoyunu her gün daha fazla meşgul eden bir problem haline gelmesiyle birlikte göç ve göçmen statüleri de daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Özellikle de mülteci ve göçmen arasındaki farkla ilgili çok fazla tartışma bulunmaktadır. Mülteciler birer göçmen midir¹⁵?

¹⁴Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Bölümü (UNDESA), **Migration and Human Mobility, Thematic Think Piece**, New York, Birleşmiş Milletler (BM) Yayınları, 2012,s. 4-5.

¹⁵The UN Refugees Agency (UNHCR), **Refugee Protection and International Migration**, Cenevre, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Yayınları, 2014, s. 3-4.

Daha fazla bilgi için bakınız: William Barbour, **Illegal immigration**, Michigan, Greenhaven Publications, 1994.; J. A. Jackson, **Migration: Sociological Studies**, Cambridge, Cambridge ÜniversitesiYayınları, 1969.; Elena Fiddian-Qasmiyeh, **The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies**, Oxford, Oxford UniversityPublications, 2014.; Steven James Gold, Stephanie J. Nawyn, **Routledge International Handbook of Migration Studies**, London, Routledge Publications, 2013.; Maura Isabel

Günümüzün en büyük mülteci krizlerinden biri Suriye'deki çatışma ortamından kaynaklanmaktadır. 2015 yılı itibariyle 4,393,831 Suriyeli mültecinin Avrupa'ya, Afrika'ya ve komşu ülkelere göç ettiği tahmin edilmektedir. Bu kendi yurdundan ayrılmaya mecbur bırakılan insan sayısının ne kadar fazla olabileceğine de bir örnek teşkil etmektedir¹⁶.

1951 Mülteci Sözleşmesi'ne geçişte mültecilerle ilgili yapılan uluslararası sözleşmeler ve uluslararası düzeyde mültecilerin haklarıyla ilgili yasaları en kapsamlı şekilde birleştirmiştir. Bu sözleşmeye göre doğduğu ülkeye ırk, din, milliyet, toplumsal bir gruba veya siyasi bir fikre bağlılık karşısında kalacağı zulme uğrayacağı korkusuyla ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kimselere mülteci denmektedir¹⁷.

1.1.3. Göçün Altında Yatan Unsurlar: İtici & Çekici Faktörler

İnsanları göç etmeye teşvik eden iki faktör vardır: Bunlar “itme” ve “çekme” faktörleridir. İtme faktörleri farklı sebeplerden dolayı bir yerden bir diğerine göç etmeyi zorunlu kılan faktörlerdir. Düşük verimlilik, işsizlik, az gelişmişlik, kötü ekonomik

Toro-Morn, Marissa Alicea, **Migration and Immigration: A Global View**, California, Greenwood Publishing Group Publications, 2004. Sarah Spencer, **The Migration Debate**, Bristol, Policy Publications, 2011,

¹⁶The UN Refugee Agency (UNHCR), **Stories From Syrian Refugees**, (Çevrimiçi) <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/syria.php>, 11.12.2015,

Daha fazla bilgi için bakınız: Lala Demirdjian, Education, **Refugees and Asylum Seekers**, Edinburgh, A&C Black Publications, 2011.; Tom Craig, **Mental Health of Refugees and Asylum Seekers**, Oxford, OUP Oxford Publications, 2010.; Shepard Masocha, **Asylum Seekers, Social Work and Racism**, New York, Springer Publications, 2015.; Emma Haddad, **The Refugee in International Society: Between Sovereigns, Cambridge**, Cambridge University Publications, 2008.; Stephen John Stedman, Fred Tanner, **Refugee Manipulation: War, Politics, and the Abuse of Human Suffering**, Washington, 2004.; James C. Hathaway, **The Rights of Refugees under International Law**, Cambridge, Cambridge University Publications, 2005.; Pirkko Kourula, **Broadening the Edges: Refugee Definition and International Protection Revisited**, Boston, Martinus Nijhoff Publishers Publications, 1997.; Florence E. McCarthy, Margaret Heather Vickers, **Refugee and Immigrant Students: Achieving Equity in Education**, Carolina, IAP Publications, 2012.; Melvin Ember, Carol R. Ember, Ian Skoggard, **Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around the World**, Berlin, Springer Science & Business Media Publications, 2004.

¹⁷The UN Refugee Agency, **Convention and Protocol Relating to the Statute of Refugees**, (Çevrimiçi) <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf>, 11.12.2015, s. 3.

koşullar, ilerleme için fırsatların az olması, doğal kaynakların tükenmesi ve doğal afetler bilinen en yaygın itme faktörleridir¹⁸.

Çekme faktörleri isegöçmeni bir yere çeken faktörlerdir.Yaygın çekme faktörlerinedaha iyi bir iş, daha fazla maaş, daha iyi bir altyapı, daha iyi çalışma koşulları ve imkânlar örnek verilebilir¹⁹.

İtme ve çekme faktörlerinin birkaçınsanların göçmelerine sebebiyet verebilmektedir, bunlar:

- Çevreselfaktörler:
 - İklim değişikliği, kaynakların tükenmesi, depremler, volkanizmalar (itme faktörleri)
 - Zengin topraklar, yeni kaynaklar, iyi iklim koşulları(çekme faktörleri)
- Ekonomik faktörler:
 - İşsizlik, kölelik (itme faktörleri)
 - İstihdam, fırsatlar (çekme faktörleri)
- Siyasi faktörler:
 - Dini, etnik veya siyasi zulüm, savaş (itme faktörleri)
 - Siyasi ve/veya dini özgürlük (çekme faktörleri),
- Kültürel faktörler:
 - Zorla göç, mülteciler, kölelik (itme faktörleri)
 - Eğitim (çekme faktörleri)²⁰

¹⁸Avrupa İstatistik Ofisi(EUROSTAT), **Push and Pull Factors of International Migration**, Lüksemburg, Avrupa Toplulukları Resmi Yayınları Ofisi Yayınları, 2000, s. 73–77.

¹⁹ Agustín Escobar Latapí, Philip Martin, Gustavo López Castro, Katharine Donatom, **Factors that Influence Migration**, Teksas, Teksas Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 16 –165.

²⁰International Migration Institute (IMI),Gunvor Jónsson, **The Environmental Factor in Migration Dynamics – a Review of African Case Studies**, Oxford, Oxford University Publications, 2010, s. 5-8.
Daha fazla bilgi için bakınız: Andreas Zimmermann, Jonas Dörschner, Felix Machts, **The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and Its 1967 Protocol**, Oxford, OUP Oxford

2015 yılı itibariyle 232 milyon insanın şu anda kendi ülkesinden başka bir yerde yaşadığı tahmin edilmektedir. Bunların birçoğu farklı sebeplerle yurtlarını terk etmiştir. Korunma ve fırsat arayışı bunların en çok bilinenleridir. Günümüzde her 50 kişiden birisi göçmen işçi, mülteci veya sığınmacıdır. Göçmenler genelde kirli, tehlikeli ve aşağılayıcı işleri yapmaktadırlar²¹. Göçmenler çok sık ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına (zenofobiye) maruz kalmaktadırlar²².

Her ne kadar bugün uluslararası kamuoyunu meşgul eden en önemli meselelerden birisi olarak olumsuz taraflarıyla daha fazla ön plana çıkmaktaysa da, göç alan ülkeler için göçmenlerin olumsuz etkileri yanında olumlu etkileri olduğunu da ifade edebiliriz. Göçmenler toplumlara enerji, girişimcilik ruhu ve yeni fikirler getirmektedirler. Ancak bununla birlikte göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde

Publications, 2011.; Jean-Pierre Gauci, Mariagiulia Giuffré, Evangelia Tsourdi, **Exploring the Boundaries of Refugee Law: Current Protection Challenges**, Leiden, Hotei Publishing Publication, 2015.; Michelle Foster, **International Refugee Law and Socio-Economic Rights: Refuge from Deprivation**, Cambridge, Cambridge University Publications, 2007.; Peter Gatrell, **The Making of the Modern Refugee**, Oxford, OUP Oxford, 2013.; Michael Balfour, **Refugee Performance: Practical Encounters**, Bristol, Intellect Books Yayınları, New York, Berghahn Books Publications, 2000.; Jeffers, Refugees, **Theatre and Crisis: Performing Global Identities**, New York, Springer Publications, 2011.; Andrea Hammel, Anthony Grenville, Sharon Krummel, **Refugee Archives: Theory and Practice**, Amsterdam, Rodopi Publications.; Sharon Pickering, **Refugees and State Crime**, Leichhardt, Federation Publications, 2005.

²¹Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (Çevrimiçi) <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/Pages/MigrationAndHumanRightsIndex.aspx>, 11.12.2015,

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (UHCHR), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (UHCHR)'ye danışılmıştır, **International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia**, Cenevre, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Yayınları 2001, (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org/most/migration/imrdx.pdf>, 11.12.2015

²²“Zenofobi” kökeni Yunanca *xenos*’tan gelmektedir. Anlamı yabancıdan, yabancılara düşman olma, onlardan nefret etmek, fobi ise korkmak demektir. İki kelime bir araya geldiğinde zenofobiyi oluşturur. (Jamie Bordeau, **Xenophobia: The Violence of Fear and Hate**, New York, The Rosen Group Publications, 2009, s. 4,

Daha fazla bilgi için bakınız: Andrew Valls, **Race and Racism in Modern Philosophy**, New York, Cornell University Publications, 2005.; Kevin Reilly, Stephen Kaufman, Angela Bodino, **Racism: A Global Reader**, New York, M.E. Sharpe Publications, 2013.; Kamaldeep Bhui, **Racism and Mental Health: Prejudice and Suffering**, Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers Publications, 2002.; John E. Roemer, Woojin Lee, Karine van der Straeten, **Racism, Xenophobia, and Distribution: Multi-issue Politics in Advanced Democracies**, Harvard, Harvard University Publications, 2007.; Faye Venetia Harrison, **Resisting Racism and Xenophobia: Global Perspectives on Race, Gender, and Human Rights**, Lanham, Rowman Altamira Publications, 2005.

olumsuz etkileri de vardır: Eğitim almamış genç göçmenler ve yetişkinler iş bulamamakta, sonuç olarak da düzensiz göçmen durumuna düşmektedirler. Bu tür zorluklar göçü siyasi bir paratoner ve öfkeli bir tartışma konusu yapabilmektedir.²³

1.2. GÖÇÜN KISA TARİHİ

Göç, Homo erectus'un²⁴ milyonlarca yıl önce Afrika'yı terk etmesinden bu yana insanın çevresel, toplumsal, siyasi ve ekonomik değişikliklere karşı verdiği tepkinin ana faktörü olmuştur.

Her ne kadar çoğunlukla kölelik için yapılmış olsa da, Antik Mezopotamya döneminde göçün, Mısır ve diğer eski uygarlıklar arasında yaygın olduğu görülmektedir. Çoğu göçmen alınıp, satılmış ve köleleştirilmiştir.²⁵ Tarih boyunca insanoğlunun yolculuğu hem gönüllü hem de istemsiz olmuştur.²⁶

İnsanlık tarihinin erken dönemleri için bireysel ya da toplu anlamda göçe neden olan en önemli etken gıda kaynakları bulmak ve yaşam şartlarını iyileştirmektir. Bu nedenle birçok topluluk ulaşım olanaklarının elverişsizliğine karşın uzun mesafeler boyunca göç etmiş ve bugünkü ırklar ile topluluklarının oluşumuna yol açmıştır. Ancak tarihsel açıdan göçün her zaman yeni gıda kaynakları ve verimli topraklar bulmak için gönüllü bir şekilde yapıldığını da söyleyemeyiz. Nitekim belki de en az bu gönüllü göç kadar etkili olan bir diğer gerçek de, köleliğin de bir parçası olan zorunlu göçtür.

²³The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), Brian Keeley, **International Migration: The Human Face of Globalization**, Paris, OECD Publications, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/insights/43568302.pdf>, 12.12.2015.

²⁴Homo erectussoyu tükenmiş insansı türüdür. 1.89 milyon ile 143.000 yıl önceleri yaşamışlardır, Afrika'dan ilk ateş yeteneğinde usatlaşmak için Afrika'yı terk etmiştir. Afrika'da Turkana Çocuğu, Çin'de Pekin Adamı, Endonezya'da ise Java Adamı olarak bilinmektedir. Farklı formları mevcuttur. (Çevrimiçi) <https://www.utexas.edu/courses/denbow/ANT324intro/wks5&6.pdf>, 13.12.2015.

²⁵Junius P. Roderiguez, **The Historical Encyclopedia of World Slavery**, Oxford, ABC – CLIO Publications, 1997, s. 13.

Daha fazla bilgi için bkz: William Ellery Channing, **Slavery, 1836**, Sigfried J. de Laet, Joachim Herman, **History of Humanity: From the seventh century B.C to the seventh century A.D**, Londra, UNESCO Publications, 1996.; B.G. Tigger, **Ancient Egypt**, Cambridge, Cambridge University Publications, 1983.

²⁶“Migration Then and now”, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/insights/43648365.pdf>, 13.12.2015, s.5.

İnsanlık tarihi boyunca göçe neden olan faktörler dinler, keşifler ve savaşlar gibi yeniliklerden de etkilenmiştir. Hristiyanlık, İslam ve Yahudilik gibi büyük dinlerin tamamında tarih boyunca dini değerler ve dini yaşayış ile göç arasında etkileşimler görülmüştür. Hristiyanlar Katolikliği Portekizliler ve İspanyolların göçleri aracılığıyla 11. ve 12. yüzyıllarda yaymışlar; Müslümanlar Hz. Muhammed döneminde iki defa göç etmişler; Yahudiler ise Doğudan Batı Avrupa'ya, hatta 19. yüzyılda Birleşik Devletlere deniz aşırı göçler gerçekleştirmişlerdir. Coğrafi Keşifler döneminde Avrupalılar İspanyol ve Portekizlilerin önderliğinde Amerika, Afrika, Asya ve Okyanusya'yı keşfetmişlerdir. Bu göç süreci yeni yerlerin bulunmasına, ülkeler arasında ticari ve ekonomik bağların güçlenmesine neden olduğu gibi, özellikle devletler tarafından sistemli bir şekilde yapılan sömürgecilik ve kölelik rejimleriyle birlikte insanlık tarihinin en büyük dramlarına konu olacak şekilde sonuçlar da doğurmuştur. Nitekim söz konusu dönemlerde Afrika ve Amerika kıtasının yerlileri arasında milyonlarca kişinin zorla yer değiştirdiği ve yine milyonlarca kişinin olumsuz yaşam ve çalışma koşulları nedeniyle hayatını kaybettiği bilinmektedir.

Her ne kadar 19. Yüzyılla birlikte özellikle siyahi köle kullanımı ve insanların köleleştirilmesi süreci yok olmaya başlamışsa da, bu gelişme göç hareketlerini bitirmemiş, iki büyük dünya savaşı ve bölgesel çatışmalarla şekillenen 20. Yüzyıl ise göç hareketlerinin daha geniş bölgelere yayılması ve daha fazla sayıda insanı etkileyecek şekilde genişlemesine sahne olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı özellikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yıkışından sonra birçok ülkenin kurulmasıyla büyük göç dalgalarına neden olmuştur²⁷. Benzer gelişmeler özellikle Avrupa içinde İkinci Dünya Savaşı sırasında da

²⁷Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, **The Phenomenon of Migration, Its Significance or Meaning in Human Societies Throughout History**, Daha fazla bilgi için bakınız: William Ellery Channing, **Slavery**, 1836, Sigfried J. de Laet, Joachim Herman, **History of Humanity: From the seventh century B.C to the seventh century A.D**, London, United Nations Educational Scientific and Cultural Organization Publication, 1996, B.G. Tigger, **Ancient Egypt**, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.; Massimo Livi Bacci, **A Short History of Migration**, New Jersey, John Wiley & Sons Yayınları, 2014.; Colin G. Pooley, **Migrants, Emigrants**,

yaşanmıştır. Savaş ve kayıplar nedeniyle insanlar kitlesel olarak göç etmek zorunda kalmış, göçü etkileyen unsurlar arasında itici faktörlerin çok daha ağır bir şekilde hissedildiği bir dönem yaşanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında, 20. Yüzyılın ikinci yarısında ise ülkeler arası göç yanında, ekonomik gelişmelerle birlikte ülke içinde kırsaldan kente doğru yoğun bir göç dalgasına neden olacak şekilde kentleşme ve şehirlerin güç kazanması süreci yaşanmıştır.

Son elli yıl içinde, kırsal kesimden kente gerçekleşen göç, dünya çapında şehirde yaşayanların nüfusunun beşte bir oranında artmasına sebep olmuştur. Dünyanın en kalabalık şehirleri, Tokyo, Mexico City, New York, Bombay, İstanbul, Sao Paulo ve Jakarta'dır.²⁸ Bugün özellikle az gelişmiş ülkelerde kırsalda iş ve yaşam olanaklarının kısıtlılığı ve yoksulluk nedeniyle insanların yeni fırsatlar peşinde koşmak için büyük şehirlere akın etmesi devam etmektedir. Ancak bu düzensiz kentleşme, nüfusu milyonlarla ölçülen, fakat alt yapı ve yaşam olanakları açısından oldukça elverişsiz şehirlerin oluşmasına neden olmaktadır.

Az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerek vasıfsız, gerekse vasıflı işgücünün göçü de 20. Yüzyılda önem kazanmıştır. Potansiyelini ve beşeri birikimini daha iyi değerlendirebilmek amacıyla göç eden insanlar, birçok modern devletin gelişimi, dünyadaki işgücü piyasası dinamiğinin şekillenmesi ve küresel ekonomi için oldukça önem teşkil etmektedir.²⁹ Ancak günümüz itibariyle az gelişmiş ülkelere, özellikle de Afrika'dan yapılan göçün itici faktörlere daha fazla dayandığını söyleyebiliriz.

and Immigrants: A Social History of Migration, London, Routledge, 1991.; P. M. G. Harris, **The History of Human Populations: Migration, Urbanization, and Structural Change**, California, Greenwood Publishing Group Publications, 2003.; Robin Cohen, **The Cambridge Survey of World Migration**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.; Marc S. Rodriguez, Anthony Grafton, **Migration in History: Human Migration in Comparative Perspective**, New York, University of Rochester Press, 2007, (Çevrimiçi) http://www.ifrc.org/PageFiles/89397/the%20phenomenon%20of%20migration_TYPEFI_final_En.pdf, 13. 12.2015, s. 3–4.

²⁸ Patrick Manning, Tiffany Trimmer, **Migration in World History**, New York, Routledge Publications, 2013, s. 6.

²⁹ A.e., s. 6.

1.3. AFRIKA TARİHİNDE KÖLELİK VE GÖÇ

Afrika'da köleliğin tarihi Afrika'nın büyük imparatorlukları kadar eskiye uzanmaktadır. Tarlalarda çalıştırmak veya orduda kullanmak üzere Antik Mısırlılar Nubia'dan, Kartacılar ise Sudan'dan köleler getirmişlerdir. Tarihin ilerleyen dönemlerinde Doğu Afrika'dan Osmanlı Türkiye'sine, Arabistan'a, İran'a, Hindistan'a, Endonezya'ya ve hatta Çin'e köleler gönderilmiştir³⁰. Afrika'daki kölelik Amerika'dakinden daha uzun sürecek şekilde yirminci yüzyıla dek sürmüştür Kölelik üç farklı aşamada gelişmiştir: 1350-1600, 1600-1800 ve 1800-1900. Buzamanlarda kölelik Afrika siyaset ve ekonomisinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Köle ticareti, Afrika ekonomisinin dünyayla bağlantısının da önemli bir aracı haline gelmiştir. İlk olarak, kölelik geniş bir coğrafi alanda yaygınlaşmış, bu yerlerden dışarıya doğru yayılmıştır. İkinci olarak, kölelerin ekonomideki ve toplumdaki rolü daha önemli bir konum almış ve toplumsal, ekonomik ve siyasi düzenin dönüşümüyle sonuçlanmıştır.³¹

Afrikalı liderler ve bilim insanları köle ticaretinin ve sömürgeciliğin Afrika'nın az gelişmişliğinin en büyük sebebi olduğuna inanmaktadır. 14. yüzyılda Portekizlilere ait gemilerin Afrika kıyılarına varışı ile 1870'lere kadar geçecek süre içinde, Afrika kıtası dört farklı köle ticareti hareketini tecrübe etmiştir. Bunlardan en yaygın olanı kölelerin Batı Afrika, Batı Orta Afrika ve Doğu Afrika'dan Avrupalıların Kolonilerinin bulunduğu Yeni Dünya'ya³² gerçekleşen Transatlantik köle ticaretidir. Üç yüz yıldan fazla, Transatlantik köle ticareti güvensizlik ortamı doğurmuş ve bu durum ekonomik faaliyetleri, yerel girişimciliği, teknolojik gelişmeleri sekteye uğratmış, nihayetinde Afrika'nın sosyo-ekonomik yapısını ve siyasi kurumlarını bozmuştur. Bu durum günümüzde Afrika'dan Avrupa, Amerika ve Asya'ya yaşanan göçün en büyük sebebi olmuştur.

³⁰Lewis H. Gann, Peter Duignan, **Africa and the World: An Introduction to the History of Sub-Saharan Africa from Antiquity to 1840**, Maryland, Maryland University Publications, 1972, s.316.

³¹Paul E. Lovejoy, **Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa**, Cambridge, Cambridge University Publications, 2011, s. 1– 2.

³²Patrick Manning, Tiffany Trimmer, **Migration in World History**, Oxon, Routledge Publications, 2013, s. 136.

Avrupalılar,Afrika insanını Amerika, yani "Yeni Dünya"daki kolonilerde işgücüne ihtiyaç duyulduğundan köleleştirmiştir. Avrupalılar köleleri esir etmek ve ölene dek çalıştırmak için farklı yöntemler denemişlerdir³³. Afrikalılar kendilerini koruyacak silahtan yoksun oldukları için, onları köleleştirip nakletme yoluna gitmişlerdir. Afrika'nın bazı bölgelerinde Avrupalılar yerel kral veya şefler aracılığıyla köle satın almak zorunda kalmışlardır. Buna rağmen, bu bölgesel liderler sadece savaş esirlerini satmak istemişlerdir. Kölelere olan rağbetin artışı ve batı mallarının, özellikle silah ve mühimmatın gelişi köylerde veya kabilelerde isyan çıkaran, adam kaçıran çetelerin oluşmasıyla sonuçlanmıştır.³⁴

İslam'ın yayıldığı Kuzey Afrika bölgesinde ise, Afrika'nın diğer bölgelerine nazaran daha farklı gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle İslam'da köleliğin ten renginden bağımsız olması ve Kur'an'da Müslümanların birbirlerini köle olarak alıp satmalarının yasaklanması gibi farklılıklar,³⁵bu bölgedeki Müslüman toplulukların köleleştirilmesi ve diğer İslam ülkelerine zorla göç ettirilmelerini de engellemiştir. Afrika'nın geneli ve geri kalan bölgeleri içinse böyle bir durumun söz konusu olmadığını ve köleliğin yaygın bir göç sebebi olarak 19. Yüzyıla kadar etkin olduğunu ifade edebiliriz.

³³ Birleşmiş Millet, Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Hilary McDonald Beckles, **The Transatlantic Trade in Enslaved Africans**,Paris, UNESCO Publications, 2000, s. 47- 53.

Daha fazla bilgi için bakınız: James Haskins, Kathleen Benson, Floyd Cooper, **Bound for America: The Forced Migration of Africans to the New World**, Washington, Lothrop, Lee& Shepard Books Publications, 1999.; John Thornton, **Africa and Africans in the Making of the Atlantic World, 1400-1800**, Cambridge, Cambridge University Publications, 1998.; Jeremy Thornton, **Immigration and the Slave Trade: Africans Come to America (1607-1830)**, New York, Rosen Classroom, 2004.

³⁴ Edward Reynolds, **Stand the Storm: A History of the Atlantic Slave Trade**, Londra, Longman Publication, 1985, s. 10– 11.; Hugh Thomas, **The Slave Trade**, Londra, Simon &Schuster Paperbacks Publications, 1997, s. 43.; Daha fazla bilgi için bakınız: Sean Stilwell, **Slavery and Slaving in African History**, Cambridge, Cambridge University Publications, 2014.; Claire C. Robertson, Martin A. Klein, **Women and Slavery in Africa**, Düsseldorf, Heinemann Publications, 1983.; Martin A. Klein, Suzanne Miers, **Slavery and Colonial Rule in Africa**, California, Routledge, 2013.; Patrick Manning, **Slavery and African Life: Occidental, Oriental, and African Slave Trades**, Cambrige, Cambridge University Publications, 1990.; Martin A. Klein, **Slavery and Colonial Rule in French West Africa**, Cambridge, Cambridge University Publications, 1998.

³⁵Reynolds, a.g.e., s. 13.

Görsel 1: Afrika'dan Amerika'ya Gerçekleşen Köle Ticareti (1650-1860)

Kaynak:(Çevrimiçi),<http://www.unc.edu/wrc/maps/08-Map.png>, 04.12.2015

Yukarıdaki harita 1650 ve 1860 yılları arasında, Afrika'dan Yeni Dünya'ya açılan Köle Ticareti rotalarını göstermektedir. Haritada Afrika'dan Yeni Dünya'ya, Amerika'ya ve Avrupa'ya götürülen kölelerin sayısı yer almaktadır. Kölelerin çoğu Batı Afrika'dan Avrupa ve Yeni Dünya'daki tütün, kahve, şeker pancarı, mısır tarlalarında ve maden ocaklarında çalıştırılmak için götürülmüştür. Beş milyon insan Brezilya'da kahve tarlalarında çalıştırılmak için; diğer bir beş milyon, Peru'ya şeker tarlalarında çalıştırılmak için, dört buçuk milyonu Karayipler'e, iki milyonu Orta Amerika'ya, beş milyonu Kuzey Amerika'ya, üç milyonu da Avrupa'ya götürülmüştür. Batı Afrika en önemliköle kaynaklarından birisi olmuştur. Köle Kıyısından (haritada slave coast) gemilere bindirilip Yeni Dünya'ya gönderilen köleler, insanlık tarihinin en acı sayfalarından birisine konu olmuşlardır. Bu sürecin sonlanması için yüzyıllar boyunca beklemek gerekmiş, ancak 19. Yüzyılla birlikte resmi olarak köleliği engelleyici adımlar atılmaya başlanmıştır.

Her ne kadar köleliğin 19. Yüzyılda ölkeler arası anlaşmalarla kaldırılmasıyla birlikte kölelik kaynaklı zorla göç ettirmeler giderek ortadan kalkmışsa da, Afrika insanının dış ölkelere ve hatta kıtalara göçüyle ilgili bugün dahi pek bir farklılık yaşandığını söyleyemeyiz. Yoksulluk ve fakirliğin çok yaygın olması, buna karşı ekonomik olanakların zayıflığı ve ölkede içinde farklı etnik ve dini gruplar arasındaki siyasi ve askeri istikrarsızlık kaynaklı çekişme ve çatışmalar, Afrika tarihinin önemli bir gerçeğı olan köleliğin bugün de olanca hızıyla devam etmesine neden olmaktadır. Köle olarak hayvan gibi nakledilip çalıştırılmaya mecbur edilmeseler bile, bugün Afrika’da birçok kişi yaşadığı ölkeden kaçıp daha iyi hayatlar aramaya çabalamakta, gidebilenlerin birçoğı yabancı ölkelerde sömürölürken diğerk bazıları da kendi ölkelerinde köle olarak yaşamaktadır³⁶.

1.4. MODERN KÖLELİK VE GÖÇ HAREKETLERİ

Kevin Bales, Zoe Trodd ve Alex Kent Williamson bundan 7 yıl önce, yani 2009 yılında “*Bugün dünyada 27 milyon köle var.Bu durumun tarihte eğı ve benzeri görölmemiştir ve bunların sayısı dört yüzyıl süren Transatlantik köle ticaretinde Afrika’dan götürölren insanların sayısından bile fazladır*”³⁷ diye yazmıştır.Günümüz istatistikleridünyada 21 milyon ile 36 milyon arasında köle olduğunu ve insan tacirlerinin her yıl 150 milyar dolaryasadığı gelir elde ettiğini göstermektedir. Kölelik mağdurlarının %78’i işçi, %22’si seks işçisi olarak çalıştırılmakta; kurbanların %55’ini kadınlar ve kızlar oluştururken %45’ini ise erkekler ve çocuklar oluşturmaktadır. Bugün kölelerin %26’sı 18 yaşının altındaki çocuklardan oluşmaktadır³⁸.

³⁶Kate Manzo, “Modern Slavery, Global Capitalism & Deproletarianisation in West Africa”, **Review of African Political Economy**, Vol. 106:521-534, 2005, s. 2 – 6.; Kevin Bales, **Disposable People:New Slavery in the Global Economy**, California,California University Publications, 2004, s. 84 – 85.

³⁷Kevin Bales, Zoe Trodd, Alex Kent Williamson, **Modern Slavery: The Secret World of 27 Million People, One World**,Oxford, Oneworld Publications, 2009, s. 10.

³⁸Free the slaves Organization: **Trafficking and Slavery Fact Sheet**, Washington, 2015,(Çevrimiçi) https://www.freetheslaves.net/wp-content/uploads/2015/02/FTS_factsheet-Nov17.2.pdf, 05.12.2015, s. 1–2.

Günümüzde kölelik ve köle ticareti, çocukların çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisi için satılmasını, çocuk işçilerin istismarını, kız çocuklarının cinsel istismara uğramasını, çocukların savaşlarda, borç esaretinde, insan ticaretinde, organ ticaretinde kullanılmasını ve sömürge *rejimlerinde* ırk ayrımına uğramasını kapsamaktadır³⁹.

Modern kölelikte çeşitli köleleştirme yöntemleri vardır:

- Zorla Çalıştırma: Bir kimsenin iradesi olmadan her türlü çalıştırılmasını kapsar. Çoğu zaman çok düşük ücretler karşılığı uzun saatler çalıştırılması veya aileleri ve kendileri tehdit edildikleri için ücret karşılığı olmaksızın çalıştırılma biçimidir.
- Borç Esareti: Bir kimsenin borcuna teminat olarak emeğini satması durumudur. Bu kimselerin borçları o kadar çoktur ki borcun geri ödenmesi mümkün olmamaktadır. Bu yüzden çalışanlar uzun vadeli köleler olmakta veya borçları çocuklarına geçmektedir. Bu çalışanların borçlarını ödemediği işlerini bırakmasına izin verilmemektedir.
- Seks İşçiliği: Kadın, erkek veya çocukların fuhuş, pornografi sektöründe, striptiz kulüplerinde, çevrimiçi eskort hizmetleri, erotik eğlence merkezi, genelev veya sahte mesaj salonlarında para karşılığı cinsel ilişkiye mecbur edilerek sömürülmesidir. Çoğu zaman ödeme olarak uyuşturucu, barınak veya yiyecek kabul edilmektedir. Seks işçisi olan bir kimse psikolojik manipülasyona veya fiziksel şiddete maruz kalabilmektedir.
- Çocuk Köleliği: 18 yaşın altındaki çocuk işçileri kapsamaktadır. Çocuklar borç esareti, zorla çalıştırma, fuhuş, ordu, hizmetçilik veya diğer türlü tehlikeli işlerde

³⁹United Nation Office of the High Commissioner for Human Rights, “**Contemporary Forms of Slavery**”, Fact Sheet No:14, Genève, 1991.(Çevrimiçi) <http://www.ohchr.org/Documents/Yayinlari/FactSheet14en.pdf> , 05.12.2015, s. 1.

Daha fazla bilgi için bakınız: Siddharth Kara, **Sex Trafficking: Inside the Business of Modern Slavery**, Columbia, Columbia University Publications, 2010.; Julia O'Connell Davidson, **Modern Slavery: The Margins of Freedom**, Berlin, Springer Publications, 2015.; Dominika Borg Jansson, **Modern Slavery: A Comparative Study of the Definition of Trafficking in Persons**, Boston, Martinus Nijhoff Publishers Publications, 2014.; Kevin Bales, **Ending Slavery: How We Free Today's Slaves**, California, California University Publications, 2007.

çalıştırılmak üzere köleleştirilmektedir. Günümüzde çocuk köleliği dünyanın dört bir tarafında neredeyse her bir sektörde bulunmaktadır.

● Hizmetçilik: Ev gibi mekânlarda işçilerin zorla çalıştırılmasını kapsamaktadır. Çoğu zaman karın tokluğuna, düşük ücret veya kalacak yer karşılığı veya hiç ücret ödmeden bir kimsenin serbest zaman tanınmadan uzun saatler çalıştırılmasıdır. Hizmetçiler işverenlerinin zor kullanması, manipülasyonu veya çalıştıkları aile tarafından köleliğe mecbur bırakılmaktadır. Bu tür kölelik mağdurları genelde hareket imkânının kısıtlı olduğu, bilmedikleri dilin konuşulduğu çevrelere hapsedilmektedirler⁴⁰.

Bugün her ne kadar insanları köleleştirmek yasal olmasa da, hemen hemen her ülkede veya toplumda görülmektedir. Ancak kölelik günümüzde üçüncü dünya ülkeleri ve azgelişmiş ülkelerde daha yaygın olarak görülmektedir⁴¹. Günümüzde köleliğin bu kadar hızlı artmasının sebepleri: yoksulluk, nüfus, göç, yozlaşma ve ayrımcılıktır⁴². Küresel yoksulluk oranlarının yüksekliği, köleliğin de güçlü bir şekilde devam etmesine ve çok sayıda insanın özgürlüğünden mahrum bir şekilde sömürülmesine neden olmaktadır. Küresel yoksulluk oranlarının düşürülebilmesi ve daha adil bir gelir dağılımı, köle tacirlerini de zor durumda bırakacak olumlu bir gelişme olacaktır⁴³.

Ancak bugün modern köleliğin altında yatan tek nedenin yoksulluk olduğunu da iddia edemeyiz. Ekonomik şartların iyileştirilmesi kadar, sosyal ve siyasal hakların ve koşulların, yani toptan bir ifadeyle yaşam standartlarının iyileşmesi eğitim sisteminin de gelişmesi ve bireylerin, özellikle de bugünün dünyasının yoksul bireylerinin bilinçlenmesiyle sonuçlanacaktır. İnsanlar ne aradığını bilirse, ortaya çıkacak sorunların

⁴⁰National Underground Railroad Freedom Center, **Learn about Five Forms of Slavery**, (Çevrimiçi) <http://freedomcenter.org/enabling-freedom/five-forms-of-slavery>, 04.12.2015

⁴¹Johannes Koettl, “Human Trafficking, Modern Day Slavery, and Economic Exploitation”, **SP Discussion Paper**, Sayı: 0911, Washington, Social Protection & Labor The World Bank (IBRD – IDA) Publications, 2009, s. 16-20.

⁴²Free The Slaves Organization, “The Rise of Modern Slavery”, **Fact Sheet**, Sayı: 14, Washington, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.freetheslaves.net/about-slavery/slavery-today/>, 04.12.2015.

⁴³Mike Kaye, Aidan McQuade, **Poverty, Development and the Elimination of Slavery**, London, Anti-slavery Today’s Fight for Tomorrow’s Freedom Publications, 2007, s. 4-6.

daha çok farkında olacak ve bu durumun onları kölelikten uzaklaştırması daha muhtemel olacaktır⁴⁴.

Eğitim düzeyi ve diğer sosyal şartların iyileştirilmesi, ancak uzun dönemde sonuç verebilecek girişimlerdir. Ancak 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan hızlı nüfus artışı ve yoksulluk kaynaklı göç hareketleri, bugün acilen müdahale edilmeyi bekleyen sorunlardır. Hızlı nüfus artışının olumsuz etkileri en çok gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde görülmüştür. Birçok yerde nüfus ekonomiden daha hızlı büyümüş ve birçok insanı ekonomik olarak zor durumda bırakmıştır. Doğal afetler (yangın, sel, kuraklık) veya acil tıbbi durumlar birçok insanın onları köleleştiren, zorla çalıştıran, göçe iten acımasız tefecilere yönelmesine sebep olmuştur.⁴⁵

Maddi olanakların kısıtlı olduğu kırsal kesimden milyonlarca insan iş aramak için daha gelişmiş bölgelere, aynı şekilde yoksulluğun yaşandığı ülkelerden de zengin ülkelere göç etmiştir. İnsan tacirleri onların çaresizliğinden faydalanıp onları yasal işler bulacaklarını taahhüt ederek kandırmaktadır. Göçmenler en fazla çok uzaklardan geldiklerinde, yerli dili bilmediklerinde, eve dönecek paraları veya güveneceği eş ve dostları olmadığında korumasız kalmaktadırlar.

Genellikle küresel çapta yaşanan hükümet yozlaşması köleliğin cezasız kalmasının sebeplerinden birisi olarak gösterilmektedir. Birçok kanun uygulayıcı insanların köleleştirilip borçlarını kapatana dek zorla çalıştırılmasının yasadışı olduğunun farkında değildir. Daha kötü bir gerçek ise bunlara göz yumuyor olmalarıdır. Birçok yerde, köleleştirilmiş bu insanlar onları avlayan insan tacirlerine karşı polis korumasına sahip değildir⁴⁶.

⁴⁴Tim Brauhn, **Poverty's Captives**, Topical Research Digest: Human Rights and Contemporary Slavery,(Çevrimiçi) <http://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/slavery/poverty.pdf>, 05.12.2015, s. 144

⁴⁵International Labor Organization (ILO), **Profits And Poverty: The Economics of Forced Labor**, Genève, International Labor Office Publications, 2014, s. 25-26.

⁴⁶The Freedom Fund, **Modern Slavery and Corruption**, Londra, The Freedom Fund Publications, 2015, s. 6-15.

Toplumsal eşitsizlik cinsiyet, ırk, kabile veya sosyal sınıf gibi geniş çapta ekonomik ve toplumsal hassasiyet yaratmaktadır. Küresel Kölelik Endeksi 162 ülkede yapmış olduğu araştırmada şu üç faktöre daha fazla önem vermektedir: nüfus nedeniyle modern köleliğin tahmini olarak yaygınlığı, çocuk evliliklerinin oranı, bir ülke içinde veya dışında insan ticaretinin oranı.

Aşağıdaki tablo modern köleliğin en çok ve en az yaygın olduğu ilk on ülkeyi göstermektedir. Araştırma 2013 yılına aittir⁴⁷.

Tablo 1: Modern Köleliğin En Çok Yaygın Olduğu Ülkeler, 2013 Yılı

Sıralama	Ülkeler
1	Moritanya
2	Haiti
3	Pakistan
4	Hindistan
5	Nepal
6	Moldova
7	Benin
8	Fildişi Sahili
9	Gambiya
10	Gabon

Kaynak: Walk Free Foundation, **Global slavery Index 2013**, Broadway Nedlands, WFF Publications, 2013, s. 6.

Sivil Toplum Kuruluşlarına göre bugün köle sayısının en çok olduğu ülke Moritanya'dır. Moritanya nüfusunun neredeyse %20'si kölelerden oluşmaktadır. Moritanya'da kölelik bugün İmparatorluklar Çağında uygulananandan pek de farklı değildir. Köleler temel insan haklarından yoksun ve tamamıyla efendilerine aittir.

⁴⁷Walk Free Foundation, **Global Slavery Index 2013**, Broadway Nedlands, WFF Publications, 2013, s. 6.

Köleler satılır, kiralanır, satın alınır veya dağıtılabilir. Kölelik hem kırsal kesimde hem de kentlerde görülmektedir. Kölelikten en çok etkilenenler genellikle hizmetçi kadınlardır. Birer mal olarak görüldükleri için mülkiyet ve tasarruf hakkına sahip olmayan bu insanlar, çok defa efendilerinin cinsel ve psikolojik tacizine maruz kalmaktadır.

Moritanya toplumu üç kabileden oluşmaktadır: Siyah Faslılar veya Haratinler, Afro-Moritanyalılar ve Beyaz Faslılar. Haratinler "özgür bırakılanlar"lar anlamına gelmektedir. Onlar Siyah Faslıların torunudur. Haratin insanı, ülkede azınlık olsa da sözünü siyasi ve ekonomik alanlarda geçiren Beyaz Faslıların "malı" olarak bilinmektedir.⁴⁸

Modern köleliğin en yaygın olduğu ülkelerden bir diğeri olan Fildişi Sahili dünyanın en büyük kakao ihracatçısıdır. 2000 yılında kakao tarlalarında çalışan işçilerin zorlu koşullarda çalışmaya mecbur bırakılan 18 yaşın altındaki çocuklar olduğu ortaya çıkmıştır. Kakao dışında çocuklar tahıl, sebze, kahve, meyve, pamuk, palmiye, pirinç ve kauçuk üretiminde kullanılmaktadır. Çocuklar çoğu zaman da sokak satıcısı veya ayakkabı boyacısı olarak çalışmaya zorlanmaktadır. Kızlar ise ülke içinde ve Benin, Burkina Faso, Gana, Mali, Moritanya ve Togo gibi komşu ülkelere kaçırılıp zorunlu göçe maruz bırakılmaktadır. Kaçırıldıkları ülkelerde de seks işçisi ve ev hizmetçisi olarak çalışmaya zorlanmaktadır.⁴⁹

⁴⁸A.e.,s. 32–33.

⁴⁹A.e., s. 62.

Tablo2: Modern Köleliğin En Az Yaygın Olduğu Ülkeler, 2013 Yılı

Sıralama	Ülkeler
150	Danimarka
150	Finlandiya
150	Lüksemburg
150	Norveç
150	İsveç
150	İsviçre
159	Yeni Zelanda
160	Birleşik Krallık (İngiltere)
160	İrlanda
160	İzlanda

Kaynak:Walk Free Foundation, **Global Slavery Index 2013**, Broadway Nedlands, WFF Publications, 2013,s. 6.

Danimarka dünyada GSYH'nin (Gayrisafi yurt içi hasıla) en yüksek olduğu ülkelerden bir tanesidir ve ülkede göç düzeyi oldukça yüksektir. Danimarka'da mevcut modern kölelik türleri: korunmasız göçmenlerin ev içi hizmetlerde, seks sektöründe veya gayri resmî çalıştırılarak istismar edilmesidir. Modern köleliğin en yaygın şekli Danimarka'ya; Doğu Avrupa, Batı Afrika ve Asya'dan cinsel istismar edilmek üzere kadın ve çocukların kaçırılmasıdır. *Danimarka İnsan Kaçakçılığıyla Mücadele Merkezi*'ne(*Danish Centre for Human Trafficking*) göre Danimarka'da kaçakçılık mağdurlarına hizmetler sunan STK'lar, 2007 yılında insan kaçakçılığı mağduru olarak gösterilen 250 kadınla iletişim kurmuştur. 2003 Ekim'den 2008 Ağustos ayına dek, insan

kaçakçılığı mağduru 150 kadın Danimarka'daki çeşitli kadın sığınma evlerine yerleştirilmiştir⁵⁰.

Finlandiya'da korunmasız göçmenlerin ve çocukların istismar edilmesi ülkede bilinen kölelik türlerine örnek verilebilir. *Finlandiya İnsan Kaçakçılığı Ulusal Sözcüsü (The Finnish National Rapporteur on Trafficking in Human Beings)* 2012 yılına ait iki araştırması bulunmaktadır. “Bunlardan ilki Finlandiya'da iş vaadi verilmiş, gelmek için büyük bir meblağ borç alan, geldikten sonra beş kuruş verilmeden haftada elli saat bir salonda (doğum yaptıktan üç gün sonra bile) çalıştırılan Vietnamlı bir kadın. İkinci vaka ise erkek arkadaşıyla anlaştıktan sonra Finlandiya'da fuhuş yaparak para kazanmaya gelen ancak nihayetinde tehdit edilerek, borçlarını ödemek için fuhuş yaptırılmaya zorlanan 16 yaşında olan Romanyalı bir kızın hikâyesi⁵¹.”

2006 yılına ait istatistikler mağdurların çoğunluğunu sadece Finlandiya'da değil, aynı zamanda diğer Akdeniz ülkelerinde köleliğe zorlanmış Nijeryalıların oluşturduğunu gösteriyor. Diğer büyük mağdur kitlesi ise işçi olarak çalıştırılan Tayland ve Vietnamlılar.⁵² Gelişmiş ülkelerde karşılaştığımız modern köleliğe ilişkin bu rakam ve vakalar, göçmenlerin ekonomik açıdan iyi durumdaki ülkelere sadece gönüllü olarak çalışıp para kazanmak için göç etmediklerini göstermektedir. Nitekim modern kölelik olarak tanımlanacak şekilde bu ülkelerde zor şartlarda çalışmak üzere götürülen ve kaçırılan çok sayıda zorunlu göç mağduruyla da karşılaşmaktayız. Bu mağdurların çoğunluğunu Afrikalıların oluşturması, Afrika ülkelerindeki yoksulluğun modern kölelik ve göçle mağdur insanları dünyanın diğer bölgelere taşıdığını ortaya koymaktadır.

Her ne kadar modern kölelikle ilgili Türkiye’de çok az kayıt ve istatistik bulunmaktaysa da, ülkenin son dönemde yaşadığı ekonomik gelişme ve dışa açılma, insan kaçakçılarının ve daha iyi bir hayat hayal eden göçmenlerin Türkiye’ye ilgisini de

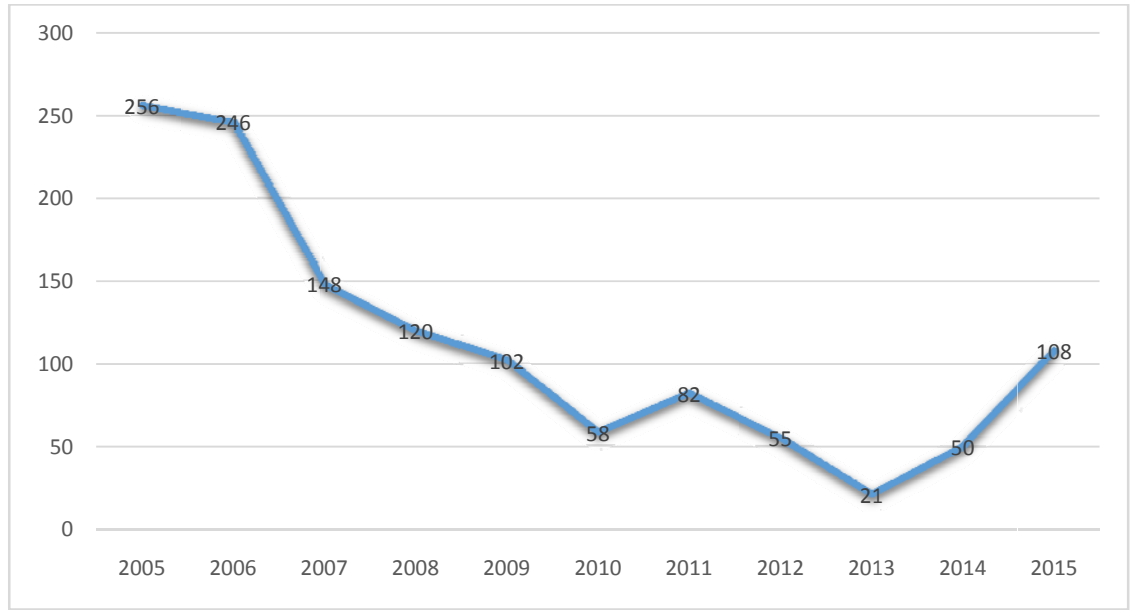
⁵⁰ A.e., s. 72.

⁵¹ Ombudsman for Minorities, *The Finish National Rapporteur on Trafficking in Human Beings, Report 2012*, Helsinki, Ombudsman for Minorities Publications, 2012, s. 121. (Çevrimiçi) http://www.vahemmistovaltuutettu.fi/download/39494_SM_ihmiskauppa_uk_web.pdf, 05.12.2015

⁵² A.e., s. 75.

artırmaktadır. Tezin bundan sonraki bölümlerinde biz de İstanbul'da daha iyi bir hayat arayan, ancak kendilerini kölelik tuzağına düşmüş halde bulan göçmenlerin hayatlarına ve göçün Türkiye'deki tarihi ile bugünkü durumuna eğilerek devam edeceğiz.

Grafik 1: Türkiye’de 2005 – 2015 Arasında İnsan Kaçakçılığı Mağduru Olarak Tespit Edilen İnsan Sayısı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2015 Göç Raporu**, Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2015, s. 98.

Yukarıdaki grafik Türkiye’de 2005 ve 2015 yılları arasında tespit edilen insan kaçakçılığı mağdurlarını göstermektedir. 2005 yılında kayda geçilen en büyük rakam 256’dır. Bir yıl sonra kayda geçilmiş mağdurların sayısı 2014’te insan kaçakçılığı tekrar başlayana kadar azalma göstermiştir. Kaçakçılık mağduru sayısının en az olduğu yıl ise 21 ile 2013’tür. Bundan tam bir yıl sonra mağdurların sayısı yine artmaya başarmış ve kayda geçilen sayı 2015’te 108’e ulaşmıştır. Tezin ilerleyen bölümlerinde bu kişilerin hayatlarına ve yaşam koşullarına daha detaylı değineceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE ULUSLARARASI GÖÇ; TARİHTE VE BUGÜN

2.1. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN TARİHİ

Türk toplumunun ve Türkiye'deki hükümet politikalarının şekillenmesinde göç önemli bir faktör olmuştur. Devlet, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, ulus oluşturmak amacıyla bazı göç politikaları benimsemiştir. Bu dönemlerde özellikle Osmanlı'nın dağılmasıyla ortaya çıkan ülkelerden Türkiye içine ve Türkiye'den bu ülkelere karşılıklı göçler yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de yaşanan göçün temel karakteristiği ise iç göç olmuştur. Demografik faktörler, demokratikleşme çalışmaları ve ekonomik gelişmeler kırsal kesimden kente büyük bir iç göç yaşanmasına sebep olmuştur. 1950'lerin sonları ve 60'ların başıyla birlikte yurtdışına, özellikle de Avrupa ülkelerine yaşanan işgücü göçü ile birlikte, Türkiye'de göç hareketlerine yeni bir boyut da gelmiştir.⁵³ Türkiye farklı türde göç hareketleri ve göçmen akımından etkilenmiştir. Bilindiği üzere, Türkiye başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa'da birçok ülkeye göç vermiş bir ülkedir. Elli yıl kadar önce Türklerin Avrupa'ya göçü Almanya, Hollanda, İsviçre, Avusturya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde sayıları fazla Türk azınlıkları oluşturmuştur.⁵⁴

Göçün önemi Türkiye'nin toplumsal yapısına bakılarak anlaşılabilir. Anadolu toprakları her zaman tarihsel bir göç merkezi olmuştur. Kuruluş döneminde Osmanlı Devleti Doğu'dan Batı'ya Balkan nüfusunu artırmak ve toplumsal düzeni sürdürmek amacıyla *iskân politikası* uygulamıştır. Bu politika Anadolu'dan büyük grupların bu bölgelere getirilmesiyle Türk kültürünün gelişmesini sağlamıştır⁵⁵. Bu göçler sadece dini

⁵³Reşat Kasaba, **The Cambridge History of Turkey: Turkey in the Modern World**, Cambridge, Cambridge University Publications, 2008, s. 197.

⁵⁴Christine Inglis, Samim Akgönül, Stephane De Tapia, "Turks Abroad: Settlers, Citizens, Transnationals", *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, **Düzenlenmiş baskı**, C. 11, Sayı: 2, 2009, s. 106-110.; John M. Munro, **Migration in Turkey**, Chicago, Şikago University Publications, 1974, s. 638.

⁵⁵Klaus Roth, Robert Hayden, **Migration In, From, and to Southeastern Europe: Historical and Cultural Aspects**, Berlin, LIT Verlag Münster Publications, 2011, s. 43.

bir yayılma değil, aynı zamanda göç edilen yerlerin ekonomik ve sosyal açıdan canlandırılması şeklinde sonuçlar da doğurmuştur.⁵⁶

2.1.1. Osmanlı Döneminde Göç

Osmanlı döneminde göç gerek ülke içinde, gerekse ülke dışından içine gönüllü ve kölelik şeklinde zorunlu göç olmak üzere çok farklı boyutlar kazanmıştır. Yukarıda da değindiğimiz üzere Osmanlı'nın ilk kuruluş dönemlerinde özellikle yeni fetih edilen bölgelere sürekli göçler yaşanmış ve bu topraklara Osmanlı kimliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Ülke içinde de fethedilen bölgelere gerek sürgünler, gerekse gönüllü hareketlilikle tarih boyunca sürekli göç hareketleri yaşanmıştır.

Osmanlı Döneminde zorunlu göçün örneklerinden birisi olan kölelik, içinde İslam öncesi, İslami Orta Doğu ve Akdeniz Kültürel Mirasının bulunduğu ve bunların Osmanlı gelenekleriyle birleştiği karışık bir hâl almıştır. Ancak kölelik Osmanlı Devletinde 15. Yüzyılın ortalarında ve 17. Yılın sonlarında çok daha yaygın olmuştur. Bu dönemde köleler Balkanlardan, Ortadoğu'dan ve Kuzey Afrika'dan getirilmiştir. Osmanlılar Avrupa'ya, Karadeniz ve Akdeniz civarına yaptığı seferlerden esirler almışlardır. Birçok kadın, erkek ve çocuk *köle pazarına* getirilmekteydi. İlk köle pazarı II. Mehmet döneminde kurulmuştur.⁵⁷ Köle pazarları İstanbul dahil devletin birçok yerinde kurulurdu. Osmanlılar askeri hâkimiyet kurduktan sonra Avrupa, Karadeniz ve Akdeniz'e yaptıkları askeri seferlerde esirler ele geçirmişlerdir⁵⁸.

⁵⁶Ömer Lütfi Barkan, **Kolonizatör Türk Dervişleri ve Süleymaniye Camii ve İmareti Muhasebesi (1585-1586)**, Haz. Coşkun Çakır, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2013, s. 53-54.; Ahib Birlikleri adı altında göç eden bu dini ve ekonomik organizasyonların göç ettikleri bölgelerde kurdukları organizasyonlar için bkz. Ahmet Kala, **Debbaglıktan Dericiliğe; İstanbul Merkezli Deri Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

⁵⁷Alan W. Fisher, "The Sale of Slaves in the Ottoman Empire : Markets and State Taxes on Slave Sales, some Preliminary Considerations", İstanbul, **Boğaziçi Üniversitesi Yayınları**, Vol. 6, 1978, s. 151.

⁵⁸Gabor Agoston, Bruce Masters, **Encyclopedia of Ottoman Empire**, New York, Infobase Publications, 2009, s. 530-531.

Nicolas de Nicolay, 1526'dan önce. İstanbul'daki köle pazarı hakkında şunları yazmıştır:

“Tıpkı hayvanları sattıkları gibi her yaştan, her cinsiyetten zavallı Hristiyan köleleri satıyorlar orada. Onları satın almak isteyenler ise gözlerini, dişlerini ve vücutlarının her bir tarafını inceliyor. Alıcılar kusurları kolayca görebilsinler diye köleler çırılçıplak sergileniyor. Onları gözlemek acınası bir iş... Oraya üç defa gittim. Bir gidişimde pazarın bir köşesinde 13, 14 yaşlarında pek güzel olmayan ve nihayetinde 34 dukakarşılığı satılan Macar bir kız gördüm”⁵⁹

Bu olumsuz görüşlere karşın, Osmanlı'da dışarıdan göç ile ülke içine getirilen kölelerin durumunu dönemin Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıp çok daha olumlu bir tablo çizen görüşler ve yorumlar da vardır. İslamiyet'in kölelere iyi davranılmasını emreden, azat edilme yollarını genişleten ve azat edilmiş olanları hür bireylerle eşit sayan hükümleri Osmanlı'da kölelik sistemini daha yumuşak ve insancıl hale getirmiştir. İngiltere Elçisi Stratford de Recliff, Osmanlı ve Amerika'da kölelerin durumlarını karşılaştırıp, Osmanlı'da bir köle, Amerika'da siyahi bir kölenin aksine bir yük hayvanı ve bir tarım işçisinden ziyade bir ev hizmetçisidir demiştir. Fransız tarihçi Ubcini Osmanlı'da kölelerin yasalarla korunduğunu belirtmiş, Roma dönemindeki ve Avrupa'daki kölelerden çok daha iyi durumda olduklarını ileri sürmüştür. Mildy Montague ise mektuplarında ev içi hizmetlerde değerlendirilen köleleri Fransa ve İngiltere'deki normal aylıklı hizmetçilerin durumlarıyla karşılaştırmış ve daha iyi durumda olduklarını belirtmişti. 19. Yüzyılda yaşanan değişimle birlikte ilk önce siyahiler için, daha sonrada 20. Yüzyıl başlarında beyazlar için Osmanlı'da kölelik yasalarla yasaklanmış ve kaldırılmıştır.⁶⁰

⁵⁹ A.e.

⁶⁰ Kadir Yıldırım, **Osmanlı'da İşçiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 58-60.; Osmanlı'da köleliğin kaldırılması için bkz. Hakan Erdem, **Osmanlı'da Köleliğin Sonu 1800-1909**, İstanbul, Kitap yayınevi, 2004.

Sonuç olarak köleliğin Osmanlı toplumu için önemli bir müessese olduğu görülmektedir. Toplumun sadece sosyal yanını değil aynı zamanda ekonomi için de toplumun üst sınıfını oluşturan kimseler– ipek endüstrisi, tarım, dış ticaret, ev hizmetçisi - işlerinde kölelerden faydalanmıştır. Müslüman toplumda Müslümanlar köleleştirilemeyeceği için, bu devletteki köle ticareti daha çok dışa bağımlıydı. Köle bir kadın efendisinden çocuk sahibi olduğunda, çocuğu özgür olmaktaydı⁶¹.

Osmanlı'nın başkenti ve tezimizin de konusu olan İstanbul açısından baktığımızda, zorunlu göçle ülke içine getirilen kölelerin genelini ev içinde çalıştırılan beyaz kadınlar olduğu görülmektedir. Yaron Ben-Neah da İstanbul'da kölelik ile ilgili çalışmasına buna değinmektedir: *“Köleliğin ev hizmetçiliği yapan, efendilerinin cinsel ihtiyaçlarını karşılayan kadınlarla sınırlı olduğu görülmektedir. Bu da neden neredeyse tüm kölelerin Osmanlı seferlerinde veya Doğu Avrupa'daki Tatar işbirlikçileri tarafından ele geçirilen kadınların beyaz olduklarını açıklamaktadır. Bunların çok azı Çerkez, Kafkas, Macar veya Avusturyalıdır. Siyah kölelerin adı bile geçmemektedir.”*⁶²

Osmanlı Devletinin yıkılışından sonra, Anadolu ve komşu bölgeler arasında büyük göç hareketleri gerçekleşmiştir. Ayrıca, Türkiye ve Yunanistan arasında yapılmış bir nüfus mübadelesi vardır⁶³. Bu göç hareketleri, erken dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin göç hareketlerine ve ulus devlet oluşumuna da damgasını vurmuştur.

⁶¹A. Ascher, T. Halaski – Kan, B.K. Kiraly, **The Mutual Effects of the Islamic and Yudes – Christians worlds: The European Pattern**, Brooklyn University Publications, 1979, s. 34 -35.

⁶²Yaron Ben-Naeh, **Blond, Tall, with Honey-Colored Eyes: Jewish Ownership of Slaves in the Ottoman Empire**, New York, Springer Publications, 2006, s. 316.

⁶³ İbrahim Sirkeci, Betül Dilara Şeker, Ali Çağlar, **Turkish Migration, Identity and Integration**, Londra, Transnational Publications, 2015, s. 2.

2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç

1920'lerde 13 milyon civarında olan ülke nüfusunu artırmak Türkiye Cumhuriyeti kurucularının öncelikli amaçlarından birisi olmuştur. 1912-1913 yıllarında gerçekleşen Balkan Savaşları, 1914-1918 arasındaki 1. Dünya Savaşı ve Türk-Yunan Savaşı önceki dönemde nüfusun azalmasına neden olan önemli gelişmelerdi⁶⁴.

Cumhuriyet dönemi boyunca kentleşme ve bölgeler arası ekonomik gelişme farklılıkları Türkiye'de iç göçü belirleyen ve hızlandıran en önemli etmenler olmuştur. Ancak iç göçü bir yana bırakıp, tezimizin de konusu olan dış göç ve ülke içine yabancı göçmen akını açısından değerlendirdiğimizde, 20. Yüzyılın sonlarına doğru bu olgunun daha güçlü bir şekilde yaşanmaya başlandığını görürüz.

Türkiye'de düzensiz göçün tarihine bakıldığında, göçmen ve göç akımıyla ilgili dört farklı dönem görülmektedir. Bu dönemler 1979-1987 yıllarındaki *fertilizasyon dönemi*; 1988-1993 yıllarındaki *olgunlaşma dönemi*; 1994-2000/2001 yıllarındaki *doğgunluk dönemi* ve 2001 yılından günümüze uzanan *dejenerasyon dönemi*dir⁶⁵.

İlk dönem 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin ilk yarısında gerçekleşmiştir. 1979'da gerçekleşen İran devrimi sonucunda İranlıların Türkiye'ye gelmesi bu dönemin önemli gelişmelerinden bir tanesidir. İranlı göçmenlerin çoğu siyasi sebeplerden dolayı evlerini terk eden transit göçmenler olduğundan kendilerine Avrupa'da veya Kuzey Afrika'da yaşayabilecekleri bir üçüncü dünya ülkesi ayarlayana kadar Türkiye'de kalmışlardır⁶⁶.

İkinci dönemde, yani *Olgunlaşma Döneminde* Türkiye büyük bir göç kitlesiyle karşı karşıya kalmıştır. Yarım milyondan fazla insan komşu ülkelerden, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklardan dolayı Türkiye'ye gelmiştir. Bu dönem tamamıyla iki

⁶⁴Kemal Kirişçi, **Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration**, 2003, (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration>, 19.01.2016

⁶⁵Ahmet İcduygu, Damla B. Aksel, **Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective**, Ankara, SAM Yayınları, Vol. XVIII, 2013, s. 169-170.

⁶⁶A.e. s. 170-172.

farklı göç akımı olarak tanımlanmaktadır. Bunların ilki Irak ve Bulgaristanlı sığınmacıların, ikinci ise Türkiye’deki Ekonomik Gelişmeler nedeniyle gelen Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşayanların Türkiye’ye göçleridir. Bu göç akımları sığınmacıları, transit göçmenleri etkilemiş ve bu dönemde dairesel (mekik) göç halini almıştır. Bulgaristan’dan göçen sığınmacıların çoğu vatandaşlık yasasının kökeni Türk olanların ülkede kalmalarına olanak sağlaması sayesinde Türkiye’de kalırken; Iraklı sığınmacıların çoğu ülkelere geri dönmüşlerdir. Sovyet Cumhuriyetleri’nden gelen göçmenler ise ticaret ve başka tür ekonomik faaliyetler amacıyla Türkiye ile kendi ülkeleri arasında kısa sürelerde kalmış, yani mekik dokumuşlardır⁶⁷.

Üçüncü dönem *doygunluk dönemidir*. 1994 yılında sığınmacıların Türkiye’ye göç etmelerini en aza indirmek için bir yasa çıkarılmıştır. Bu dönemde göçmenlerin sayısı oldukça fazladır. Ayrıca çoğu transit göçmen, kalma süresini doldurmasına rağmen ülkede yasadışı olarak kalmaya devam etmiştir. Türkiye binlerce düzensiz göçmenin ve sığınmacının yaşadığı transit bir ülkeye dönecekken, Türk yetkililer 1994’ten 2000/2001’e kadar olan bu akımla başa çıkmak için önlemler almıştır⁶⁸.

Son dönem 2001 yılında başlayan Türkiye’deki yasadışı göçmenlerin *dejenerasyonu dönemidir*. Türkiye göçe karşı tavrını daha sert bir şekilde ortaya koymuş; düzensiz göç, insan kaçakçılığı, kaçakçılık gibi konular hem yurtiçinde hem de uluslararası sahada gündemin ana konusu olmuştur⁶⁹.

⁶⁷ Ahmet Icduygu, “Europe, Turkey and International Migration: An Uneasy Negotiation”, **EUI Migration Working Group**, Floransa, 2011, s. 4-5.

⁶⁸ Ahmet Icduygu, Damla B. Aksel, **Irregular Migration in Turkey**, Ankara, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, 2012, s. 9.

⁶⁹ Ahmet Icduygu, Zeynep Gulru Goker, Lami Bertan Tokuzlu, Secil Pacaci Elitok, **MPC- Migration Profile: Turkey**, Firenze, Migration Policy Centre Publications, 2013, s. 6-8.

Tablo 3: 2000 - 2010 Yılları Arasında Uyruklara Göre Türkiye’ye Gelme Yüzdeleri

Nationality	Percentage									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Foreigner total	53.59	55.03	52.03	52.05	49.1	45.93	43.53	43	43.58	40.83
Europe OECD Countries	5.09	3.07	2.6	2.53	3.16	3.95	4.09	3.81	3.68	3.49
Other OECD Countries	10.81	12.2	12.22	12.01	11.8	10.68	10.5	10.53	10.43	9.96
Other European Countries	11.26	11.51	13.5	14.5	14.62	17.05	18.41	19.34	17.95	18.48
Com. of Ind. States	16.72	16.48	18.08	17.4	19.52	20.4	21.65	21.5	22.03	25.43
Asian Countries	1.48	1.31	1.16	1.06	1.02	1.11	1.04	1.11	1.48	1.21
African Countries	0.61	0.32	0.31	0.35	0.67	0.79	0.71	0.63	0.75	0.53
South African Countries	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0.01
Ocean Countries	0.09	0.07	0.09	0.1	0.1	0.09	0.08	0.08	0.09	0.07
Unknown	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, **Türkiye’de Düzensiz Göç**, Ankara, SAM Yayınları, 2012. s. 9.

Yukarıdaki tablo bizlere Türkiye’ye 2001’den 2010 yılına kadar yasal yollarla gelen farklı uyruklardan göçmenlerin sayısını göstermektedir. Türkiye %53.59’la en çok 2001 yılında dış göç almıştır. Göç yüzdesinin en düşük olduğu yıl ise %43 ile 2008’dir. En çok göçmen 2010 yılında %25.43 ile Bağımsız Devletler Topluluğundan⁷⁰ gelmiştir. Güney Afrika ülkelerinden gelen göçmen sayısının on yıl boyunca yüzde birin altında olduğu görülmektedir. Bir tek 2010 yılında bu ülkelerden gelen göçmen sayısı %0.01 olmuştur. Bu istatistiklerin yasal olarak ülkeye gelen göçmenleri gösterdiğinin altını çizmek gerekir. Yasadışı girişler büyük olasılıkla oldukça fazladır, ancak ülkeye giriş yapan kayıtsız göçmenlerin takibini yapmak neredeyse imkânsızdır. Transit göçmenlerin hedef ülkesi olan Türkiye sınırına giren kayıtsız göçmenlerle çok sık karşılaşmaktadır.

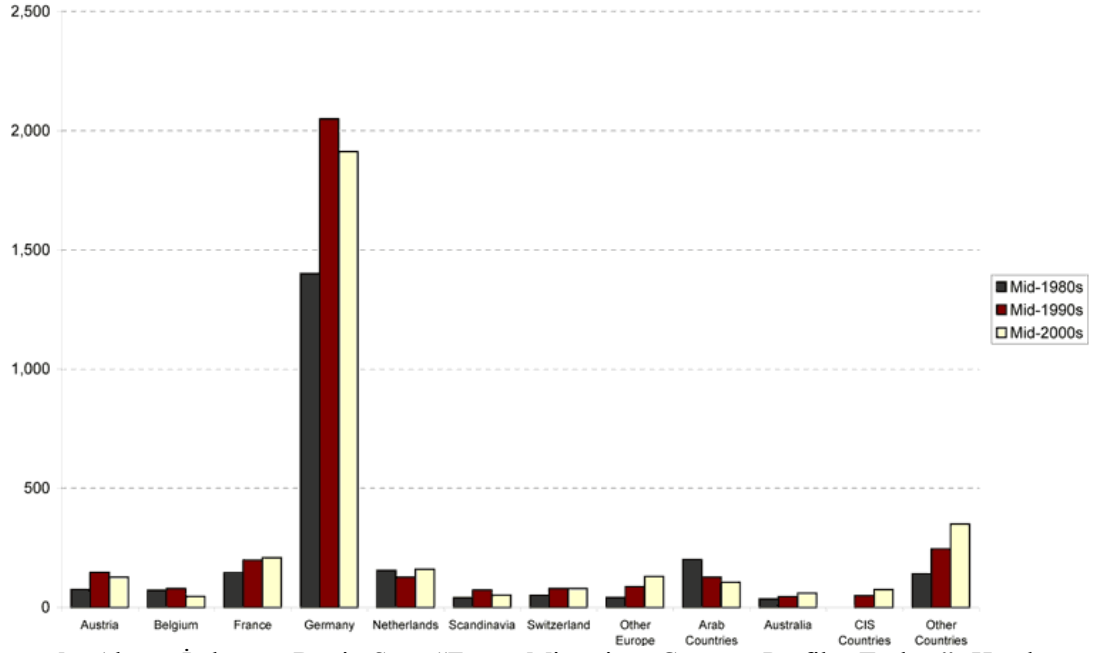
⁷⁰ CIS Ülkeleri – Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS), bağımsız uluslarından Rusya, Belarus ve Ukrayna Devlet Başkanlarının 8 Aralık 1991’de Minsky, Belarus’ta, bir araya gelerek imzaladığı antlaşma kurulmuştur. 8 ve 21 Aralık tarihleri arasında, üç asıl üyeye Kazakistan, Ermenistan, Azerbaycan (parlamento üyeliği 1993’e kadar tanımamıştır), Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan eklenmiştir. Gürcistan 1993’e katılırken, SSCB’de olan Baltık Devletleri hariç tüm Sovyet Ülkelerinin CIS üyesi olduğu görülür. Merkezi Minsk’tedir, (Çevrimiçi) <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/CIS+countries>, 04.02.2016
Kemal Kirişçi, “Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration” (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration>, 2003, 04.02.2016

Aslında tarihsel açıdan biraz daha geriye gittiğimizde, yukarıda da belirttiğimiz üzere Türkiye'nin 20. Yüzyılın ikinci yarısının başlamasıyla birlikte göç veren bir ülke olduğunu görürüz. 1960'larla birlikte Türkiye'den Almanya'ya büyük bir göç dalgası gerçekleşmiştir. Türklerin Almanya'ya göç etmesi 1960'ların⁷¹ başında her iki ülkenin imzaladığı işgücü sözleşmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Türkiye, Avrupa işgücü piyasasına erişip yurtiçindeki işsizliği azaltmak için işçilerin göç etmesini teşvik etmiştir. 10 yıl kadar sonra 1973 yılında Almanya hükümeti Türkiye'den işçi alımını durdurmuş ve Türkiye'den aşırı sayıda gelen göç dalgasının sonucu olarak göçmenlerin ülkelerine dönmelerini teşvik etmiştir. Alman hükümetinin ülkeye olan göç akımını azaltmaya yönelik çabalarına rağmen, ülkesine dönen göçmen sayısı oldukça azdır. Bugün Almanya'da yaşayan üç milyon Türk olduğu tahmin edilmektedir⁷².

⁷¹Philip L. Martin, **The Unfinished Story: Turkish Labour Migration to Western Europe: With Special Reference to the Federal Republic of Germany**, Cenevre, ILO Publications, 1991, s. 3.

⁷²Özlem L. Sari, "Migration and Development: The Case of Turkish Migration to Germany", **International Journal of Economic Development**, C. 5, Sayı: 2, 2003, s. 2.

Grafik 1:1980, 1990 ve 2000’lerin ortasında Yurtdışındaki Türk Göçmen Stoku

Kaynak: Ahmet İçduygu, Deniz Sert, “Focus Migration, Country Profile: Turkey”, Hamburg, Institute of International Economics Publications, Vol.5, 2009, (Çevrimiçi) http://focusmigration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_21_Australia.pdf 04.02.2016, s. 8-7.

Yukarıdaki grafik Türklerin 80'lerin ortasında, 90'larda ve 2000'lerde yaptığı göçleri göstermektedir. Bu yılda göç alan ülkelerden Türkler için en cazip olanı Almanya'dır. En yüksek göç dalgası 90'larda görülmüştür. Türkiye'nin bu yıllarda en az göç ettiği ülkelerden bugün çok sayıda göç alıyor olması şaşırtıcı bir gerçektir. Türkiye'nin göç veren bir ülkeden göç alan bir ülke haline gelmesini aşağıda daha detaylı inceleyeceğiz.

2.2. Türkiye'nin Göç Veren Ülkeyken Göç Alan Ülke Konumuna Geçmesi

Göç toplumsal, ekonomik ve demografik sonuçlar doğuran önemli bir kaynaktır⁷³. Türkiye Asya, Afrika ve Avrupa arasında olduğundan, uluslararası göç rotaları üzerinde çok önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Göç alan ve göç veren ülkelere olan bağlantısı Türkiye'nin göç eğilimini etkilemektedir. Son zamanlarda, Türkiye'deki en yaygın göç eğilimi "transit göç" olmuştur⁷⁴. Transit göçmenler genellikle Avrupa'da, daha gelişmiş bir ülkeye geçmek amacıyla geçici olarak Türkiye'de kalan göçmenlerdir. Transit göçmenlerin çoğu Türkiye'ye insan tacirlerinin yardımıyla yasadışı yollardan girmekte ve hedef ülkelere gitmeyi planlamaktadır⁷⁵. Bu göçmenlerin geldiği ülkelere baktığımızda, çoğu göçmenin Türkiye'nin doğu ve güneydoğu sınırından geldiği sonucuna varılabilmektedir. Bu da Türkiye'nin Batıdaki son duraklarına ulaşmalarında bir köprü görevi gördüğünü göstermektedir. Bundan dolayı bu göçmenler transit göçmen olarak sınıflandırılabilir⁷⁶.

Göçmenlerin Türkiye'ye yönelik ilgisinin özellikle 2000'ler sonrasında gittikçe arttığını görmekteyiz. Bu ilgi artışının ve Türkiye'nin yabancıları çekmesinin en önemli nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Komşu ülkelerdeki siyasi çalkantılar, insanların iyi yaşam koşullarına sahip olma, daha güvenli yerler bulma arayışını artırmıştır.

- Türkiye'nin Doğu ve Batı, Güney ve Kuzey arasında kesişim noktası olması Batı ve Doğudaki ülkelere ulaşmayı arzulayan insanlar için onu cazip bir geçiş noktası yapmaktadır.

⁷³IOM and UNDESA, **Migration and Human Mobility**, New York, UNDESA Publications, 2012, s. 3.

⁷⁴Franck Düvel, Bastian Vollmer, **Irregular Migration in and from Neighborhood of the EU. a Comparison of Morocco, Turkey and Ukraine**, Oxford, Oxford University Publications, 2009, s. 17-24.

⁷⁵ Ahmet İçduygu, Deniz Yüksek, **Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon**, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 10-11.

⁷⁶Ahmet İçduygu, **Europe, Turkey and International Migration: An Uneasy Negotiation**, Florence, European Üniversitesi Institute Publications, 2011, s. 9.

- Avrupa ülkelerindeki sıkı denetimlerin artırılmış olması onları Türkiye gibi çevre ülkelere yönlendirmiştir.

- Türkiye iş arayan göçmenler için diğer komşu ülkelerden daha iyi ekonomik koşullara sahiptir.

Göç daha iyi ekonomik bağlar oluşturarak, insan, kültür ve bilgi değişimini geliştirerek yakın ve uzak ülkeleri birbirine bağlamaktadır⁷⁷. Göçü bu nitelikleri ile ele alarak Türkiye'yi değerlendirecek olursak, dört tarihsel aşamadan söz edilebilir. Osmanlı Devleti Polonyalıların, İspanyolların, Yahudilerin, Tatarların ve mültecilerin uzak bölgelerden gelmesiyle içe doğru göçe tanıklık etmiştir. İkinci olarak, iç göç planı kademeli olarak aile göçüne kaymıştır. Üçüncü olarak, 2000'lerin başında kademeli olarak zayıflayan zorunlu mülteci göçü yaşanmıştır. Nihayetinde, 20. yüzyılın sonlarında Türkiye yeniden göç alan ülke olmaya başlamıştır⁷⁸.

Dünyanın ekonomik düzeni ve göç daima birlikte işleyensüreçler olmuştur. Yeni bir ekonomik gücü ortaya çıkması göçü kaçınılmaz kılmaktadır. Örneğin bir zamanlar Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika, şimdilerde ise Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye gibi ülkelerin ekonomik açıdan ön plana çıktıklarını görmekteyiz. Bu da bu ülkelere yönelik göçü artıran bir gelişmedir. Bu ülkelerden bir tanesi olarak Türkiye dünya ekonomi sıralamasında 17. sıraya yükselmiş ve daha da yükselmesi beklenmektedir. Türkiye bundan dolayı küresel göç düzeni içindeki konumu değişten ve ağırlık kazanan bir ekonomik güç olarak görülmektedir⁷⁹.

⁷⁷Franck Düvell, **International Relations and Migration Management: The Case of Turkey**, Oxford, Oxford University Publications, 2014, s. 36.

⁷⁸Franck Düvell, **Turkey's Transition to an Immigration Country: A Paradigm Shift**, Oxford, Oxford University Publications, 2014, s. 88.

⁷⁹Secil Pacaci Elitok, Thomas Straubahaar, "Turkey as a Migration Hub in the Middle East", **Insight TURKEY**, C. 13, S. 2, 2011, S. 110-113.

2.3. 2000'LER SONRASI TÜRKİYE'YE GÖÇÜN ARTIŞI

Türkiye bugün 20. yüzyılın sonuna kadar olduğu gibi göç veren bir ülke değildir, aksine göç alan bir ülke konumunu kazanmıştır. Türkiye Alman, Rus, Ukraynalı, Azeri, İranlı, Iraklı, Afgan, Ermeni, Gürcü, Moldovalı, Senegalli, Nijeryalı ve Ugandalı göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Suriye kriziyle birlikte yakın zamanlarda Türkiye Avrupa ülkelerinin aldığından çok daha fazla mülteci kabul etmiştir. Mülteciler İran, Irak, Somali, Afganistan ve Suriyelidir⁸⁰.

Tablo 4:2001 – 2010 Yılları Arasında Türkiye'ye En Çok Göç Veren Beş Ülkeden Gelen Düzensiz, Transit Göçmen ve Düzensiz İşçi Göçmen Sayısı

Irregular Migrants		Transit Migrants		Irregular Labor Migrants	
Country	Total	Country	Total	Country	Total
Iraq	93 862	Iraq	93 862	Moldova	50 288
Pakistan	65 604	Pakistan	65 604	Georgia	25 310
Afganistan	58 436	Afganistan	58 436	Romania	20 814
Moldova	50 288	Iran	22 132	Russian Fed.	19 943
Georgia	25 310	Bangladesh	17 409	Ukraine	19 487
% total	42%	% total	54%	% total	60%
Others	404 868	Others	215 393	Others	87 953
Total	698 368	Total	472 836	Total	225 802

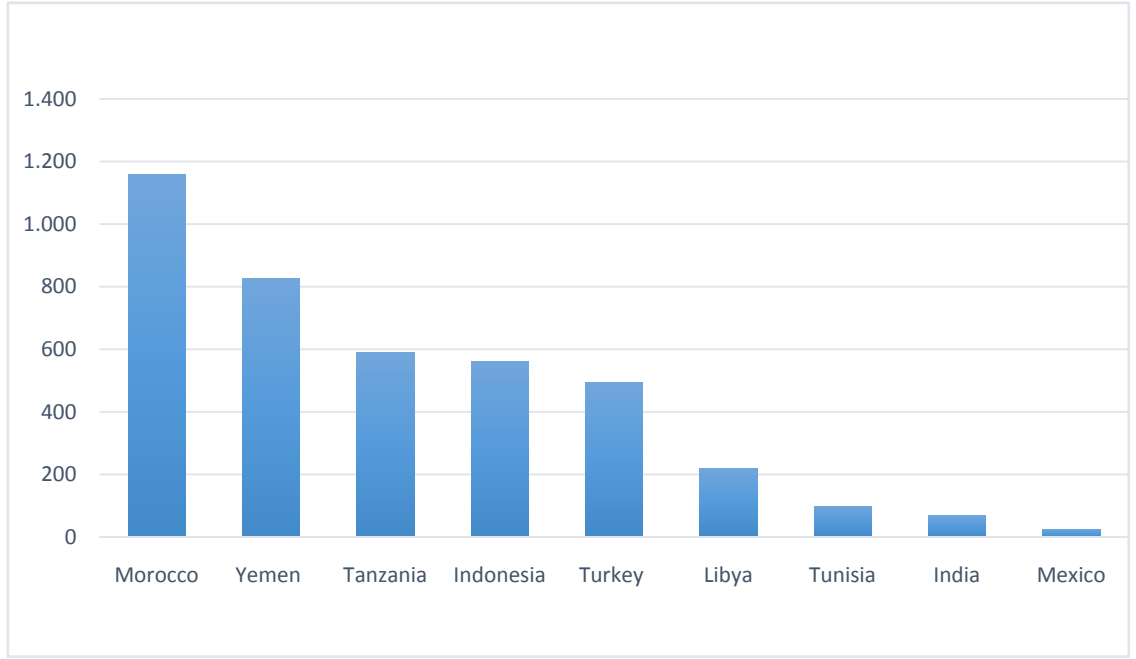
Kaynak: Ahmet İç Duygu, Damla B. Aksel, **Türkiye'de Düzensiz Göç**, Ankara, Uluslararası Göç Örgütü(IOM) Yayınları, 2012, s. 23

Yukarıdaki tablo 2001-2010 yılları arasında Türkiye'deki düzensiz, transit göçmenlerin ve düzensiz işçi göçmenlerinden çok geldiği beş ülkeyi göstermektedir. Düzensiz göçte, Türkiye'ye en çok sayıda Iraklı göçmenlerin (93,862) geldiği görülmektedir. En az sayı ise Gürcülere aittir (25,310). Transit göç 93,862 ile en çok Iraklıların olduğunu göstermektedir. Bangladeşli göçmenlerin ise 17,409 kişiyle son sırayı aldığı görülmektedir. Türkiye, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri için oldukça cazip bir çalışma noktasıdır. Burada 50,288 ile en yüksek sayıda düzensiz göçmen

⁸⁰ Ahmet İçduygu, **International Migration and Human Development in Turkey**, New York, UNDP Publications, 2009, s. 2-7.

işçilerin Moldova'dan geldiği istatistiklerden görülebilmektedir. Rusya Federasyonu'ndan Türkiye'ye on yıllık süreçte gelen düzensiz göçmen işçi sayısının 19,943 olduğu belgelenmiştir.

Grafik 2 2: 2014'teki İlk 10 AVRR Transit Ülkesi

Kaynak:Uluslararası Göç Örgütü (IOM), **Assisted Voluntary Return and Reintegration; At a Glance 2015**,Cenevre, IOM Publications, 2015, s. 12.

Yukarıdaki grafik Avrupa'ya ve gelişmiş ülkelere ulaşmak için önemli geçiş noktası olan ilk 10 transit ülkeyi göstermektedir. Bu ülkeler arasında özellikle İspanya'ya geçiş açısından sunduğu fırsatlarla Fas ilk sırayı alırken, Amerika Birleşik Devletleri'ne göç açısından önemli bir nokta olan Meksika da son sırayı almaktadır. Ülkeler arasında Türkiye ise beşinci sırada olup, özellikle Ortadoğu'da yaşanan istikrarsızlıklarla birlikte sıralamadaki yerinin daha üstlere çıkması yüksek ihtimaldir. Türkiye için bu yüksek rakamlar ve yaşanan artış, son birkaç yıl içinde ülkenin göçmenler için daha gözde bir transit ülke haline geldiğini göstermektedir.

Günümüzde Türkiye’de en yaygın göç türü coğrafi konumundan dolayı “nüfus transferi” olmuştur⁸¹. Türkiye günümüzde göç alan bir ülke olmasına rağmen, hâlâ dışarıya göç vermektedir. Bu göçlerin çoğu Almanya’ya gerçekleşmektedir⁸². Şu anda Almanya’da yaklaşık iki milyon Türk’ün yaşadığı tahmin edilmektedir⁸³. Türkiye’de transfer göçünü teşvik eden unsurlardan biri de Suriye’deki çatışma ortamıdır⁸⁴. Bunun dışında eski Sovyetler Birliği’ndeki Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Orta Asya Cumhuriyetleri, Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerden evlerde ve turizm sektöründe çalışmak üzere insanlar gelmektedir⁸⁵.

Türkiye’ye göçün artması ülkenin stratejik coğrafi konumu ve 2000’ler sonrası yaşadığı siyasi ve ekonomik atılımın yanında, eğitim sektöründe yaşanan gelişmelerden de etkilenmektedir. Nitekim bu tezin yazarının olduğu gibi, eğitim imkanları son dönemde Türkiye’yi dünyanın farklı coğrafyalarından birçok öğrenci için cazip bir konuma getirmektedir.

Bu tezin de asıl konusunu oluşturan Afrikalı göçmenlere gelecek olursak, son on yılda Sahraaltı Afrika’dan gelen göçmenlerle ilgili gerek kullanıma açık resmi kayıtlarda, gerekse literatürde çok az bilgi bulunmaktadır. Türkiye, ülkedeki Sahraaltı Afrikalı göçmenlerin göç süreçleri, deneyimleri, göç etme nedenleri, arzuları ve burada nasıl geçindiklerine dair bilgilerden yoksundur⁸⁶. Yurtiçi ve uluslararası düzeyde

⁸¹ Birol Akgün, Zeynep Şahin, “Turkey’s Diversifying Foreign Residents: An Exploratory Study”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, C. 36, 2005, s. 222.

⁸² Ahmet İçduygu, **Europe, Turkey, and International Migration: An Uneasy Negotiation**, Florence, European University Institute Publications, 2011, 2011, s. 7-8.

⁸³ Christine Inglis, Samim Akgönül, Stephane De Tapia, “Turks Abroad: Settlers, Citizens, Transnationals”, **International Journal on Multicultural Societies (IJMS)**, C. 11, Sayı: 2, 2009, s. 106-110.

⁸⁴ Centre for the Middle Eastern Strategic Studies, **Effects of the Syrian Refugees on Turkey**, Ankara, Orsam Yayınları, Rapor Sayısı: 195, 2015, s. 7-10.

⁸⁵ Leyla Gülçür, Pınar İlkaracan, “The ‘Natasha’ Experience: Migrants Sex Workers From the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey”, **Women’s Studies International Forum**, C. 25, Sayı: 4, s. 414.

⁸⁶ Helene Marie, Lou De Clerck, **Sub – Saharan African Migrants in Turkey: A Case Study on Senegalese Migrant in Istanbul**, C. 68, S. 1, 2013, s. 39-58.

gelişmeler Türkiye'ye özellikle de İstanbul'a yeni göç akımlarının olması üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Türkiye'ye gelen çoğu göçmen İstanbul'a yerleşmektedir⁸⁷.

2.4. İSTANBUL'A GÖÇ VE GÖÇMENLER

İstanbul'un kültürün ve ekonominin geliştiği eşsiz bir merkezi konumda olması onu tarihin her döneminde bir göç merkezi haline getirmiştir. İstanbul göçmenlere sunduğu yeni fırsatlarla birlikte, yine tarihin her döneminde göçmenler de İstanbul'un kültürel çeşitliliğine ve ekonomik gelişimine katkı sağlamıştır⁸⁸. Giyim, mutfak kültürü ve dilde görülen farklılıklar bir şehrin yüzünü değiştirebilmektedir. Suudi müşteriler, Batılı işadamları, İstanbul'da yaşayan ve aynı zamanda çalışan Afrikalı sokak satıcılarıyla Suriyeli mülteciler İstanbul sokaklarında görülebilmektedir. Literatür ve medyada ise, Alman, Hollanda, İngiliz veya İsveçli emeklilere, Ermeni hizmetçilere, Filipinli dadılara, Moldovalı ev hizmetçisi ve bakıcılara, Özbek ve Kırgız işçilere, Senegalli sokak satıcılarına, Afrikalı futbolculara, Suriyeli bahçıvanlara, Afgan, Mısırlı, Nijeryalı ve Somalili mağaza sahiplerine veya Azerilere ve de dünyanın çeşitli yerlerinden öğrencilere rastlanılabilmektedir⁸⁹. Bu insan zenginliği, göçmenlerin yaşam ve çalışma koşullarındaki çeşitli olumsuzlukları daha sonra incelemek üzere bir kenara bırakırsak, İstanbul'un etnik ve dini farklılıklar açısından oldukça kozmopolit ve zengin bir kimliğe büründürmektedir.

2.4.1. Siyahi Göçmenler

İstanbul farklı ülkelerden çok sayıda göç aldığından, farklı kültür ve geleneklerin tanıştığı bir merkez haline gelmiştir. 1990'lardan bu yana, İstanbul yerleşme, çalışma, sığınma veya bir üçüncü dünya ülkesine transit göç niyetiyle gelen göçmen akımından etkilenmiştir. İstanbul'un tarihi yarımadasında bulunan Kumkapı Mahallesi, Türkiye

⁸⁷Kristen Sarah Riehl, Migration, Urban Space and Diversity: A Case from Istanbul, **Insight Turkey**, C. 16, S. 4, 2014, s. 55-63.

⁸⁸Helga Rittersberger – Tılıç, "Managing Iregular Labor Migrants in Turkey", **The Journal of Migration Studies**, C. 1, S. 1, 2015, s. 8-10.

⁸⁹Allen Scarboro, Ismail Hakki Yiğit, "Social Distance in Today's Istanbul: Politics and Exceptionalism", **Journal of Research in Humanities and Social Science**, C.2, S. 6, 2014, s. 1-13.

Cumhuriyetinin kurulmasından sonra Osmanlı Devleti'ndeki Yunan ve Ermeni vatandaşların kaldığı yer olarak bilinmekteydi. 1970'lerden bu yana Kumkapı merkezi bir bölge olması ve konut imkânlarından dolayı cazip bir yerleşim merkezi haline gelmiştir⁹⁰. Ancak günümüzde Kumkapı tamamıyla farklı bir grup tarafından, tamamıyla farklı nedenlerden dolayı cazip bir yerleşim merkezi olmuştur. Kumkapı Afrika ve Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri (CEE) ülkelerinden gelen göçmenler için bir cazibe merkezi halini almıştır⁹¹.

Yerel halk yeni gelen göçmenleri özellikle konut sektöründe bir para kazanma fırsatı olarak görmüş; Kumkapı'daki ev sahipleri ve emlakçılar düzensiz göçmenlere fahiş fiyatlara kötü durumdaki evler vermek gibi bir alışkanlık geliştirmiştir⁹².

"Kumkapı'ya iki yıl önce geldim Senegal'den, şu anda 8 kişi en fazla 4 kişinin kalabileceği bir dairede kalıyoruz. Aylık 700 dolar kira ödüyoruz, evin durumu gerçekten vahim. Duvarlar rutubetli ve ev kışın oldukça soğuk oluyor. Ev sahibine ne zaman yakınsak kötü şartlardan, bizi polise ihbar etmekle tehdit ediyor, böyle yaşamaktan başka çaremiz yok"⁹³.

Suleiman, (Senegal)

⁹⁰Kristen Sarah Riehl, "Migration, Urban Space and Diversity: A case from Istanbul", **Insight Turkey**, C. 16, S. 4, 2014, s. 55-63.

⁹¹Derya Ozkul, "Migration Flows in Turkey's Neoliberal Era: The Case of Kumkapı", **Social Transformation and Migration: National and Local Experiences in South Korea, Turkey, Mexico and Australia**, Eds. S. Castles, D. Özkul and M. Cubas, London, Palgrave Macmillan Publications, 2015, s. 151-158.

⁹²Riehl, **a.g.e.**, s. 60-62.

⁹³Senegalli bir göçmenle yaptığım röportajda edindiğim bilgiler, 24.03.2016.

Fotoğraf1: Çok Sayıda Afrikalı Göçmen’in Olduğu Kumkapı Mahallesi Bir Apartman Dairesi

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiş bir fotoğraf, Nisan 2016

Bugün İstanbul önemli miktarda siyahi bir nüfus da barındırmaktadır ve bu sayı sürekli artış içindedir. Siyahi göçmenlerle yapılan görüşmelerde, bu insanların özellikle yerli halk ve yabancılar tarafından ırkçılıktan şikayetçi oldukları görülmektedir. Birçok göçmen işyerlerini resmîye dökmek veya ortaya çıkacak rahatsızlıkları önlemek adına yerlilerle işbirliği yaparak kendi işyerlerini kurmaya başlamıştır. Üzerinde tabela bulunmayan çoğu etnik restoran ve ağırlıklı olarak etnik toplumların üyelerine hizmet verdiği bilinmektedir. Daha çok göz göze çarpan faaliyetler ise, bu yerlerde yapılan iş uygulamalarının iki bağlamdagayri resmî olmasıdır: Genellikle göçmenler için gayri resmî iş imkânı sağlamaktadırlar, ayrıca başka yerde mevcut olmayan gayri resmî hizmetlerde vermektedirler – ör: para transferi ve havale⁹⁴.

⁹⁴ **A.e.**; Bilal Çıplak, “The Relationship between Migration and Crime in Istanbul, Turkey: Social Organization and Social Support in Practice”, **Journal of Social Science**, 2012, s. 26-29.

Son zamanlarda düzensiz göçmenler için İstanbul'da daha cazip olan yerler şehrin merkezi bölgelerinde bulunmaktadır. Son birkaç yılda çoğunlukla Batı Afrika'dan gelen Afrikalı göçmen sayısının en çok olduğu yerler Kurtuluş ve Gülbahar olarak dikkat çekmektedir. Çok sayıda göçmen ikamet izni olmadan İstanbul'da yasadışı olarak buralarda kalmaktadır. *İkamet Kanunu*'nun 3. Maddesine göre Türkiye'de yaşamak ve/veya çalışmak isteyen yabancıların ikamet izni alması zorunludur. Eğer vizeden muaflarsa veya yeterli vize süreleri varsa, yabancı ziyaretçiler Türkiye'de ikamet izni almadan 180 günlük bir süre içinde 90 gün boyunca kalabilirler (arka arkaya veya ayrı ayrı fark etmez)⁹⁵.

90 günlük süreyi aştıktan sonra ülkede kalmak için yabancı misafirlerin ikamet kararına bağlı olarak çeşitli ikamet izinleri bulunmaktadır. Bunlar: uzun dönem ikamet izni, turizm ikamet izni, öğrenci ikamet izni, çalışma izni, staj iznidir. İkamet izni olmadan göçmenler ülkede yasadışı olarak kalıyor sayıldığından yaşam şartları onlar için daha da zorlaşmaktadır⁹⁶.

2.4.2. Kadın Göçmenler ve Ev İşçiliği

İstanbul'daki yabancı göçmenler arasında dikkat çeken bir diğer grup evlerde çalışan kadınlardır. 1990'lardan bu yana İstanbul ev hizmetçisi olarak çalışan kadınlar için oldukça cazip bir hedef ülke olmuştur⁹⁷. Ancak bu durum o tarihten bu yana Türkiye'ye yeni, büyük bir kadın göçü dalgasını tetiklemiştir. Göç, Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerden gelmiştir. Bu kadınlar ülkelerini yasal yollarla terk etmişlerdir. Anlaşılacağı üzere, çok sayıda Sovyet kadını Turist vizeleriyle Türkiye'ye gelmiş, ev hizmetlerinde çalışmış ve düzenli veya düzensiz zaman dilimlerinde vize bitiş cezalarını ödemek için ülkeden çıkış yapmışlardır. Ayrıca

⁹⁵Şebnem Elif Kocaoğlu, "Laws And Regulations Applicable To Foreigners In Turkey: A Practical Overview Of The Legal Requirements For Visa, Residence, And Work Permit", **Ankara Bor Review**, 2012, s. 19.

⁹⁶Republic of Turkey Ministry of Interior Directorate General of Migration Management, **Law on Foreigners and Protection**, Ankara, S. 6, 2014, s. 31-35.

⁹⁷Selmin Kaşka, **The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers**, İstanbul, Mirekoç Araştırma Projeleri Yayınları, 2006, s. 9

Türkiye'de "yabancı kadın" olmak Sovyetler Birliğinde yaşamış, hizmetçi olarak çalışan kadın göçmen ve seks işçilerinin, boşta olan ve ilişkiye açık kadın anlamında kullanılan "Nataşalar" olarak bilinmelerine yol açmıştır. Bu çalışanlar ayrıca bunun stresini yaşamaktadırlar⁹⁸. Aşağıda bu duruma maruz kalan bir göçmenin konuya ilişkin ifadeleri yer almaktadır:

"Polisler beni durdurup pasaportumu almak istediklerinde, beni gözaltına alacaklar diye korkuyorum. Bu yüzden onlara para veriyorum. Bir gece iki kadın arkadaşım ile birlikte sokakta geziniyorduk. Polis bizi durdurdu ve Mecidiyeköy Polis Karakoluna götürdü. Bize sözlü tacizde bulundular; fahişe, Nataşa dediler. Aramızdan birinin pasaportu yanında değildi. Bizi tüm gece alıkoydular. Nerede kaldığımızı sordular. Onlara erkek arkadaşım da kaldığımızı, otelde kalmadığımızı söyledim. Polis bana "seni yalancı, yüzkarası" dedi. Onlara arkadaşımı aramak istediğimi söylediğimde ise bana sözlü tacizde bulundular ve çenemi kapatmamı söylediler. Bir rapor yazdı ama ne yazdığını hiç bilmiyordum. Bir yıl önce başımıza gelmişti bu. Raporu imzalamak istemedim, raporda ne yazdığını bilmiyordum. Avukatımı aramak istiyorum dedim. Bir çevirmen bile yoktu. Raporu imzalamayı kabul etmediğim için bana sopayla vurdular. Ben de az buçuk Türkçemle okuyup anlamaya çalıştım. Bir müşteriyle yakalandığımı ve onunla 700 lira karşılığı yattığım yazıyordu. "Müşteri nerede, sen misin o müşteri" diye sordum. Yalan söylediklerini ve raporu imzalamayacağımı söyledim. Onlara "benim kim olduğumu bilmiyorsunuz" dedim. Pasaportum ve vizem vardı. Onları bir sonraki gün çok fazla sorun çıkarmakla tehdit ettim. Polis yine "kapa çeneni fahişe" diye yanıt verdi. Sonra bizi hastaneye götürüp ve kan testi yaptırdılar. Sonra gitmemize izin verdiler. Doktor bize cinsel yolla bulaşan hastalığımız olmadığı takdirde gidebileceğimizi çoktan söylemişti⁹⁹."

⁹⁸Donna M. Hughes, "The "Natasha" Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women", **Journal of International Affairs**, C. 53, S.2, 2000, s. 625-651.

⁹⁹A.e., s. 471.

Fotoğraf 2:Aksaray Sokaklarında Rus Seks İşçisi

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiş bir fotoğraf, Mart 2016

İstanbul'daki göçmenlere yönelik yapılacak bir çalışmada bugün itibariyle özellikle dikkat çekilmesi gereken bir diğer topluluk şüphesiz Suriyelilerdir. Suriye'deki savaş ortamıyla birlikte ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların geliş noktalarından bir tanesi de İstanbul olmuştur. Nitekim İstanbul'daki Suriyeli sayısı kısa sürede milyonlarla ifade edilecek kadar yüksek bir rakama ulaşmıştır.

2.4.3. Suriyeli Mülteciler

Suriye'deki çatışma ortamı II. Dünya Savaşından bu yana yaşanan en acıklı insanlık dramlarından birine sebep olmuştur. İnsani yardıma muhtaç 12,2 milyon insan olduğu tahmin edilmektedir. Bunların 3,9 milyonu ülkeden kaçmış ve birkaç milyonu ülkesinde yerinden yurdundan edilmiştir. Kısa vadede çatışma ortamına bir çözüm bulunacağı gözükmemekte ve bu nedenle mülteci sayısının da gitgide artması beklenmektedir¹⁰⁰. Türkiye'nin, ülkenin farklı bölgelerine dağılmış tahmini iki milyonu aşkın mülteciyle en çok Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke olduğu söylenmektedir. Türkiye onlara ev sahipliği yapmakla takdire şayan bir iş çıkarmakta ve uluslararası toplumda çabalarından dolayı övülmektedir. Türkiye'nin Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Hatay gibi farklı şehirlerinde birçok mülteci kampı kurulmuştur¹⁰¹.

Suriye krizinin başlangıç safhasında, mülteciler sınır şehirleri etrafında yaşıyordu, ancak sonraları kriz ülkenin dört bir tarafına yayılınca birçok Suriyeli mülteci Gaziantep, Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlere taşınmıştır¹⁰². Mültecilerin büyük bir çoğunluğu kiraların daha ucuz olması sebebiyle düşük kalitedeki banliyö ve kenar mahalleleri tercih etmektedir. Yerel halk aşırı kalabalık apartmanlardan ve evlerin kötü koşullarda bırakılmasından dolayı şikâyetetmektedir. Artan mülteci sayısı ve kontrol açısından yaşanan sıkıntılar nedeniyle İstanbul toplumsal, ekonomik, siyasi ve güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır¹⁰³. Kültür, dil ve yaşam biçimindeki farklılıkları yerel halk ve göçlegelenler arasında çatışma ortamını doğurabilmektedir. Muhafazakâr kültür sınır şehirlerinde evli veya bekâr yaşlı Türk erkeklerinin genç

¹⁰⁰Shereen Najjar, **Regional Refugee & Resilience Plan 2015 – 16**, New York, UNDP Publications, 2015, s. 3–4.

¹⁰¹A.e., s. 10-11.

¹⁰²World Bank, **Turkey's Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead**, Washington, World Bank Publications, 2015, s. 5.

¹⁰³Murat Erdoğan, "Perceptions of Syrians in Turkey", **Insight Turkey**, C. 16, S. 4, 2014, s. 69.

Suriyeli kızlarla evlenmesiyle yaşanan ve sıkça haberlere konu olan sıkıntılar, Türkiye toplumu içinde de farklı problemlerin yaşanmaya başladığını göstermektedir¹⁰⁴.

Suriyeli mülteci krizi ülkenin genelinde ekonomik imkanları da bir hayli etkilemektedir. İstanbul'da ve sınır şehirlerinde yaşayan mülteciler yüksek miktarda konaklama ücreti ödemeye razı olduğundan, bazı fırsatçılar insani dramlara yol açmasına karşın bu krizi iyi bir iş fırsatı olarak görmektedir. Suriyeli mültecilerin akımıyla ortaya çıkan başka bir etki ise bazı temel gıda ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen artıştır. En büyük sorun ise ucuz işgücüdür. Suriyeli mülteciler yerli çalışanlardan daha ucuz ücretler karşılığında çalışmaktadır. Bunun sonucu olarak birçok yerli çalışan işlerini kaybetmiştir. Yakın zamanda Suriyelilerin şehrin dört bir tarafında mağaza, pastane, restoran gibi işyerleri açtığı görülmektedir¹⁰⁵.

Yerlilerin en büyük korkusu ise terörizmdir. Çatışma ortamına en yakın yerde bulunduklarından, sınır şehirlerinde yaşayan yerliler korunmasız durumdadırlar. Hayatlarına İstanbul'da devam etmek isteyen mülteciler şehrin banliyö ve kenar mahallerinde yaşamaktadır. Uzmanlar bu olayın uzun vadede güvenlik sorunları doğurabileceğine inanmaktadır. Zor şartlar altında yaşayan gençler gereken önlemler alınmadığı takdirde suç faaliyetlerine dahil olmaları oldukça olası görünmekte ve bu da kentin genelinde suç faaliyetlerini tırmandırabilecek bir risk taşımaktadır.

UGOMülteci Operasyon Biriminde (*Department for Refugees at IOM*) çalışan Ayşegül ile yapılan röportajda yazar Suriyeli mültecilere yardım etmek için süren çeşitli projeler hakkında bilgi almıştır.

¹⁰⁴A.e.

¹⁰⁵Interantional Rescue Committee, "Economic Impacts of Syrian Refugees", **IRC Policy Brief**, New York, 2014, s. 1-3.

“Suriyeli mültecilere yardım için en büyük projemiz”The Canada Assisted Voluntary Return and Reintegration (CAVRR). Program Suriyeli ailelere yardımcı olmak için kuruldu. En çok yerleşimci kabul eden ülkelerimiz ise Avustralya ve Kanada ve A.B.D.¹⁰⁶”

Tablo 4: Mülteci Kamplarının Dışında Yaşayan Suriyeli Mülteciler (Kayıtlı Suriyeli Mülteciler, Kasım 2014)

Şehir	Suriyeli Mülteci Sayısı
İstanbul	330.000
Gaziantep	220.000
Hatay	190.000
Şanlıurfa	170.000
Ankara	30.000
Bursa	20.000
Kocaeli	15.000
İzmir	13.000
Antalya	10.000

Kaynak:Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM),**Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri**, Ankara, Orsam Yayınları,2014, s. 15.

Yukarıdaki tablo Türkiye'deki bazı şehirlerin ve mülteci kampı dışında yaşayan sığınmacıların sayısını göstermektedir. Görüldüğü üzere, İstanbul 330.000 ile en çok sayıda mülteciye; Antalya ise 10.000 ile en az sayıda mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Araştırma kayıtlı mülteciler üzerinden yapılmıştır. Bu rakamların düzensiz göçmenlerle çok daha yüksek olduğuna inanılmaktadır.

¹⁰⁶Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Ofisinde çalışan Ayşe Gül ile yaptığım röportajdan edindiğim bilgiler, 15.04.2016

Fotoğraf3: Yardım için Taksim Sokaklarında Dilenen Suriyeli Bir Aile

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Mart 2016

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLER VE SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI

Tezin üçüncü ve son bölümünde İstanbul'daki Afrikalı göçmenler üzerinde daha detaylı duracağız. Bu bölümde özellikle yazarın kendi yaptığı saha araştırmalarının sonuçlarına yer verilecektir. İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerle ilgili yazılı çok az belge bulunmaktadır. Bu durum tezin bu kısmı için bilgi toplanmasını zor bir hale getirmiştir. İnsanların karşılaştıkları sorunlar hakkında konuşmaları için onları rahat hissettirmek ve tanıyıp güvenlerini kazanmak gerektiğinden araştırma oldukça zaman almıştır. Saha araştırması sırasında karşılaşılan insanların çoğunun Sahraaltı Afrikalı ve hiç okuma yazma ya da Türkçe bilmemesi iletişimin zayıf olması gibi gözle görülmeyen engellere sebep olmuştur. Yabancılar Şube Müdürlüğü'nden İstanbul'da büyüyen göç sorunuyla ilgili bilgi alma girişimlerinde ne yazık ki isteklerin kabul edilmeyişinden dolayı sonuçsuz kalmıştır. İstanbul'da bugün en çok Afrikalının yaşadığı ve İstanbul'un en tehlikeli yeri olarak gösterilebilecek Kumkapı Mahallesi yapılan çok sayıda ziyarette sorulan sorulara dair cevaplarla konuyu detaylandırmaya ve aydınlatmaya çalışacağız.

İstanbul'da sayıları gittikçe artan Afrikalı göçmenlerin bu şehre gelişinin ve yurtlarını terk edişinin şüphesiz çok sayıda ve birbirinden farklı nedenleri vardır. Ülkelerindeki ekonomik, siyasi ve askeri istikrarsızlıklar nedeniyle yaşamlarının risk altında olması, farklı bir ülkede daha iyi bir ortama kavuşulabileceği umudu ve Avrupa ülkelerine geçme hayalleri, genelde Türkiye'yi, özelde ise İstanbul'u Afrikalı göçmenler için cazip bir kimliğe büründürmektedir. Ancak bu göçmenlerin neden ülkelerini terk ettikleri ve göç etmek zorunda kaldıklarının cevabı, ancak kendi ülkelerindeki olumsuz şartların iyi değerlendirilmesiyle anlaşılabilir.

3.1. DÜNYADA AFRİKALI GÖÇMENLER VE GÖÇ NEDENLERİ

Afrika'da yönelik sömürgecilik faaliyetleri Afrika tarihini bugüne dek şekillendirmiştir. Afrikalılar zihinsel, kültürel gelişmişlik ve yaşam biçimi olarak sömürgeciliğin getirmiş olduğu toplumsal ve siyasi yapıdaki değişimlerle büyük değişim yaşamışlardır¹⁰⁷. Afrika'daki zayıf ekonomik ve toplumsal gelişmişliğin en büyük sebeplerinden biri genelde "köle ticareti ve sömürgecilik" olarak tanımlanan iki olayla ilgilidir¹⁰⁸. Walter Rodney *Avrupa Afrika'yı Nasıl Geri Bıraktı* (*How Europe underdeveloped Africa*) kitabında köle ticaretinin nihai olarak Afrika ekonomisini değiştirdiğini tartışmıştır. Köle ticareti toprakları ele geçirip devlet kurmaktan ziyade köleleri esir etmek için akınlar düzenlenmesini teşvik etmiştir¹⁰⁹.

...Tarihte toplumsal grupların komşu ülkeleri kadın, sığır ve mal vb. "ganimetler" elde etmek için yağmalayıp geliştikleri, güçlendiği görülmüştür. Afrika'da köleliğin o tür ganimet değeri bile yoktu. Köleler Afrika'da çalıştırılmak yerine gemilerle Afrika dışına gönderilmiştir.

Walter Rodney

Köle ele geçirmek için yapılan ve yüzyıllar süren akınlar Afrika'daki Sömürge Sonrası Devlete karşı siyasi ve askeri mücadeleler doğurabilirdi. Birçok Sömürgeci Afrika kültürünü anlamamış ve anlamaya da çalışmamıştır. Bunun yerine Avrupa yaşam tarzı, dini tanıtılıp dayatılırken, Afrika kültürü küçük görülmüştür¹¹⁰. Sömürgeciler kabileler arasında daha önce hiç olmayan yeni çatışmalar başlatmıştır. Avrupalı sömürgecilerin onlarca yıl süren fiziksel ve zihinsel işkencesi Afrikalıların sömürge efendilerince nesilden nesle öğretilen kısır bir döngüye sıkışmalarına ve perişan

¹⁰⁷Walter Rodney, **How Europe Underdeveloped Africa?**, Londra, Bogle – L'Overture Publications, 1973, s. 271-290.

¹⁰⁸Nathan Nunn, **The Long - Term Effects of Africa's Slave Trade**, Londra, Harvard University Publications, 2005, s. 139.

¹⁰⁹Rodney, **a.g.e.**, s. 352-376.

¹¹⁰**A.e.** s. 352-376.

olmalarına sebep olmuştur¹¹¹. Kendinden nefret eden ve beyazların üstün olduğunu kabul eden bir kültür Afrikalıları daima batıya, daha iyisini aramaya yöneltmiş veya yıllarca öyle öğretildikleri için her şeyi Tanrıdan beklmelerine sebep olmuştur. Afrika doğal kaynaklarının Avrupalılarca talan edilmesi, doğal kaynakların azalmasına sebep olmuştur. Afrikalıları kendi topraklarının kontrolünü ve bağımsızlıklarını yitirmişlerdir.

Afrika'nınsömürgeleştirilmesinin uzun vadede Afrikalıların çaresizlik içinde kalıp perişan olmalarına sebep olmuştur. Sonuç olarak çoğu Afrikalı kıtadan ümidini yitirmiş ve daha iyi bir gelecek için arayış içine girmiştir.

Günümüzde göç Afrika genelinde büyük bir sorundur. Son yüzyılda kıtanın çoğu yerinde ülkeler içinde ve sınırlar arasında yapılan göç, işgücü piyasasının ve geçim sağlamanın önemli bir parçasıdır. Kıtanın genelinde göçün yoksulluktan kurtuluş yolu olmasından ziyade yoksulluğun insanları göç etmeye zorladığı bilinmektedir.

İç kargaşalar ve güvensizlikten dolayı çok sayıda göçmen vardır ve bunların sayısı çok hızlı bir biçimde artmaktadır. Avrupalıların iyi yönetim ilkeleri doğrultusunda önem vermeyerek onlarca yıl dayattıkları yozlaşma ve despot rejimler yüzünden, bugün hâlâ siyasi sebeplerle yapılan göç, göçün en büyük nedenlerden biri olarak gösterilmektedir. Afrika'dan yapılan uluslararası göçün çoğunlukla iki sebebi vardır. Bunlardan ilki insanları daha iyi bir gelecek arayışına zorlayan ekonomik faktörler. İkincisi iseşiddetli çatışmalar ve insan haklarının ihlali gibi itme faktörleridir. Son on yılda, çatışma bölgelerinden gelen mülteci sayısı hızlı bir şekilde artmıştır. 1993 ve 2002 yılları arasında, 53 ülkeden 27si şiddetli çatışmalar yaşamıştır. 2005 yılının sonlarına doğru, Afrikalı göçmenlerin %18'i mülteci durumundaydı¹¹².

Evlerinde işsizlik ve birçok fırsattan mahrum kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan çok sayıda gencinşansını başka bir yerde denemeye istekli olduğu görülmektedir.

¹¹¹Joshua D. Settles, Ferlin McGaskey, **The Impact of Colonialism on African Economic Development**, Tennessee, Tennessee University Publications, s. 2-3.

¹¹²Dirk Kohnert, **African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions**, Hamburg, GIGA Publications, , 2007, s. 6-7.

Avrupa çoğunun bir fırsat olarak gördüğü bir hedeftir. Çoğunlukla yasadışı bulunmaktan kaynaklı tehlikelere karşın, çoğu ne pahasına olursa olsun yıllardır oraya ulaşmaya çalışmaktadır.

Tablo 5: 2013 Yılına Ait Ülke, Köken, Hedef Ülke Bilgilerini İçeren Küresel Göç Hareketleri

				<i>Origin</i>				
				Latin				
				America				
				and the	Northern			
	Africa	Asia	Europe	Caribbean	America	Oceania	Total	Intraregional
<i>Destination</i>				<i>millions</i>				<i>percentage</i>
Africa	15.3	1.1	0.8	0	0.1	0	18.6	82
Asia	4.6	53.8	7.6	0.7	0.6	0.1	70.8	76
Europe	8.9	18.6	37.8	4.5	0.9	0.3	72.4	52
Latin America and the Carriibbean	0	0.3	1.2	5.4	1.3	0	8.5	64
Northern America	2	15.7	7.9	25.9	1.2	0.3	53.1	2
Oceania	0.5	2.9	3.1	0.1	0.2	1.1	7.9	14
Total	31.3	92.5	58.4	36.7	4.3	1.9	231.5	
Intraregional (percentages)	49	58	65	15	28	58		

Kaynak:UN,International Migration and Development Report of the Secretary-General, New York, United Nations (UN) Publications, 2014, s.3.

Dünya nüfusu genelinde uluslararası göçmenlerin sayısı son otuz yılda yüzde üç oranında bir ölçüde sabit kalmıştır. Bu rakam 2010 ve 2013 yılları arasında artmaya devam etmiş; en büyük artış her bölgede yılda üç milyonla Asya ve Avrupa'da olmuştur. Asya'da özellikle de Güney Asya ve Güneydoğu Asya'daki akımlar petrol üreten Batı Asya ülkelerindeki iş istihdamı sonucunda gerçekleşmektedir. Bu ülkeler bölgede %76'lık bir artışı tetiklemiştir. Irak ve Suriyeli göçmenler savaş nedeniyle yerlerinden edildikleri için Batı Asya'da 2010 ve 2013 yılları arasında uluslararası göçmenlerin sayısı artmıştır. Bu dönemde en çok artış göçmenler Doğu Avrupa'dan Güney ve Kuzey Avrupa'ya ve buralardan da Güney Avrupa ve Batı Avrupa'ya gittiklerinden Avrupa'da olmuştur. Afrika'da bu dönemde göçmen nüfusunun yarı oranda artışı göçmenlerin

Kuzey Afrika'dan Doğu Afrika'ya ve Batı Afrika'da bölgenin içi göç etmelerinden kaynaklanmıştır. Afrikalıların göç ettikleri bölgelerden birisi de, daha önce de değindiğimiz üzere Türkiye ve Türkiye'de de en çok İstanbul şehri olmuştur. Aşağıda İstanbul'daki Afrikalı Göçmenleri değerlendireceğiz.

3.2. İSTANBUL'A SAHRAALTI AFRIKA ÜLKELERİNDEN GELEN GÖÇMENLER

3.2.1. Türkiye ve İstanbul'un Artan Cazibesi

İstanbul'a Afrikalı göçmen dalgası 2000'lerin başıyla birlikte başlamıştır. 2000'lerin başından bugüne kadar geçen on altı yılda, Türkiye'nin Afrika'ya olan ihracatı önemli ölçüde artmıştır. Türkiye-Afrika ilişkileri de gerek siyasi, gerek kültürel, gerekse ekonomik açıdan eskisine oranla bir hayli güçlenmiştir. Devletler arasındaki ilişkiler dışında, özellikle Türkiye toplumunun dini nitelikli sivil kuruluşlarının da eğitim, sağlık, sulama, tarım gibi alanlarda Afrika ülkelerindeki faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Afrika kıtasında Nijerya, Senegal, Nijer, Kamerun, Uganda, Zambiya, Gana, Kongo, Kenya gibi ülkelerde Türkiye'den gelen çok sayıda sivil toplum kuruluşunun faaliyetlerine rastlanmaktadır. Gerek devletler, gerekse toplumlar arasında artan bu ilişkiler Afrikalılar arasındaki Türkiye'nin tanınırlığını da artıran faaliyetler olmuştur. Bu ilişkilerdeki canlanmanın da etkisiyle önemli sayıda Afrikalı göçmen Türkiye'ye gelmiştir ve halen de gelmeye devam etmektedir. Türk Hava Yolları Lagos, Accra, Niamey, Dakar gibi birçok Afrika ülkesi başkentine ve büyük şehrine çeşitli seferler başlatarak artan ilişkileri destekleyici girişimlerde bulunmuştur.

3.2.2. Avrupa Hayallerinin Bir Durağı Olarak İstanbul ve Afrikalı Göçmenler

Artan Türkiye ve İstanbul ilgisinin bir diğer önemli sebebi ise, Avrupa'ya göç etmek isteyen Afrikalıların Türkiye'yi transit bölge olarak kullanmaları, ya da kaçakçılar tarafından dolandırılarak Türkiye'ye getirilmeleridir. Aşağıda bu duruma ilişkin bir örneği görebiliriz:

“Somali’yi 25 yıl önce terk ettim. Ülkemi terk etmek istemiyordum ama buna mecburdum. Somali ordusu beni askere almak istedi ancak ben orduya katılmak istemiyordum. Bir gece evime gelip kız kardeşime tecavüz ettiler ve ona tecavüz edişlerini bana izlettiler. Ağlarsam beni öldürmekle tehdit ettiler. Çaresizdim, artık öyle bir yerde kalamazdım ve Avrupa’ya gitmeye karar verirdim. İnsan kaçakçılarına beni Avrupa’ya götürmeleri için para ödedim. Mogadişu’dan Yemen’e bir gemiyle, Yemen’den Yunanistan’a bir kamyonla gittim. 25 yıl kadar Yunanistan’da yaşadım. Yunan ekonomisi çökmeye başladığında işimi kaybettim. Bir kaçakçıya iş güvencesiyle beni Almanya’ya götürmesi için para ödedim, ancak beni kandırdı ve Türkiye sahiline bıraktı. İki yıldır İstanbul sokaklarında yaşıyorum¹¹³.”

Kamal (Somalia)

Bu satırlar, göç açısından itici faktörlerin, yani Afrikalı göçmenlerin ülkelerini terk edip başka ülkelere göç etmek zorunda kalmasının ne gibi nedenlere ve dramlara dayandığını açıkça göstermektedir. Bu ve benzeri olayların Afrika ülkelerindeki yaygınlığı, göçü bir tercih olmaktan çıkarıp bir zorunluluk haline getirebilmekte ve Afrikalıları yabancı ülkelere çok zorlu şartlarda yaşamayı kabul etmeye mecbur bırakmaktadır.

İstanbul’da düzensiz, Somalili bir göçmenin yaşadıkları hakkındaki bu hikâye, yazarın İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerin geçim yollarıyla ilgili daha çok ilgilenmesine sebep olmuştur. Yazar dilenen bu adamla (Kamal) bir metro istasyonunun girişinde karşılaşmıştır. Kamal adeta kanser hastalığına yakalanmış gibi görünmekteydi. Yazar onunla bir yıl boyunca irtibat halinde kalmış, elinden geldiğince ona yardım etmiştir. Kamal o sıralar 58 yaşında olmasına rağmen, 70 yaşında gibi görünmekteydi. Onunla her zaman ilk karşılaştıkları metro istasyonunun köşesinde buluşmuşlar, telefonu olmadığı için onunla irtibat kurma yolu olmamış, bir süre sonra ortadan kaybolmuştur. Onun başına ne geldiği meçhul, göçmen belgesi olmadığından nerede olduğunu

¹¹³Somalili bir göçmenle yaptığım röportajda edindiğim bilgiler, 15.10.2014

yetkililerden öğrenmek imkânsızdır. Bu olay bu insanların teknik olarak "görünmez" oldukları anlamına gelmekte ve benzer koşullarda yaşamak zorunda kalan çok sayıda insana işaret etmektedir.

3.2.3. Göç Türleri ve Kalış Biçimlerine Göre İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Sınıflandırılması

İstanbul'da yaşayan Afrikalı göçmenler, göç türleri ve kalış biçimlerine göre farklılaşabilmektedir. Bu göçmenleri;

- Sığınmacılar,
- Mülteciler,
- Vizesi olan kısa süreli ziyaretçiler,
- Yasadışı olarak ülkeye giriş yapan illegal göçmenler,
- Yasal olarak vize sürelerini doldurmuşlar veya
- Ülkeye eğitim için gelmiş öğrenciler olarak sınıflandırabiliriz.

Bu araştırma sırasında, yazar Sahraaltı Afrika'dan yasal yollarla İstanbul'a gelen birçok göçmenin ikamet izni başvurusu sürecinden haberdar olmadığını öğrenmiştir. Bu da onları ülkede yasadışı kalmaya zorlamıştır. Yasal yollarla İstanbul'a gelmiş olmalarına karşın, izleyecekleri yasal prosedürü bilmeyen bu kişiler belli bir süre sonra yasadışı göçmen statüsüne geçmektedir.

Ancak İstanbul'a gelen birçok Afrikalı, yasal yollarla şehre gelmiş olup, yasal kalış süreleri dolduktan sonra da geri dönmemeyi ve illegal olarak İstanbul'da kalmayı göze alarak göç etmektedirler. Bu araştırma sırasında karşılaşılan göçmenlerin çoğu yasal olarak kısır döngüye gireceklerini bilerek gelmişlerdir. Aynı zamanda İstanbul'a gelip Avrupa'ya geçemeyen birçok transit göçmen vardır. Avrupa'ya gitme hayaliyle İstanbul'u bir geçiş güzergahı olarak kullanmak isteyen bu göçmenler, maddi yetersizlikler veya kandırılma gibi durumlar sonrası İstanbul'da yaşamak zorunda

kalmakta ve zamanla Avrupa hayalleri sona ermektedir. Bu göçmenlerin geneli çoğunlukla Kurtuluş, Tarlabası, Gülbahar ve Kumkapı Mahallelerinde yaşamaktadır.

İstanbul'a turist vizesiyle geldikten sonra birçok göçmen rezervasyon yaptıkları otellerde birkaç gün kalmaktadır, ancak ellerindeki parayı idareli kullanmaları gerektiği için çok geçmeden daha ucuz konaklama yolları aramaktadırlar. Kimi göçmenlerse bir iş kuracak kadar birikimle Türkiye'ye gelmektedir.

3.3. AFRİKALI GÖÇMENLER İÇİN İSTANBUL'DA KONAKLAMA KOŞULLARI

İstanbul 20 milyona yaklaşan nüfusuyla oldukça kalabalık bir şehirdir. Nüfusun bu kadar çok olması, konut ve kira piyasasını da ülkenin diğer şehirlerine göre daha pahalı hale getirmektedir. Bu kalabalık nüfus ve konut piyasasının görece pahalılığı yanında, son yıllarda yaşanan bir başka olumsuz gelişme, konaklama açısından şartları daha da olumsuz hale getirmiştir. Bu da son 3-4 yılda sayıları milyonlarla ifade edilen, İstanbul'daki Suriyeli sığınmacı ve göçmenler meselesidir. Nitekim Suriyeli sayısının çok artmasıyla birlikte ilk önce merkezi yerlerde, daha sonra şehrin kenar bölgelerinde kiralar çok fazla artmıştır. Kiralar ve konaklama açısından yaşanan bu pahalılık, göçmenler ve sığınmacıları olduğu kadar, yerli halkın önemli bir kesimini de zor durumda bırakmış ve onların da tepkilerine neden olmuştur.

Afrikanlı göçmenler açısından değerlendirdiğimizde, kendilerine ait müstakil daire ve evlerde yaşayan sınırlı sayıda göçmen dışında, İstanbul'daki Afrikanlı göçmenlerin çoğunun pansiyonlarda kaldığı görülmektedir. Parasal sıkıntılar nedeniyle Afrikanlı göçmenlerin, özellikle de illegal göçmenlerin yaşam ve konaklama şartları açısından çok zor durumlara katlandıklarını görmekteyiz. Çoğu Afrikanlı göçmen güneş ışığı görmeyen, rutubetli bodrum katlarında yaşamaktadır. İstanbul'un engebeli olması bina bodrumlarının iki veya üç kattan oluşabileceği anlamına gelmektedir. Bu katlardaki odaları yerli halka veya maddi durumu iyi olan kişilere yaşamaları için kiraya vermek imkansız gibidir. Dolayısıyla önceleri depo olarak kullanılmakta ya da boş

durmaktaydılar. Ancak zamanla maddi durumu oldukça kötü olan Afrikalı göçmenlerin ucuz kira için bu bölgeye gelmeleri, buraların sahipleri için söz konusu oda ve daireleri kiralayıp gelir elde etme fırsatını doğurmuştur. Bu oda veya bodrum daireler yaşamak için son derece elverişsiz olmalarına, hastalıklara davetiye çıkarmalarına rağmen, ucuz oldukları için Afrikalı göçmenler buraları tercih etmek zorunda kalmaktadırlar.

Yerli veya kira ve konaklama işini organize eden yabancı birçok insan göçmenlerin bu durumunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Yeni göçmenler vardıktan sonra çoğu zaman ucuza daha yaşlı, evi olan bir göçmenin kalabalık dairesinde kalmaktadır. Evi pansiyon olarak işleten göçmen genellikle başka bir işle meşguldür. Pansiyon ek gelir elde etmek için kullanılmaktadır. Bir dairenin dört yatak odası vardır ve bazen 15 bazen de daha fazla göçmen kabul edilmektedir. Çoğu zaman daireler o kadar kalabalıktır ki göçmenler uyku sıralarının gelmesi için kamusal alanlara, küçük bir bara, Afrika restoranına veya civardaki internet cafe vb. yerlerde beklemektedirler.

3.4. MESLEKLERİ VE ÇALIŞMA ALANLARINA GÖRE İSTANBUL'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLER VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

İstanbul'da çok sayıda Batı Afrikalı göçmen olduğu dikkat çekmektedir. İstanbul'a en çok göç Nijerya'dan gerçekleşmektedir. Nijeryalı göçmenlerin çoğunun ülkelerini terk etmesinin başlıca sebebi ekonomik sebeplerdir¹¹⁴. Türkiye'de çalışan birçok Nijerya vatandaşı yasal olarak ikamet etmektedir, ancak bazıları vize sürelerini doldurup kalmaya devam etmekte ve illegal göçmen statüsüne girmektedir¹¹⁵. Nijeryalı göçmenlerin çoğu etnik ve milliyete dayalı ağlara güvenmekte; Kurtuluş, Gülbahar, Tarlabası ve Osmanbey gibi mahallelerde ev hizmetçiliği ve diğer gayri resmî işlerde çalışmaktadır. Bu gibi yerler topluluk olarak birbirlerine en yakın hissettikleri yerler

¹¹⁴Martin Büdel, “An Ethnographic view on African Football Migrants in İstanbul”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 68, Sayı: 1, 2013, s. 6-7.

¹¹⁵A.e.

olmakla birlikte aynı zamanda cazip ticaret yerleridir. Genellikle yasal belge gerektirmeyen ticari işlerde uğraşmaktalar ,ancak bu bile çok riskli olabilmektedir.

“'Buldum bunu' deyip bir şeyi sattığını söyleyebilirsin. Diğer yandan paran olmadığında potansiyel bir alıcı bulduğun zaman, onunla satıcıyı buluşturup komisyon alabilirsin. Daha önce elde ettiğin bilgi para olarak sana geri döner. Sermayeye ihtiyacın bile olmaz. Ancak, İstanbul'dan ayrılamıyorsan bunu yapamazsın¹¹⁶.”

Nijeryalı göçmenler arama merkezi (telefon ve internet görüşmeleri), kuaför, kargo şirketi veya geleneksel Nijerya yemekleri satan küçük Nijerya restoranları ve marketleri gibi çeşitli işler kurmuşlardır. Zabıta yasadışı olarak açılan bu yerlerden bazılarını kapatmıştır¹¹⁷. Buna rağmen, çoğu mal sahibi risk alıp yasadışı olarak mekânları işletmeye devam etmektedir. İstanbul'un en işlek turist ve eğlence yerinde çok az Afrika (Nijeryalılara özgü) gece kulübü olması oldukça ilginçtir. Aşağıda Afrikalı göçmenlere şehirde yoğun olarak rastlayabileceğimiz Kumkapı ve Tarlabası bölgelerinde bu göçmenler tarafından işletilen bir kuaför salonu ve bir gece kulübüne ilişkin yazar tarafından çekilmiş fotoğraflar görülebilir.

¹¹⁶Mahir Şual, “A Different Cargo: Sub – Saharan Migrants In Istanbul And African Commerce”, **Urban Antropology**, Vol. 43 (1, 2, 3), 2014, s. 154.

¹¹⁷Information based on own experience, 20. 05. 2015

Fotoğraf 4: Kumkapı Mahallesiinde Bir Afrika Kuaför Salonu

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Nisan 2016

Fotoğraf 5: Tarlabası, Beyoğlu'nda Bir Afrika Gece Kulübünün Girişi

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiş bir fotoğraf, Mart 2016

Yazar bahsi geçen bölgelere yapılan ziyaretler sırasındaKurtuluş'ta yaşayan bir grup futbolcuyla tanışmıştır. Çoğu İstanbul'a profesyonel futbolcu olma hayaliyle gelmiştir. Al Jazeera'de *Hayalim İstanbul(Istanbul my Dream)* adında bir belgesel film izledikten sonra yazar Kurtuluş'a filmin başrol oyuncusu John'u bulmak amacıyla gitmiştir. Belgesel onun İstanbul'daki hayatını ve profesyonel futbolcu olma hayali için verdiği mücadeleyi konu almaktadır. Düzensiz bir göçmen olarak hayalini gerçekleştirmek onun için daha zor olmuştur. Futbolcu olma hayali kuran bazı oyuncular İstanbul'a olası futbol kulüplerinin davetiyle gelmiştir. Ancak bu duruma oldukça nadir rastlanmaktadır. Çoğu bir kulübün onları renklerine katma umuduyla turist vizesiyle ülkeye gelmektedir. Bu oyuncuların yeteneklerini sergiledikleri yerlerden biri de Kurtuluş'taki Feriköy Stadyumu'dur. Haftada üç gün 50 kişilik oyuncu grubu birlikte antrenmana gelmektedir. Sahanın kirası 250 liradır¹¹⁸, bunu herkes karşılayamamaktadır.

Oyuncuların çoğu Batı ve Orta Afrika, Kamerun, Senegal, Liberya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve ender de olsa Nijerya'dan gelmektedir. Futbolcu olma hayali kuran John'la ilgili bu belgesel 2014'te yayınlanmıştır. Yazar John'la antrenman yaptığı stadyumda buluşma fırsatı bulmuştur. Ancak ne yazık ki futbol kariyerinde değişen pek bir şey olmamıştır. John hâlâ profesyonel bir futbol kulübüyle çalışmayı ümit etmektedir. Türkiye'de yasadışı statüde bulunması durumunu daha da zorlaştırmaktadır. Futbol kariyerini gerçekleştirmeyi beklerken bir berber olarak çalışarak hayatını sürdürmektedir.

1980'lerin sonundan ve 1990'ların başından bu yana Sahraaltı Afrika'dan Türkiye'ye çok sayıda göç yaşanmıştır. Türkiye'nin göçmenler için cazip bir yer olmasının en önemli nedeni muhtemelen çok hızlı gelişen bir ekonomiye sahip olmasıdır. Birçok Avrupa ülkesinin ekonomik koşullarının kötü, iş imkânlarının az ve kalabalık oluşu göçmenleri başka bir yere yönlendirmektedir. Türkiye'deki Afrikalı göçmenlerle, özellikle de illegal göçmenlerle ilgili kayıt, istatistik veya kamuoyuna açık yazılı belge bulmak oldukça zordur. Yazarınson birkaç yılını İstanbul sokaklarında

¹¹⁸ A.e.

araştırma yaparak geçirmiş olması, saha araştırması ile bu açığı nispeten kapatabilmesine imkan tanımıştır. Afrikalı göçmenlere ilişkin gözlemler, İstanbul sokaklarının çok sayıda Senegalli göçmene ev sahipliği yaptığını göstermektedir¹¹⁹.Aşağıda bunlardan birisi olan Suleiman ile yapılan görüşmede, yaşam ve çalışma şartlarına ilişkin elde edilen bilgiler sunulmuştur.

"Yolda kol saati satıyorum. İşim bazen oldukça zor ve tehlikeli olabiliyor ancak en azından kimsenin beni kullanmadığını biliyorum. Kendi işimin patronuyum ve bir fabrikada çalışmak istemiyorum. Çok az ücret karşılığı günde on iki haftada altı gün çalışan bir arkadaşım var. Ben sürekli aynı yerde çalışıyorum. Bazı günler hiç para kazanamadığım oluyor, bazı günlerse günde 100 lira kazandığım oluyor. Giyim sektörüne yatırım yapmak için para biriktiriyorum. İstanbul'da yasadışı bulduğum için bu benim için bir engel. Belgeleri toplayıp sil baştan başlamak benim için imkânsız. Umarım vatanıma dönecek kadar para biriktirebilirim."

Suleiman (Senegal)

Yazar, Suleiman'la Suleiman'ın çalıştığı yerde tanışmıştır. O esnada Suleimansatış belgesi olmadığı için mallarına el koyan zabıta ile tartışmaktadır. Memurun kaba davranışını karşısında hayrete düşen yazar malları almak için verilen şiddetli mücadelenin ardından Suleiman'ın yanına gelip iyi olup olmadığını sormuştur. Suleimantemel Türkçesiyle sakince cevap vermiştir.

"Ben iyiyim, teşekkür ederim. İşimizde böyle tehlikeler mevcut. Birden ortaya çıkıp mallarımızı alıyorlar. Pasaportun veya geçerli vizen olup olmadığına bakmıyorlar. Sokak satıcılarının çoğu yasadışı iş yapıyor. Saatlerimi aldıkları için sınır dışı olmayacağım. 200 lira ödedikten sonra onları geri alacağım. Arkadaşımdan borç para alıp saatlerimi geri alacağım."

¹¹⁹Marie and De Clorck, **a.g.e**, s. 4-6.

Fotoğraf 6, 7:Afrikalı Bir Sokak Satıcısının Sergilediği Ürünler Ve İstanbul Sokaklarında Sokak Satıcılığı Yapan Başka Bir Afrikalı

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Mart 2016

İstanbul'a 2000'lerde gelen Senegalli bir göçmen olan Serign, sokak satıcılığına kol saati ve sahte parfüm satarak - bu tür işler Senegalli göçmenlerce yaygın bir şekilde yapılmaktadır - çalışmaya başlamıştır. Bu işlerle uğraşırken aklına bir fikir gelmiş ve satıcıların gittikleri her yere saatlerini sırf çantasıyla veya sırtlarında götürdüğünü, saatleri sergilerken kullandıkları açılır kapanır masayı taşıdığını fark etmiş. Satıcıların işini kolaylaştırmak için bir çanta tasarlamaya karar vermiş. Çantayı yapmakta kullanacağı malzemeleri Tahtakale'de ararken yarım metre plastik bir paspasa basmış ve her bir küçük dikdörtgene bir saat konabileceği ve toplamda 64 saat taşınabileceğini

hesaplamış¹²⁰. Denemek için iki paspas alıp her bir paspasın arkasına karton koymuş. Seccadelerden çıkardığı plastik bezi, çantaya dönüştürmek için arkasına ve yanlarına koymuş, her bir çantanın görünen kısmını kırmızı bir halıyla örtmüş, sonunda iki çantayı görünen yüzleri birbirlerine bakacak şekilde birleştirmiştir. İki fonksiyonu olan bu çanta katlandığında büyük bir bond çanta, açıldığında ise 128 saatin sergilenebildiği bir çantaya dönüşmüştür. Çok geçmeden sokak satıcıları bu icattan haberdar olmuş ve siparişler gelmeye başlamıştır. Sonraları fermuarlı, timsah derisinden yapılmış daha güçlü dış yüzeyli çantalar tasarlamaya başlamıştır.

Fotoğraf 8: Afrikalı Bir Sokak Satıcısı Aksaray Sokaklarında Müşterisiyle Konuşurken

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Nisan 2016

¹²⁰Şual, a.e, s. 155-157.

İstanbul'daki Senegalli göçmenlerin çoğunun oturma veya çalışma izni yok. Bu durum iş bulmalarını güçleştirmektedir. Bu sebeple ya kötü şartlar altında düşük gelirle çalışmaları ya da kendi işlerini kurmaları gerekmektedir. Üstüne üstlük eğitim düzeyleri düşük ve çoğu sadece kendi ana dillerini konuşma (Senegal'de konuşulan bazı dilleri) ve çoğu ya çok az Fransızca bilmekte veya hiç bilmemektedir. Araştırma sırasında, iletişimi kolaylaştırmak adına, yazar Fransızca bilen birinin yardımına başvurmuştur. Ancak çoğu zaman röportaj yapılan göçmenler Fransızca yerine Türkçe konuşmayı tercih etmiştir. Türkçeyi sokaklarda hızlı bir şekilde öğrendikleri görülmüştür. Şüphesiz öğrendikleri cümle "İş var mı" olmuştur. Dolapdere, Laleli, Gülbahar, Şişhane, Tophane ve Kumkapı gibi, Afrikalı göçmenlerin inşaat, temizlik, taşımacılık, marangozluk, araba yıkama gibi işlerde çalıştığı görülen mahallerde dolaşmışlardır. Böyle yerlerde genellikle günlük en az 20 TL almaktadırlar.

Fotoğraf 9:Afrikalı Bir Sokak Satıcısının Şişli’deki Sergisi

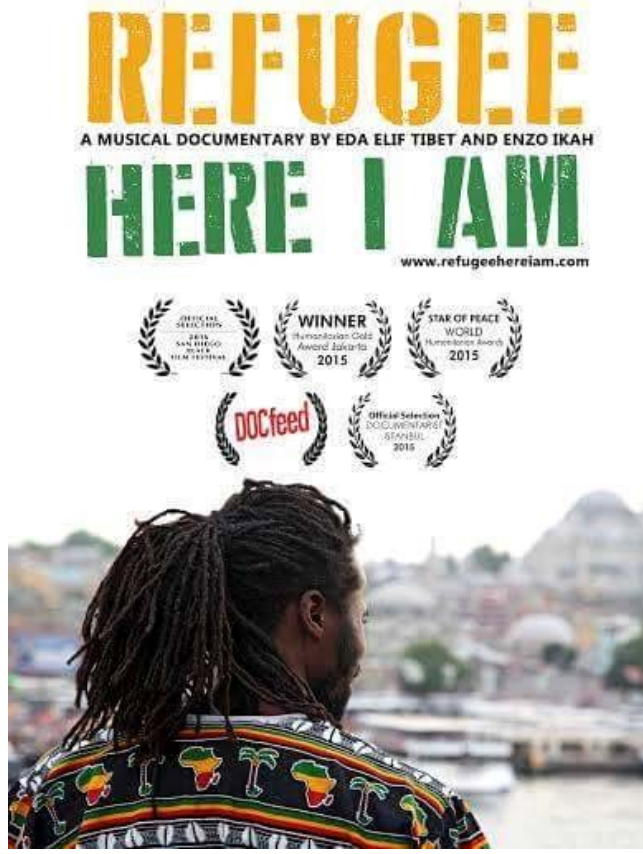
Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Nisan 2016

İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerden yaşam ve çalışma koşulları daha iyi durumda olan, müzisyenliği ile ödül almış ve daha sonra lisansüstü eğitime başlamış olan Enzo İkah’ın hikayesi ise oldukça ilginçtir. Bu ikaye aynı zamanda birçok Afrikalı göçmen için de bir hayal ve hedef olarak belirtilebilir.

“Türkiye’ye göç etmeyi ben seçmedim; beni seçen Türkiye oldu. Kongo’da ünlü bir şarkıcı olarak, müzik ile ifade ettiğim mücadele ülkemi terk etmeye zorladı beni. İnsanların halka zulmetmesine gönderme yapan “Zalim Asker” (Brutal Soldier) isimli parçamı canlı yayında söyledikten sonra tutuklanıp on yıl hapse mahkûm edildim O esnada yozlaşmış sistem benim lehime işliyordu ve askerlere rüşvet verip ülkemden kaçma fırsatım oldu. Amacım Avrupa’ya gitmek değildi,

çünkü İtalya'da doğdum ve bu yüzden adım Lorenzo. Fransa'da Psikoloji okudum, orada sekiz yıl kaldım, anlayacağınız Paris benim için bir cennet değil. Hayatımı kurtarmak için bir kaçak gibi kaçacak delik aramak zorundaydım. İstanbul'a ilk geldiğimde, Kumkapı'daki Yabancılar Misafirhanesi'nde kaldım. Orada kaldığım 78 gün boyunca hiçbir kötü muamele görmedim. Karşılaştığım tek zorluk Türkçeyi bilmiyor olmamdı. "Türkiye'ye giriş yaptım, vizem yoktu ve orada kalmam gayet normal karşılanıyordu. Ama şimdi Türkiye beni evlat edinmiş bir ülke gibi gözümde." Para kazanmak için yük taşımaya başladım, günün birinde bir müzik dükkânına denk geldim. Mağazanın sahibi bana hediye olarak bir gitar verdi ve ben de müzik kariyerime geri döndüm. İstiklal Caddesinde gitar çalarken birçok müzisyenle tanışma fırsatım oldu. Bir süre Tanzanyalı arkadaşım Bob ile ardından ska-dub-ragga tarzında devrim marşı müzikleri çalan Bandiste adındaki Türk müzik grubuyla birlikte çaldım. Başlarda Jamaika'ya özgü bir müzik türü olan Reggae'nin Türkiye'de pek bilinmemesi bizim için bir dezavantajdı. Sabırlı olup, kendime güvenip asla pes etmeyerek başarılı oldum. Eğer bir hayaliniz varsa bu hayalden vazgeçmemeniz gerekir. Yaşadığım için hayatın bana ait olduğuna inanıyorum. Yeni albümüm "Love is Love (Aşk Aşktır)"da "Hope"(Umut) adında bir şarkı var ve şarkıda "her şey yolunda gidiyorsa, başını belaya sokma, bu sadece bir başlangıç, adım adım hedefine ulaş, bakma ardına, yürürsen korkusuz zihnini özgürleştireceksin. Gökyüzü kızgın gibi görünebilir ancak o bulutun ardında bir ışık olduğunu unutmadım. Ciğerleriniz için kardeşlerim, üfleyin. Onlar ruhunuzdan dışarı atılacak ve güneş tekrar parlayacak. Umut edin, umut her şeyi yoluna koyacaktır" dedim. Kendimi soğuk suda olan bir balık gibi görüyorum, yaşayabilirim! Altı albüm ve bir belgeselden sonra "Burada Mülteciyim" (Refugee Here I am), 21 Eylül Dünya Barış Gününde "Dünya Yıldızı Barış ve İnsanlık Ödülüne" layık görüldü. Şu anda Hacettepe Üniversitesinde Barış ve Çatışma Çalışmalarında Yüksek Lisans yapıyorum. Beni buna teşvik eden bu ödülü almış olmam. Gerçekten de Barışın gelişim için ve hayatta mutlu olmak için en önemli unsur olduğuna inanıyorum."

Görsel 2: Enzo İkah'ın Belgesel Filminin Kapağı

Kaynak:(Çevrimiçi), <http://enzoikah.com/en/>, 22.04.2016

3.5. İSTANBUL'DAKİ AFRIKALI GÖÇMENLERİN EKONOMİK VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Göçün göç alan ülkelere çeşitli etkileri vardır. Araştırmaya göre İstanbul'daki Afrikalı göçmenler göz önünde bulundurularak bunlar ekonomik ve toplumsal¹²¹ olarak iki grupta sınıflandırılabilir. Günümüzde göç küresel ekonominin en önemli sorunlarından biridir. 2015 yılında, 244 milyon insan kendi ülkelerinden ayrı yaşamıştır. Ekonomik etki göç alan ülkelerin karşılaştığı en önemli etkilerden biridir. Olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Bundan en çok etkilenen ise göç alan ülkenin iş piyasasıdır. Göç alan ülkelerin korktuğu şeylerden biri de göçün kendi iş piyasasına olan etkisidir. Bu günümüzde İstanbul'da da görülmektedir. Araştırma sırasında, yazar ayakkabı fabrikasında asgari ücretin de altında çok düşük ücretler karşılığı çalışan birkaç göçmenle tanışmıştır. Göçmenler çoğu zaman ödemelerin yapılmadığını söylemiştir.

"İstanbul'a ilk geldiğimde bir ayakkabı fabrikasında iş buldum. Anlaşmamıza göre bana haftalık 150 Türk Lirası ödeyeceklerdi, bu da ayda 600 lira ediyordu. Haftada altı gün, günde 10 saat çalışacaktım. Bir ay sonra ödememi istedim ve anlamamış gibi yaptılar. Yasal olarak yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Onlarla sürtüşemezdim. Ne oturma ne de çalışma iznim var. Çalıştığım fabrikada benim gibi birçok göçmen var." Suleiman(Senegal)

Senegalli göçmen Suleiman'ın anlattığı bu hikayenin çok sayıda benzeri, özellikle son yıllarda İstanbul'la birlikte Türkiye'nin diğer tüm şehirlerinde sayısı artan Suriyeli göçmenlerle birlikte çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Özellikle Suleiman gibi çok sayıda vasıfsız işçinin varlığı, İstanbul çalışma piyasasında ücretlerin düşürülmesi ve sosyal güvenlik primi ödeme yükünden kurtulunmasıyla işverenlerin maliyetlerini de azaltabilmelerine ve ucuza üretim yapabilmelerine imkan sağlamaktadır. Ancak bu durumun, ucuza çalışmak zorunda kalan işçiler ve aileleri üzerinde çok olumsuz sonuçları da görülmektedir.

¹²¹Stephen D., Paul L., Emanuella L., Joseph P., **The Economic Impacts of Migration: A survey**, Surrey, University of Surrey Publications, 2003, s. 1-3.

Göç ekonomik gelişmeyi göçmenlerin niteliklerine bağlı olarak farklı şekillerde etkileyebilir. Bunları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- İşgücü piyasasıyla ilgili demografi değişebilir. Bu da işgücü katılımını, faaliyetini ve istihdam oranını etkiler.
- Göçmenler seçilmiş bir grubu temsil ettiklerinden ötürü yerlilere göre daha üretken olabilir, özellikle de seçici göç sözleşmesi olduğunda.
- Düşük vasıflı göçmen işçiler düşük katma değerli ve üretkenlikle ilgili faaliyetlerin gelişmesine katkı sağlayabilirler, bu da nihayetinde sektörün büyümesini ve ulusal üretimi etkileyebilir.
- Göçmenler yerlilerde ender rastlanan becerilere sahip olabilir ve bu beceriler üretimi veya teknolojinin benimsenmesini etkileyebilir.
- Göçmenler inovasyon veya bilginin yayılmasını sağlayıp TEP* gelişimini etkileyebilmektedir¹²².

Yukarıda listelenmiş maddelere bakıldığında, göç alan ülkede göçün yalnızca göçmenlerin niteliklerinden dolayı bir etkisinin olduğu açıktır. Ancak, İstanbul'daki birçok Afrikalı göçmenin durumu farklıdır. Yasadışı göçmenler fabrikalarda çalıştırılmaktadır. Bu sistem onları işe alanlar için birer avantaj olsa da ekonomi için bir dezavantaj olmuştur. Fabrika sahipleri belgeleri olmayan yasadışı göçmenleri işe alıp onlara çok düşük ücretler vermektedir. Bu durum fabrika sahiplerine en az masrafla en çok kâr etme ve vergi kaçırma¹²³ fırsatı vermektedir.

¹²²Mari M., Matilde M., Catherine R., Lorenzo S., **The Economic Impacts of Migration: Productivity Analyses for the Spain and UK**, Bilbao, Foundation BBVA Publications, 2006, s. 2-3.

¹²³Information based on own experience, interviews with African migrants, Suleiman, 14. 04. 2016.

Göçmenlerin küçük çapta yapmış olduğu işler de ekonomi için önem arz etmektedir. Bu durum göçmenlerin genelde işten kovulmasına ve işsizlik tehlikesiyle ilişkilendirilebilir¹²⁴.

Göçün en önemli etkilerinden bir diğeri ise, toplumsal etki olarak nitelendirebileceğimiz, yerli toplum üzerindeki etkisidir. İstanbul'a göç eden insanlar çoğunlukla bulundukları mahalle ve bu mahallenin suç faaliyetleriyle olan ilişkisine bağlı olarak ayırt edilebilmektedir. Kumkapı, Tarlabası gibi şehrin içinde olan eski mahalleler suç faaliyetlerinin en yüksek olduğu yerlerdir ve buralarda hem göçmenler hem de yerel halk yaşamaktadır. Araştırma sırasında, ev sahibi ülkede en fazla göze çarpan etki "toplumsal etki" olmuştur.

Fotoğraf 10: Afrikalı Bir Seks İşçisi Aksaray'da Potansiyel Bir Müşteriyle Pazarlık Yaparken

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Nisan 2016

¹²⁴European Migration Network, **Impact of Immigration on Europe's Society**, Brussels, EMN Publications, 2006, s 6

Afrikanlı göçmen yoğunluğunun en fazla olduğu bölgelerden birisi Kumkapı'dır. Bu bölgedeki mahalleleri gezen birisi, aynen bu tezin yazarı gibi, Afrikanlı göçmenlerin yasadışı faaliyetlerine kolaylıkla tanık olabilir. Göçmenlerin de karıştığı bu yasadışı faaliyetlerin en yaygını, örgütlü bir şekilde gerçekleşen fuhuştur.

Fotoğraf 11: Afrikanlı ve Türk sokak satıcıları izinsiz olarak ürünlerini sergilerken

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Nisan 2016

Göçün Afrikanlı göçmenler üzerindeki olumsuz bir diğer toplumsal etkisi ise, uzun süredir İstanbul'da yaşamakta olan göçmenlerin çocukları ile ilgilidir. Aslında bu olumsuz etki sadece göçmen çocukları ile sınırlı bir olumsuzluk da barındırmamaktadır. Nitekim belirli bir işi olmayan, suça karışmaya eğilimli göçmenlere ve çocuklarına yönelik olarak uzun vadede devlet ya da STK uygulamalarının yetersiz kalması, göçmenlerin sorunlarının da nesilden nesile aktarılmasına ve problemlerin bir türlü çözülememesine neden olmaktadır.

Araştırma sırasında, yazar yıllardır İstanbul'da yasadışı yaşayan çok sayıda Afrikanlı göçmen olduğunu öğrenmiştir. Bu Afrikanlı göçmenler genelde birçok sebepten dolayı, bazen ihmalkârlıktan çocukları için iyi bir gelecek planlaması yapamamaktadır.

Bu sorunu aşmak için İstanbul'da hiçbir program yürütülmemektedir. Ayrıca göçmenler ve yerel halk arasında da ayrımcılık ve halkın göçmenlere takınmış olduğu tavırdan kaynaklı gerilimler yaşanmaktadır. Bu durum birçok Afrikalı ebeveyni korkutmakta ve çocuklarını oynamaları ve diğer çocuklarla kaynaşmaları için dışarıya çıkaramamasına sebep olmaktadır. Afrikalı birçok çocuk haftalarca evden dışarı çıkamamaktadır. Bu toplumun diğer kesimlerine tanınmış bir ayrıcalıktır.

Fotoğraf 12: Afrikalı Bir Kız Çocuğu İstanbul'da Dışarıda Oynarken

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiş Bir Fotoğraf, Nisan 2016

Göçmenlerin çocukları aileleri yasadışı ikamet ettikleri için eğitim hakkında yoksun oldukları bir toplumda dünyaya gelmektedirler. Böylece onlar da yasadışı göçmenlerin çocukları olarak adlandırılmaktadırlar. Ancak bazı durumlarda aileler iş için İstanbul'da kalırken, çocuklarını ülkelerine büyükanne, büyükbaba veya herhangi başka bir akrabasının yanına göndermekte ve burada çalışmaya devam edip çocuklarının ihtiyaçları için onlara para yollamaktadırlar. Bu da göçle birlikte, parçalanmış aileler olgusunu da ortaya çıkarıp çeşitli başka olumsuzluklara neden olmaktadır.

SONUÇ

Göç olgusu, nedenleri ve gelişimi bölgeden bölgeye değişmekle birlikte, insanlık tarihi boyunca sürekli gözlemlenen bir olgudur. Gıda kaynaklarının tükenmesi ve daha verimli yeni bölgeler bulma arayışı göçe neden olabildiği gibi, savaşlardan kaçarak daha huzurlu bölgelere yerleşmek de topluluklar ve kitleleri coğrafi hareketliliğe maruz bırakabilmiştir. Tüm bu zorunlu nedneler dışında, tamamen macera amaçlı ya da yeni fırsatlar peşinde koşarak gönüllü bir şekilde yeni yerlere giden bireyler de göçün konusu olabilmektedir. Göçü Afrika açısından ele aldığımızda ise, tüm bu nedenlerle birlikte, göçe neden olan çok farklı bir diğer etkenle daha karşılaşırız. O da, insanlık tarihinin en acı ve dramatik gerçeklerinden birisi olan kölelik şeklinde zorla göç ettirilen milyonlarca Afrikalıdır.

Afrika'dan bugün dahil bölge dışına yapılan göçlerin en temel nednelerinden bir tanesi, bölgedeki yoksulluk ile siyasi ve askeri istikrarsılıklardan kaçma çabasıdır. Gerek yoksulluğun, gerekse siyasi ve askeri istikrarsızlıkların tarihsel açıdan temellerine indiğimizde ise, Avrupa toplumlarının Afrika ülkeleri üzerindeki sömürgecilik ve kölelik uygulamaları ile karşılaşırız. Afrika ülkelerinin tarihlerinde maruz kaldıkları bu toplumsal ve ekonomik sömürü yanında transatlantik köle ticareti, Afrikalıların uzun dönemli göç eğilimleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Kölelikle birlikte ortaya çıkan zorunlu göç, milyonlarca Afrikalının kıta dışına zorla göç ettirilmesine neden olmuş, göçen kitlelerin önemli bir kısmı yollarda hayatını kaybederken, kalanlar ise ağır ve zorlu çalışma veyaşam koşullarıyla hayatlarına köle olarak devam etmek zorunda bırakılmışlardır. Her ne kadar kölelik 19. Yüzyılla birlikte sona ermişse de, yoksulluk ve siyasi&askeri istikrarsızlıklar da Afrika'nın sömürüye maruz kaldığı o dönemlerin günümüze mirası olmuştur.

Bugün Afrika'da birçok bölgede yaşanmakta olan toplumsal, asker,, siyasi ve ekonomik kargaşalar, Afrikalı milyonlarca kişinin daha iyi bir gelecek umudunu dünyanın farklı yerlerde aramasına ve bu nedenle de göç etmesine neden olmaktadır.

Yüzyıllar boyu sömürüldükten sonra, insanların köleleştirilmesi ve doğal kaynaklarının yağmalanması, Afrika'nın farklı bölümlerinde insan hayatının değişimine, kıtanın gelişiminin sekteye uğramasına ve insanların kendilerinden nefret etmesine sebep olmuştur. Yaşam standartlarının daha iyi olduğu bir yere kaçmak çoğu insan için tek makul yol görülmüştür.

Afrikalıların bu göç serüvenine dahil olan bölgelerden bir tanesi de Türkiye ve Türkiye'nin iktisadi ve sosyal açıdan en fazla öne çıkan şehri olan, uzun ve görkemli tarihiyle İstanbul şehridir. Türkiye ve İstanbul yakın zamanlar öncesine kadar, afrikalı göçmenler için daha çok bir transit geçiş bölgesi ve Avrupa ülkelerine açılan kapı olarak değerlendirilmekteydi. Bu durum bugün de devam etmekle birlikte, özellikle 2000'ler sonrası Türkiye ekonomisinin yaşadığı gelişmeler, bunun yanında Türk devleti ve sivil toplum kuruluşlarının Afrika ülkelerine yaptıkları ekonomik ve eğitim yatırımları ile birlikte Afrikalılar için Türkiye ve İstanbul sadece bir transit geçiş bölgesi olmaktan çıkarak bir hedef haline gelmeye başlamıştır. Bu gelişme ile birlikte, her yıl gittikçe daha çok sayıda Afrikalı göçmen, daha bir iş ve yaşam hayaliyle İstanbul'a göç etmeye ve hayatını burada kazanmaya çabalamaya başlamıştır. Avrupa ülkelerinin son dönemlerdeki sıkı göç politikaları ve özellikle Afrika ülkelerinden göçü önlemeye yönelik tedbirlerinin de Afrikalı göçmenleri göç açısından Türkiye ve İstanbul'a yönlendiren bir sebep olarak değerlendirebiliriz. Özellikle Suriye'de yaşanan savaşla birlikte bu ülkeden kaçan milyonlarca kişiye karşı kapılarını kapatmak isteyen Avrupa göçü önleyici daha sıkı tedbirler almış, bu tedbirler de Afrikalıların da Avrupa'ya göçlerini zorlaştırmıştır. Bu nedenle Avrupa'ya göçmek için İstanbul'u transti bir geçiş bölgesi olarak kullanmak isteyen Afrikalıların birçoğu için İstanbul göçlerinin son durağı haline gelmiştir.

İstanbul'da yaşayan Afrikalı göçmenlerle ilgili literatürde maalesef çok az çalışma vardır. Bunun yanında, Afrikalı göçmenlerin çoğunluğunun vize süresi dolup illegal olarak İstanbul'da kalmaya devam edenlerden oluşması nedeniyle, bu göçmenlere ilişkin kayıt, istatistik ve veri bulmak da zorlaşmaktadır. Tüm bu zorlukları aşmak ve

İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerin sosyo-ekonomik durumları ile yaşam ve çalışma koşullarını araştırmak için yazar, sahaya inerek İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerle yüzyüze görüşmeler gerçekleştirmiş, onların yaşam koşullarını fotoğraflarla görsel olarak kayıt altına almaya çalışmıştır.

İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerin sorunlarına eğildiğimizde, hemen hemen geneli için bir takım ortak sorunlarla karşılaşmaktadır. Oldukça kalabalık bir nüfusa sahip İstanbul'da, özellikle son dönemlerdeki Suriyeli göçü sonrası iyice artacak şekilde kiralarn pahalalanması, Afrikalı göçmenleri sağlığa hiç de elverişli olmayan yerlerde, küçük odalarda oldukça kalabalık bir şekilde yaşamaya itmektedir. Konaklama şartlarının bu şekildeki elverişsizliği yanında, görüşülen bir çok göçmenin seyyar satıcılık gibi kayıtdışı işler yaptığı, fabrika veya dükkanlarda çalışanların çok düşük ücretler kazandığı ve çalışma şartlarının ağır olduğu görülmüştür. Ücretlerinin çok düşük olması yanında, bazı göçmenler çalışma süreleri sonunda bu ücretlerini dahi alamamaktan ve yerli ya da yabancı kendilerine iş bulan insanlar tarafından dolandırıldıklarından şikayet etmişlerdir. İstanbul'da kaçak olarak yaşadıkları için hukuki haklarından faydalanamamaları, bu göçmenlerin dolandırılmaya ve kandırılmaya maruz kalmalarını da artıran bir unsur olmaktadır.

Afrikalı göçmenlerle ilgili bir diğer tespit, yerel hakla bu kişiler arasındaki uyumun çok zayıf olması ve her iki tarafın birbirleri ile ilgili çok az bilgiye sahip olması ve hatta birbirleri hakkında yanlış düşünceleridir. Toplumsal uyumun zayıf olması nedeniyle, Afrikalı göçmenler gruplar halinde şehrin Kurtuluş, Gülbahar, Kumkapı gibi bölgelerini tercih etmekte, sadece iş amaçlı diğer bölgelere geçmektedir. İşsizlik ve yoksulluğun bu gruplar arasında çok yaygın olması, Afrikalı göçmenlerin yaşadığı bu bölgeleri suça daha açık hale getirirken, özellikle fuhuş ve uyuşturucu gibi örgütlü suçlar da bu bölgelerde yoğunlaşmaktadır.

Bu bölgelerde yaşayan göçmenlerin çocuklarını sokağa salmaktan korkmaları, kendileri gibi küçük çocuklarının da korku içinde büyümelerine ve göçmenlerin karşı

karşıya kaldığı olumsuz koşulların gelecek nesillere devredilmesine neden olmaktadır. Bu noktada özellikle çocukların eğitimi açısından Türk devletine ve sivil toplum kuruluşlarına çok büyük görevler düştüğünü söylemek gerekmektedir. Türkiye'ye ve İstanbul'a göçle gelen yabancı sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. Dolayısıyla göç ve göçmenlere yönelik olarak Türkiye'de devletin ve sivil toplum kuruluşlarının yeni politikalar belirlemesi gerekmektedir. Bu politikalar belirlenirken ve göçmenlerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirici adımlar atılırken, gerek göçle ilgili çalışan uluslararası kuruluşlarla, gerekse İtalya vb. uzun bir göç tecrübesi olan ülkelerle fikir ve tecrübe alış verişinde bulunmak oldukça faydalı olabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Afifi, Tamer;

Agoston, Gabor;

Akgündüz, Ahmet: **Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974: A Multidisciplinary Analysis**, Farnham, Ashgate Publishing, Ltd, Publications, 2007.

Aksin Somel, Selçuk: **Historical Dictionary of the Ottoman Empire**, Lanham, Scarecrow Press, 2003.

Alpers, Edward A.: **Africa and the West: From the slave trade to conquest, 1441-1905**, Oxford, Oxford University Press, 2010.

Ascher, A.;

Bailey, Anne Caroline: **African Voices of the Atlantic Slave Trade: Beyond the Silence and the Shame**, Boston, Beacon Press, 2005.

Bales, Kevin: **Disposable People: New Slavery in the Global Economy**, California, University of California Press, 2004.

Bales, Kevin: **Ending Slavery: How We Free Today's Slaves**, California, University of California Press, 2007.

Bales, Kevin;

Balfour, Michael: **Refugee Performance: Practical Encounters**, Bristol, Intellect Books Publications, New York, Berghahn Books Publications, 2000.

Ball, Jeremy: **The Atlantic Slave Trade**, California, University of California Press, 2000.

- Bastian, Vollmer: **Irregular Migration in and from Neighborhood of the EU. A Comparison of Morocco, Turkey and Ukraine**, Oxford, COMPAS, University of Oxford Press, 2009.
- Behrendt, Stephen D.: **The Transatlantic Slave Trade: A History**, Lincoln, University of Nebraska Press, 2005.
- Benda, Peter: **Global Migrants, Global Refugees: Problems and Solutions**, New York, Berghan Books Publications, 2001.
- Benedict, Peter:
- Ben-Naeh, Yaron: **Blond, Tall, with Honey-Colored Eyes: Jewish Ownership of Slaves in the Ottoman Empire**, New York, Springer Publications, 2006.
- Benson, Katheleen;
- Bhui, Kamaldeep: **Racism and Mental Health: Prejudice and Suffering**, Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers Publications, 2002.
- Böcker, Anita: **Regulation of Migration: International Experiences**, Amsterdam, Het Spinhuis Publications, 1998.
- Bodino, Angela: **Racism: A Global Reader**, New York, M.E. Sharpe Publications, 2013.
- Bordeau, Jamie: **Xenophobia: The Violence of Fear and Hate**, New York, The Rosen Group Publications, 2009.
- Borg Jansson, Dominika: **Modern Slavery: A Comparative Study of the Definition of Trafficking in Persons**, Boston, Martinus Nijhoff Publishers Publications, 2014.

Boyar, Ebru;

Çağlar, Ali: **Turkish Migration, Identity and Integration**, London, Transnational Press London Publications, 2015.

Cherunilam, Francis: **Migrations: Causes, Correlates, Consequences, Trends and Policies**, Mumbai, Himalaya Publishing House, 1987.

Clark, Nancy L.;

Cohen, Robin: **The Cambridge Survey of World Migration**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

Cooper, Floyd: **Bound for America: the Forced Migration of Africans to the New World**, Washington, Lothrop, Lee & Shepard Books Publications, 1999.

Donatom, Katharine: **Factors that Influence Migration**, Texas, The University of Texas Press, 2011.

Dörschner, Jonas;

Duignan, Peter: **Africa and the World: An Introduction to the History of Sub-Saharan Africa from Antiquity to 1840**, Maryland, University Press of America, 1972.

Düvel, Franck;

Elçin, Doğa;

Ellery Channing, William: **Slavery, 1836, Sigfried J. de Laet, Joachim Herman, History of Humanity: From the Seventh Century B.C to the Seventh Century A.D**, London, United Nations Educational Scientific and Cultural Organization Publication, 1996.

- Engerman, Stanley: **The Atlantic Slave Trade: Effects on Economies, Societies and Peoples in Africa, the Americas, and Europe**, Durham, Duke University Press, 1992.
- Erdem, Hakan: **Osmanlı'da Köleliğin Sonu 1800-1909**, İstanbul, Kitap yayınevi, 2004.
- Escobar, Latapí, Augustin;
- Finkel, Caroline: **Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire 1300-1923**, London, John Murray Publications, 2005.
- Fleet, Kate: **A Social History of Ottoman Istanbul**, Cambridge, Cambridge Press, 2010.
- Fleet, Kate: **European and Islamic Trade in the Early Ottoman State: The Merchants of Genoa and Turkey**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Foster, Michelle: **International Refugee Law and Socio-Economic Rights: Refuge from Deprivation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Fuat Köprülü, Mehmet;
- Gann, Lewis H.;
- Gatrell, Peter: **The Making of the Modern Refugee**, Oxford, OUP Oxford, 2013.
- Gauci, Jean-Pierre;
- Gielen, Peter: **Migration: Immigration and Emigration in International Perspective**, Portsmouth, Greenwood Publishing Group Publications, 2003.

Giuffré, Mariagiulia;

Goffman, Daniel: **The Ottoman Empire and Early Modern Europe**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

Grafton, Anthony: **Migration in History: Human Migration in Comparative Perspective**, New York, University of Rochester Press, 2007.

Grenville, Anthony:

Halaski – Kan, T.;

Hammel, Andrea;

Harris, P.M.G: **The History of Human Populations: Migration, Urbanization, and Structural Change**, California, Greenwood Publishing Group Publications, 2003.

Harrison, Faye Venetia: **Resisting Racism and Xenophobia: Global Perspectives on Race, Gender, and Human Rights**, Lanham, Rowman Altamira Publications, 2005.

Haskins, James;

Hayden, Robert: **Migration In, From, and to Southeastern Europe: Historical and Cultural Aspects**, Berlin, LIT Verlag Münster Publications, 2011.

Heering, Leisebeth: **Causes of International Migration**, Collingdale, DIANE Publications, 1996.

İçduygu, Ahmet:

İçduygu, Ahmet: **Europe, Turkey and International Migration: An Uneasy Negotiation**, Florence, European University Institute Press, 2011.

Inikori, Joseph;

IOM: **Migration, Development and Environment**, NO: 35, International Organization for Migration, Genève, IOM Publications, 2008.

Jäger, Jill: **Environment, Forced Migration and Social Vulnerability**, New York, Springer Science & Business Media Publications, 2010.

Jaime de Melo: **Migration, The Controversies and the Evidence**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Jónsson, Gunvor: **The Environmental Factor in Migration Dynamics – a Review of African Case Studies**, Oxford, University of Oxford Press, 2010.

Kala, Ahmet: **Debbaglıktan Dericiliğe; İstanbul Merkezli Deri Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

Kara, Siddharth: **Sex Trafficking: Inside the Business of Modern Slavery**, Columbia, Columbia University Press, 2010.

Kasaba, Reşat: **The Cambridge History of Turkey: Turkey in the Modern World**, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Kaufman, Stephen;

Kaye, Mike;

Kent Williamson, Alex: **Modern Slavery: The Secret World of 27 Million People**, One World, Oxford, Oneworld Publications, 2009.

Kiraly, B.K.: **The Mutual Effects of the Islamic and Yudes – Christians worlds: The European Pattern**, Brooklyn College Press, 1978.

- Klein, Martin A.: **Slavery and Colonial Rule in French West Africa**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- Klein, Martin A.: **Women and Slavery in Africa**, Düsseldorf, Heinemann Publications, 1983.
- Klein, Martin A.;
- Klooster, Wim: **Migration, Trade, and Slavery in an Expanding World: Essays in Honor of Pieter Emmer**, London, BRILL Publications, 2009.
- Kohnert, Dirk: **African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions**, Hamburg, GIGA Publications, 2007.
- Köngeter, Stefan;
- Krummel, Sharon: **Refugee Archives: Theory and Practice**, Amsterdam, Rodopi Publications, 2006.
- Lavenex, Sandra;
- Lee, Woojin;
- Leiser, Gary: **The Origins of the Ottoman Empire**, New York, SUNY Press, 1992,
- Lewis, Bernard: **Istanbul and the Civilization of the Ottoman Empire**, Oklahoma, University of Oklahoma Press, 1963.
- Livi Bacci, Massimo: **A Short History of Migration**, New Jersey, John Wiley & Sons Publications, 2014.

Loeb Adler, Leonore;

López Castro, Gustavo;

Lovejoy, Paul E.: **Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa**, Cambridge, Cambridge University Press 2011.

Lucas, Robert: **African Migration**, Boston, Economics Department, Boston University Press, 2013.

Lütfi Barkan, Ömer: **Kolonizatör Türk Dervişleri ve Süleymaniye Camii ve İmareti Muhasebesi (1585-1586)**, Haz. Coşkun Çakır, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2013.

Machts, Felix: **The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and Its 1967 Protocol**, Oxford, OUP Oxford Press, 2011.

Manning, Patrick: **African Population, 1650 – 1950: Methods for New Estimates by Region**, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 2013.

Manning, Patrick: **Slavery and African Life: Occidental, Oriental, and African Slave Trades**, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

Mansur, Fatma: **Turkey: Geographic and Social Perspectives**, Leiden, BRILL Publications, 1974.

Martin, Philip;

Masters, Bruce: **Encyclopedia of Ottoman Empire**, Ed. by., Agoston Gabor and Bruce Masters, New York, Infobase Publications, 2009.

McGaskey, Ferlin: **The Impact of Colonialism on African Economic Development, Tennessee**, University of Tennessee Press, 1978.

McGranahan, Gordon;

McQuade, Aidan: **Poverty, Development and the Elimination of Slavery**, London, Anti-slavery Today's Fight for Tomorrow's Freedom Publications, 2007.

Miers, Suzzae: **Slavery and Colonial Rule in Africa**, California, Routledge, 2013.

Munro, John M.: **Migration in Turkey**, Chicago, University of Chicago Press 1974.

Necla Geyikdagi, V.: **Foreign Investment in the Ottoman Empire: International Trade and Relations 1854-1914**, London, I.B.Tauris Publications, 2011.

Nunn, Nathan: **The Long –Term Effects of Africa's Slave Trades**, The Quarterly Journal of Economics, MIT Press, Harvard University 2008.

Davidson, Julia: **Modern Slavery: The Margins of Freedom**, Berlin, Springer Publications, 2015.

Pickering, Sharon: **Refugees and State Crime**, Leichhardt, Federation Press, 2005.

Pooley, Colin: **Migrants, Emigrants, and Immigrants: A Social History of Migration**, London, Routledge, 1991.

Ramberg, Ingrid: **Committed to Making a Difference: Racism, Antisemitism, Xenophobia and Intolerance and Their Impact on Young People in Europe**, Symposium Report, Strasbourg, Council of Europe Publications, 2006.

Rawley, James A.;

Reilly, Kevin;

Reynolds, Edward: **Stand the Storm: A History of the Atlantic Slave Trade**, London, Longman Publication, 1985.

Robertson, Claire R.;

Roderiguez, Junius: **The Historical Encyclopedia of World Slavery**, Vol. I, Ed. by., Junius P. Roderiguez, Oxford, ABC – CLIO Publications, 1997.

Rodney, Walter: **How Europe Underdevelop Africa**, London, Bogle – L'Overture Publications, 1973.

Rodriguez, Marc S.;

Roemer, John;

Roth, Klaus;

Satterthwaite, David: **Urbanization, Rural–Urban Migration and Urban Poverty**, London, IIED Publications, 2015.

Şeker, Betül Dilara;

Şeker, Güven: **Politics and Law in Turkish Migration**, Carolina, Lulu Publications, 2015.

- Settles, Joshua D.;
- Sirkeci, İbrahim;
- Sirkeci, İbrahim;
- Smith, Wendy: **Transnational Agency and Migration: Actors, Movements, and Social Support**, London, Routledge Publications, 2015.
- Stilwell, Sean: **Slavery and Slaving in African History**, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
- Straeten, Karine: **Racism, Xenophobia, and Distribution: Multi-issue Politics in Advanced Democracies**, Harvard, Harvard University Press, 2007.
- Şükrü Hanioglu, M.: **A Brief History of the Late Ottoman Empire**, New Jersey, Princeton University Press, 2010.
- Swaminathan, Srividhya: **Debating the Slave Trade: Rhetoric of British Identity, 1759–1815**, London, Ashgate Publications, 2013.
- Tacoli, Cecilia;
- Thomas, Hugh: **The Slave Trade**, London, Simon & Schuster Paperbacks Publications, 1997.
- Thornton, Jeremy: **Immigration and the Slave Trade: Africans Come to America (1607-1830)**, New York, Rosen Classroom, 2004.
- Thornton, John: **Africa and Africans in the Making of the Atlantic World, 1400-1800**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- Tigger, B.G: **Ancient Egypt**, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.
- Toledano, Ehud R.: **Slavery and Abolition in the Ottoman Middle East**, Washington, University of Washington Press, 2014.

- Toledano, Ehud R.: **The Ottoman Slave Trade and Its Suppression: 1840-1890**, New Jersey, Princeton University Press, 2014.
- Toledano, Ehud: **The Ottoman Slave Trade and its Supperssion: 1840–1890**, New Jersey, Princeton University Press, 2014.
- Trodd, Zoe;
- Tsourdi, Evangelia: **Exploring the Boundaries of Refugee Law: Current Protection Challenges**, Leiden, Hotei Publishing Publication, 2015.
- Tümertekim; Erol;
- Uçarer, Emek M.: **Migration and the Externalities of European Integration**, Lanham, Lexington Books Publications, 2003.
- Valls, Andrew: **Race and Racism in Modern Philosophy**, New York, Cornell University Press, 2005.
- Vandererf, Bob;
- Worger, William H.;
- Yükseker, Deniz; **Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon**, Istanbul, Koç University Press, 2010.
- Yıldırım, Kadir: **Osmanlı’da İşçiler, İstanbul**, İletişim Yayınları, 2013.
- Zilfi, Madeline: **Women and Slavery in the Late Ottoman Empire**, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

Makaleler

Akgönül, Samim;

Akgün, Birol;

Aksel, Damla B.: “Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective”, Ankara, **SAM Publications**, Vol. XVIII, 2013.

Biehl, Kristen: “Migration, Urban Space and Diversity: A Case from Istanbul”, **SETA Publications**, Istanbul, 2014.

Brewer, Kelly;

Büdel, Martin: “An Etnographif view on African Fotball Migrants in Istanbul”, Ankara, **Ankara University Sosyal Bilimler Fakultesi Dergisi**, C. 68, NO: 1, 2013.

Bugra Kanat, Kiliç;

Çıplak, Bilal: “The Relationship Between Migration and Crime in Istanbul, Turkey: Social Organization and Social Support in Practice”, İstanbul, **Journal of Social Science Publications**, 2012.

D., Stephen;

De Tapia, Stephane: “Turks Abroad: Settlers, Citizens, Transnationals”, **IJMS Revised edition**, Vol. 11, NO: 2, 2009.

Düvell, Franck: “International Relations and Migration Management: The Case of Turkey”, Oxford, **COMPAS University of Oxford Press**, 2014.

Düvell, Franck: “Turkey’s Transition to an Immigration Country: A Paradigm Shift”, Oxford, **COMPAS University of Oxford Press**, 2014.

- Elif, Kocaoğlu Şebnem: “Laws And Regulations Applicable To Foreigners In Turkey: A Practical Overview Of The Legal Requirements For Visa, Residence, And Work Permit”, Ankara, **Ankara Bor Review**, 2012.
- Elitok, Seçil Paçacı: “MPC- Migration Profile: Turkey”, Firenze, **Migration Policy Centre Publications**, 2013.
- Erdoğan, Murat: “Perceptions of Syrians in Turkey”, Ankara, **Insight Turkey Publications**, Vol. 16, NO: 4, 2014.
- European Migration
Network: “Impact of Immigration on Europe’s Society”, Brussels, **EMN Publications**, 2006.
- EUROSTAT: “**Push and Pull Factors of International Migration**”, Luxemburg, Office for Official Publications of the European Communities Publications, 2000.
- Fisher, Alan W.: “The Sale of Slaves in the Ottoman Empire : Markets and State Taxes on Slave Sales, some Preliminary Considerations”, **Istanbul, Boğazıcı University Press**, Vol. 6, 1978.
- Gülçür, Leyla;
Gulru Göker, Zeynep;
- Hakki Yiğit, İsmal: “Social Distance in Today's Istanbul: Politics and Exceptionalism”, **Journal of Research in Humanities and Social Science Publications**, Vol. 2, NO: 6, 2014.
- Hughes, Donna M.: “The Natasha” Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women”, **İstanbul, Journal of International Affairs Publications**, Vol. 53, NO: 2, 2000.

- İcduygu, Ahmet: “Europe, Turkey and International Migration: An Uneasy Negotiation”, **Florence, EUI Migration Working Group Publications**, 2011.
- İcduygu, Ahmet; “International Migration and Human Development in Turkey”, New York, **UNDP Publications**, 2009.
- İFRC: “The Phenomenon of Migration, Its Significance or Meaning in Human Societies Throughout History”, Genève, **IFRC Publications**, 2012.
- Ilkcaracan, Pinar: “The ‘‘Natasha’’ Experience: Migrants Sex Workers From the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey”, **Women’s Studies International Forum Publications**, Vol. 25, NO: 4, 2013.
- ILO: “Profits And Poverty: The Economics of Forced Labor”, Genève, **International Labor Office Publications**, 2014.
- Inglis, Christine;
Interantional Rescue
Committee: “Economic Impacts of Syrian Refugees”, New York, **IRC Policy Brief**, 2014.
- İOM;
- IOM; UNDESA: “Migration and Human Mobility, New York, United Nations Department of Economic and Social Affairs” **UNDESA Publications**, 2012.
- Kaşka, Selmin: “The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovian Domestic Workers”, İstanbul, Mirekoç Research Projects Publications, 2006.

- Kate Manzo: “Modern Slavery, Global Capitalism Deproletarianisation in West Africa”, Review of African Political Economy, London, **ROAPE Publications**, NO: 106:521-534, 2005.
- Koettl, Johannes: “Human Trafficking, Modern Day Slavery, and Economic Exploitation”, SP Discussion Paper, NO: 0911, Washington, **Social Protection & Labor The World Bank (IBRD – IDA) Publications**, 2009.
- L., Emanuella;
- L., Paul;
- Lou De Clerck, Helene Marie: “Sub – Saharan African Migrants in Turkey: A Case Study on Senegalese Migrant in Istanbul”, Cilt 68, Ankara, **Ankara University Press**, NO: 1, 2013.
- Lou De Clerck, Marie: “Sub-Saharan African Migrants in Turkey: A Case Study on Senegalese Migrants In Istanbul”, **Ankara University Press**, Ankara, NO: 1, 2013.
- Martin, Philip L.: “The Unfinished Story: Turkish Labour Migration to Western Europe: With Special Reference to the Federal Republic of Germany”, Genève, **ILO Publications**, 1991.
- McDonald Beckles, Hillary: “The Transatlantic Trade in Enslaved Africans”, Paris, **UNESCO Publications**, 2000.
- Najjar, Shereen: “Regional Refugee & Resilience Plan 2015 – 16”, New York, **UNDP Publications**, 2015.

- Özkul, Derya: “Migration Flows in Turkey’s Neoliberal Era: The Case of Kumkapı”, *Social Transformation and Migration: National and Local Experiences in South Korea, Turkey, Mexico and Australia*, Eds. S. Castles, D. Özkul and M. Cubas, London, **Palgrave Macmillan Publications**, 2015.
- P., Joseph: “The Economic Impacts of Migration: A survey”, Surrey, **University of Surrey Publications**, 2003.
- Paçacı, Seçil Elitok;
- Rittersberger – Tılıç, Helga: “Managing Ireggular Labor Migrants in Turkey”, **The Journal of Migration Studies Publications**, Vo1, NO: 1, 2015.
- Şahin, Zeynep; “Turkey’s Diversifying Foreign Residents: An Exploratory Study”, **The Turkish Yearbook of International Relations Publictaions**, Vol. 36, 2005.
- Sari, Özlem L.: “Migration and Development: The Case of Turkish Migration to Germany”, **International Journal of Economic Development Publications**, Vol. 5, NO: 2, 2003.
- Scarboro, Allen;
- Straubahaar, Thomas: “Turkey as a Migration Hub in the Middle East”, **Insight Turkey Publicatins**, Vol. 13, NO: 2, 2011.
- Şual, Mahir: “A Different Cargo: Sub – Saharan Migrants In Istanbul And African Commerce”, **Urban Antropology Publications**, Vol. 43 (1, 2, 3), 2014.

The Freedom Fund: “Slavery and Corruption”, London, **The Freedom Fund Publications**, 2015.

Tokuzlu, Lami Bertan;

UNDESA: “Migration and Human Mobility, Thematic Think Piece”, New York, **UN Publications**, 2012.

UNHCR: “Refugee Protection and International Migration”, Geneva, **UNHCR Publication**, 2014.

Ustun, Kadir: “Turkey’s Syrian Refugees Toward Integration”, **SETA Publications**, Istanbul, 2015.

Walk Free Foundation: “The Global Slavery Index 2013”, Broadway Nedlands, **WFF Publications**, 2013.

World Bank: “Turkey’s Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead”, Washington, **World Bank Publications**, 2015.

Yükseker, Deniz: “A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in Istanbul”, **Bilgi University Press**, Istanbul, 2006.

Elektronik Kaynakları

Brauhn, Tim: **Poverty’s Captives, Topical Research Digest: Human Rights and Contemporary Slavery**, (Çevrimiçi)
<http://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/slavery/poverty.pdf>, 05.12.2015.

Free The Slaves Organization: **The Rise of Modern Slavery**, Fact Sheet, NO: 14, Washington, 2015, (Çevrimiçi)
<http://www.freetheslaves.net/about-slavery/slavery-today/>, 04.12.2015.

Free the Slaves Organization: **Trafficking and Slavery Fact Sheet**, Washington, 2015,(Çevrimiçi) https://www.freetheslaves.net/wp-content/uploads/2015/02/FTS_factsheet-Nov17.2.pdf,05.12.2015.

ILO; IOM;

Keeley, Brian: **International Migration: The Human Face of Globalization**, Paris, OECD Publications, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/insights/43568302.pdf>, 12.12.2015.

Kirişçi, Kemal: **Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration**,2003,(Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration>, 19.01.2016.

OHCHR: **Contemporary Forms of Slavery**, Fact Sheet NO: 14, Genève, 1991. (Çevrimiçi), <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet14en.pdf>, 05.12.2015.

OHCHR; UNHCR: **International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia**, Geneva, ILO Publication 2001, (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org/most/migration/imrdx.pdf>, 11.12.2015.

Ombudsman for Minorities: **The Finish National Rapporteur on Trafficking in Human Beings**, Report 2012, Helsinki, Ombudsman for Minorities Publications, 2012, (Çevrimiçi) http://www.vahemmistovaltuutettu.fi/download/39494_SM_ihmiskauppa_uk_web.pdf, 05.12.2015.

- Railroad Freedom Center: **Learn about Five Forms of Slavery**, (Çevrimiçi)
<http://freedomcenter.org/enabling-freedom/five-forms-of-slavery>,
04.12.2015.
- UNHCR: **Stories From Syrian Refugees**, (Çevrimiçi),
<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/syria.php>, 11.12.2015.
- UNHCR: **Convention and Protocol Relating to the Statues of Refugees**,(Çevrimiçi) <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf>,
11.12.2015.

Görüşme notları

- Kongoli Enzo İkah mülteci ve müzisyen ile görüşme, Taksim/İstanbul, 06.05.2016.
- Senegalli Suleman Mustfa göçmen ile görüşme, Kumkapı/İstanbul, 23.03.2016.
- Somalili Kemal Osman göçmen ile görüşme, Tarlabası/İstanbul, 15.10.2014.
- Uluslararası Göç Örgütü Ofisinde Ayşe çalışan insan ile görüşme, 15.04.2016.